SOME PAGES IN THE ORIGINAL CONTAIN FLAWS AND OTHER DEFECTS WHICH APPEAR ON THE FILM

Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

లక్ష్మీనరసింహము, చిలకమర్తి,
1867-1945

ప్రసన్న యాదవ నాటకము

బెజవాడ, 1928

Record no. 353

Lakṣmīnarasiṃhamu, Cilakamarti,
1867-1945

Prasanna yādava nāṭakamu

Bejavāḍa, 1928

Record no. 353

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

ibliographic Record Target

లక్ష్మీనరసింహము, చిలకమర్తి, 1867-1945.

ప్రసన్న యాదవ నాటకము / ఇది చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముపంతులుగారిచే రచియింపఁబడినది.- 10. కూర్పు.- బెజవాడ : కురికూరి సుబ్బారావు, 1928.

94 p. ;20 cm.

Record no. 353

Lakṣmīnarasiṃhamu, Cilakamarti, 1867-1945.

Prasanna yādava nāṭakamu / idi Cilakamarti Lakṣmīnarasiṃhamupantulugāricē raciyimpam̐baḍinadi.- 10. kūrpu.- Bejavāḍa

Kurikūri Subpārāvu, 1928.

94 p. ;20 cm.

Record no. 353

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB   Date filming began:

Sri Krishna Devaraya
Andhra Bhasha Nilayam,
Sultan Bazar, Hyderabad-195.A.P

963

Found with the Assistance of
Raja Ram Mohun Roy Library Foundation,
Calcutta.

Found with the Assistance of
Raja Ram Mohun Roy Library Foundation
Calcutta

ప్రసన్న యాదవ నాటకము.

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులు గారిచే

రచియింపఁబడినది.

పబ్లిషరు:

కురుకూరి సుబ్బారావు

సరస్వతీ బుక్కుడిపో,

భీమడోలు & బెజవాడ.

పదియవ కూర్పు 1000

రాజమండ్రి

దేశబంధు ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1928

కాపీరైట్]

[వెల 0—8—0

నెం ౨-19

తేది

ఈనాటకమునందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

మహేంద్రుఁడు—దేవతలరాజు.
బృహస్పతి—దేవగురువు.
జయంతుఁడు—మహేంద్రుని కుమారుఁడు.
మాణిభద్రుఁడు—కుబేరుని సేవకుఁడు.
నరకాసురుఁడు—ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపతియగు రాక్షసరాజు.
పంచజనుఁడు, నిశుంభుఁడు, మురుఁడు—నరకాసురుని సేనాధిపతులు.
వజ్రకంఠుఁడు, మందపాలుఁడు—నరకాసురుని బంట్లు.
సూతుఁడు—నరకుని సారథి.
భగదత్తుఁడు—నరకాసురుని కుమారుఁడు.
శంబరుఁడు—నరకాసురుని మంత్రి.
శుక్రాచార్యులు—రాక్షసగురువు.
చిత్రరథుఁడు—గంధర్వుఁడు.
పులహుఁడు, బృహదశ్వుఁడు—బదరికాశ్రమమునులు.
దారుకుఁడు—కృష్ణునిసూతుఁడు.
దేవలుఁడు—కృష్ణుని యంతఃపురపరిచారకుఁడు.
శ్రీకృష్ణుఁడు—కథానాయకుఁడు.

స్త్రీలు.

ఊర్వశి—స్వర్గలోకవేశ్యాకాంత.
సత్యభామ—శ్రీకృష్ణునిదేవి.

నెం. ....
తేది ....

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవనాటకము

ప్రథమాంకము.

నాంది.

మ. మును లాస్థానకవీంద్రు; లాగమచయంబు ల్నాందిబృందంబు; స
జ్జనచిత్తంబులు కొల్వుకూటములు; సంద్రంబు ల్ధనాగారము;
ల్మనుజు ల్సేనాడిసేవ యప్పనము; బ్రహ్మాండంబు సామ్రాజ్య మె
వ్వని కాయాదిమచక్రవర్తి కృపఁ గాపాడు న్సభాస్తారులన్.

మఱియు,

తే. గీ. ప్రాణికోటుల నెల్లఁ బాత్రములఁ జేసి
జగ మనెడు మహారంగ దేశంబునందు
నాటకంబుల నేర్పుతో నడపునట్టి
సూత్రధారుండు మిమ్ముఁ బ్రోచు శుభము లొసఁగి.

సూత్రధారుఁడు—[నాంద్యనంతరమున తెరవంకఁ జూచి] పారిపార్శ్వకా! నీవొకసారి యిటు రాఁగలవా?

పారిపార్శ్వకుఁడు—[ప్రవేశించి] అయ్యా ఇదిగో వచ్చియున్నాఁడను. నే నేమి జేయవలసియున్నది?

సూత్ర—ఓయీ! సాయంకాలమునుండి ప్రయత్నము జేయుచున్నను నీవిప్పటికిని రంగకృత్యమును సిద్ధము చేయలేకపోతివా?

పారి—అయ్యా, మీరు నిష్కారణముగా నాపై నేరమును మోపుచున్నారు. అంతయు నీవఱకే సిద్ధమయి యున్నయది. సభాసదులతో మనముఁ బ్రయోగింపఁబోవు రూపకమును గూర్చి మీరు చెప్పవలసినది చెప్పకపోవుటయే యాలస్యము.

సూత్ర—ఏమీ! నాదే యాలస్యమా? అట్లయిన నిదిగో చెప్పుచున్నాఁడను. రసికశిఖామణు లగునో సభాసదులారా! విద్వజ్జనవిధేయుఁ డగు బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి

లక్ష్మీనరసింహకవిచేత నాంధ్రభాషలో రచియింపఁబడిన ప్రసన్నయాదవ మను పేరఁగల ప్రధానరూపకమును, మే మీరాత్రి యిచ్చటఁ బ్రయోగింపఁదలఁచుకొన్నారము. కావున మీరు సావధానులరయి చిత్తగింతురు గాక!

పారి — అయ్యా! ఈనాటకగుణాగుణంబులఁ గూర్చి యించుకేనియుఁ జెప్పవైతివేమి?

సూత్ర — దానింగూర్చి చెప్పఁదగినవాఁడను నేను గాను.

మ. కవి పొన్నాఁడి, కృతుల్ నగ, లర్థయె బంగారంబు, శ్లేషాది స
త్కవనంబుల్ నగిషీపను, ల్లసదలంకారంబు లుప్యన్మణీ
నివహంబు; గ్గృతిమేల్మి యెట్టిదియొ' తన్నిర్మాత నేర్పెట్టిదో
వివరింపందగు నాణెకాండ్రు గద! యుర్వీం బండితగ్రామణుల్.

పారి — ప్రబంధ మెట్లున్నను బ్రయోగకుశలుర యగుమనము సభాసదుల రంజేయఁగలమని నేఁ దలంచెద.

సూత్ర — ఓపరిణతమ్మన్యా! గర్వోద్ధతులతో నేమి ప్రయోజనము?

క. తనరూపము తనవిద్యయుఁ
దన నేర్పును దనగుణంబు దనగానము, గ
న్గొని యెవఁడు సంతసింపఁడు?
తనవిషయము గొంచ నొరులె తగువారుసుమీ!

మఱియు నీ వనినయట్లు మనము ప్రయోగకుశలులమే యయిన నంతమాత్రమున సభాసదులు సంతసిల్లరు. ఏమనిన—

చ. కృతి రసవంతమయ్యు మది కింపొనఁగూర్పదు నాటకుల్ సమ
ర్థతమెయి నాడకుండినఁ; బ్రదర్శకు లెల్లఁ బ్రయోగపద్ధతి
న్నతురులె యైన నేమి కృతి చప్పని దైనపు; డాప్రయోగము
న్గృతియును మంచిదైనపుడె సిందుముదం బగుఁ జూచువారికిన్. ౫

పారి — అట్లయిన గ్రంథచమత్కృతియుఁ బ్రదర్శకులసామర్థ్యముఁ గనిపెట్టుటకు, సభాసదులుమాత్రము నేర్పరులయి యుండవలదా?

సూత్ర — ఓయీ! ఇటు వినుము.

తే. గీ. కవియు నాటకుల్ నేర్పరుల్గావలయును
సభ్యు లగువార లెప్పుడు చతురమతులె

వంటకత్తియ జాణ గావలయుఁ గాక!
తినెడువారికిఁ దద్రుచు దెలియకున్నె?

పారి — సరే! చతురమతు లయినసభాసదు లందఱు కావ్యమునందును మన ప్రయోగమునందును గల గుణమ్ములు గ్రహించి యానందింతురు గాక!

సూత్ర — గుణగ్రహణపారీణులే యట్లు జేయుదురు. తదితరులు దోషాన్వేషణముఁ జేయుచుందురు. అయినను నీ నాటకమును బ్రయోగించునపు డెల్లసభాస్తారులతో నిట్లు మనవి జేయుమని కవి యానతిచ్చియున్నాఁడు.

భ. గీ. సత్కవి యొనర్చు కావ్యంబు సరసులకె
స్వచ్ఛమై రసవంతమై సౌఖ్యద మగుఁ
గుటిలధీవరు లరసములు గోరలేక
నీచగతి విసారములకై నెమకికొందురు.

మఱియు

తే. గీ. శ్రీపురాణపండకులాబ్ధి శీతకరుఁడు
సరసుఁ డాంధ్రగీర్వాణభాషావిదుండు
వల్లయార్యుండు నా మేనమామ యగుటఁ
గవిత యెటులున్న నీకృతిఁ గణుతిఁ గాంచు.

పారి — అయ్యా! నీవు సభాసదులతోఁ జెప్పవలసిన దంతయుఁ జెప్పితివి. గనుక నేనిఁక నాటకప్రయోగమున కారంభించెదను.

సూత్ర — వేషము లన్నియు సిద్ధము జేసితివా?

పారి — సిద్ధమయి యెంతసేపయినది? అదిగో! మనసన్నిహితుఁడు మహేంద్రుని వేషము వైచికొని మహావైభవముతోఁ గొలువుదీరుటకు ముచ్చటపడుచున్నాఁడు.

సూత్ర — (చూచి) ఔనౌను. ఈసభాసదులతో నింకొకమాట మనవిచేసి పోవుదము. ఓసదస్యులారా!

మ. అమరాధీశునికొల్వుఁ జూచి, యటపై నయ్యూర్వశీమంజువా
క్యము లాలించి సుఖించి, ద్వారకను సత్యాపద్మగంధీసమే
తు మురారాతినిఁ గాంచి, మీఁద హరి దైత్యుల్ పోరు సంగ్రామమ
ధ్యమునం గించుక నిల్చి, మీమనసు లత్యానందముం బొందుతన్.

[అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ఇది ప్రస్తావన.

ప్రథమాంకము.

రంగము—ఇంద్రసభ.

[ఆస్థానపీఠములమీఁదఁ గూర్చుండి మహేంద్రుఁడు, బృహస్పతి, జయంతుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహేం—(విచారముతో నిట్టూర్పు విడిచి) ఆచార్యా!

పోఁడ వడఁగెఁగో హిరణ్యకశిపుండు, గతించెను దారకాసురుం
డడఁగెఁ గథావశేషుఁ డయి యాదశకంఠుఁడు, మాకికన్ భయం
బుడిఁగెననుచు నీత్రిదివముద్ధృతదానవకంటకంబ య
య్యెడుఁగద యంచు నేఁ దలఁప నీనరకుం డెటనుండి వచ్చెనో.

బృహ—మహేంద్రా! ఎటనుండి వచ్చెనో యననేల? పద్మగర్భుని యవివేకమునుండియు మన మందభాగ్యమునుండియు—

ఆ. వె. మొదలఁ జేసినాఁడు పిదప దైత్యతపంబు
మెచ్చినాఁడు వరము లిచ్చినాఁడు
పెల్లుఁ బెద్ద యనుచుఁ బేరు పెద్దయె కాని
యతఁడు చేసె మనకు నధికహాని.

మహేం—పద్మగర్భుని నింగిరచుటకన్న మన భాగధేయమును దూఱుటయుక్తము. నేఁ జేసినదోస మేమో కాని యీనాఁటి పాలనము దినదినగండము వేయేండ్లాయు వన్నట్టు లున్నది. ఒక రాక్షసుఁడు గాఁడు. ఒకనాఁటి పరితాపము గాదు. మూఁడు జగంబులకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబు వహించి ముప్పదిమూఁడుకోటులదివ్యులకు నాయకుఁడ నయిన నేను క్షణక్షణము నసురభీతిచేఁ గుండెలు చేతఁబట్టుకొనియుంటఁ జూడ నాకే సిగ్గగుచున్నది. అనవరత చిత్తసంక్షోభకారణ మయిన యీసామ్రాజ్యంబు నేలుటకన్న నిరపాయంబును, నివృత్తసకలలౌకికవ్యాపారంబును, నిర్మనస్తాపమును నగుమునివృత్తిఁబూని నారాయణుచరణంబు శరణంబుగాఁ గానలనుంట సముచితం బని తోఁచుచున్నది. అమరపక్షపాతి యగు నబ్జనాభుం డెన్నెన్ని యవతారంబు లెత్తి యెందఱు దైత్యులం దునిమినను నిర్జరులభాగ్యదోషంబున వారి కులంబులు తామరతంపరలయి నానాఁట నభివృద్ధిఁ జెంది యిసుకపాతరలట్లు తఱుగకున్నవి. పాపనిరతంబును. గుణరహితంబును నగు నాయధమదానవానీకంబునకు వంగి వంగి జోహారు

లోనర్పలేక, యొదిఁగియొదిఁగి యుండలేక, సపర్యలు సలుపలేక, విసిగిపోవుచుండ. నరకాసురుండు మ్రుచ్చుఁదనమున సోమకునికన్నఁ, గ్రౌర్యంబున దారకునికన్న, మూర్ఖతను హిరణ్యకశిపునికన్నఁ, బరకాంతాసక్తి రావణునికన్న మిన్నయఁట! విశేషించి లోకభయంకరుండు మురుండును, దుష్కరారంభుండు నిశుంభుండును, క్రూరస్వభావుండు హయగ్రీవుండును, శౌర్యధనుండు పంచజనుండును వానికిం బాసటయయి వచ్చి నాలుగుభుజంబు లట్లుపచరింతురు. ఇంతకు వారిపైఁ గిన మనబలగంబు గతి యేమియయ్యెనో తెలియదయ్యె. నేఁ డదియేమో కాని శూరజనసులభమగు నుత్సాహము నాహృదయమున నెలకొనియుండలేదు. నామనస్సు పరాజయమునే శంకించుచున్నది.

బృహ—మహేంద్రా! వెఱవనేటికి?

తే. గీ. మూఁడుఁదలఁచిన మేల్కీళ్లు నీడలట్లు
ధృతియు భీతియుఁ బొడసూపు హృదయమందు
సాధుజనములు వానిసూచన లెఱింగి
భావిగతుల బుద్ధిని నెంచి పని యొనర్త్రు

వెఱచినమాత్రమున నాపదలు దూరమునకుఁ బోవు. ధైర్యమూనిన నవి సమీపమునకు రావు. వగచి చేయునది లేదు. కావున నుదారపురుషలక్షణ మగుధైర్యము విడచియుండరాదు.

జయం—ఆచార్యా! అమరేశ్వరున కింత వెఱగుపాటుఁ గలిగించు నాదైత్యు డెవ్వరి కుమారుఁడు? ఏమి మహిమవాఁడు? ఈయుదంత మెఱిఁగింపఁబోలునేని నా కెఱిఁగింప వేఁడెదను.

బృహ—వత్సా! ఎఱిఁగింపరాకేమి? చెప్పెద వినుము. వినియుందువు గదా తొల్లి భువనకంటకుఁ డగుహిరణ్యాక్షుఁ డనుదానవకులసార్వభౌముఁడు కలఁ డని. అతఁడు తనమగంటిమి నిర్జరుల కజేయుఁడై భూదేవిని సిలుగులఁ బెట్ట నాకారణమున ననవరతమా దేవపక్షపాతి యగునారాయణుండు శ్వేతవరాహరూపమెత్తి యారక్కసు బరిమార్చి భూమిదేవిని నుద్ధరించి తనకొమ్మున ధరియించి బుజ్జగించె. అప్పుడు పురుషోత్తమునకును భగవతియగు వసుంధరకును నరకుఁడు జన్మించె. పదపడి వాఁడు తన తపోవిశేషమున వారిజాసనుని మెప్పించి వరములఁ బడసి మర్త్యలోకమును జయించి దివమును జట్టుముట్టె నిప్పుడు మనకు వెఱపుఁగొలుపునంతవాఁ డయ్యె.

జయం—[ఆశ్చర్యముతో] ఏమి? భువనరక్షణపరాయణుం డగు నారాయణు నకును, విశ్వహితకారిణి యగు ధారుణికిని నుదయించిన నందనుఁడో యితఁడు? ఈతఁడు నింద్యకర్మములకు వెనుదీయనిరక్కసుఁ డెట్లయ్యెను?

బృహ—కుమారా! ఆశ్చర్యమేల? చూడు.

తే. గీ. నిఖిలజనులకుఁ జల్లనినీడ నిచ్చు
వృక్షశాఖలు రాపాడు వేళయందు
పొడము నగ్నికణము కాల్చు నడవు లెల్ల
జన్మభూమిలో నేమి యసాధువులకు.

మహేం—కుమారా! అది యట్టిది కాదు.

తే. గీ. జలదములనుండి పిడుగులు జారునట్లు
మంచివారికి ఖలులు జనించుచుంద్రు
మంటిలో నుద్భవించెడు మణులలాగు
ఖలుల కడుపున సత్తము ల్గలుగుచుంద్రు.

జయం—అయ్యా! మీరు సెలవిచ్చినదంతయు నిశ్చయము. దానవులక్రమాగతం బగు కాఠిన్యమునకుఁ దోడు రణస్థైర్యంబునను నప్రతిహతప్రతాపంబునను వాఁడు క్రమంబునఁ దల్లిదండ్రులఁ బోలిపుట్టె గావున నతఁడు నిర్జరుల కజేయుఁడని తోఁచుచున్నది; యుద్ధవార్త దెలుపుటకు సమరరంగంబునుండి యింతవరకు మనభటుం డొక్కఁడును రాకుండుటకుఁ గారణ మేమయి యుండును?

బృహ—అదిగో యెవ్వరో యిటు వచ్చుచున్నారు. [పోల్చిచూచి] కుబేరపరిజనుఁ డగు మాణిభద్రుఁడు.

మహేం—ఈతఁ డేమివార్త చెప్పనోకద! ముఖవైఖరి కీడు నుసూచించెడును.

[అప్పుడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాణి—[తనలో] కటకటా! నేను మిక్కిలి మందభాగ్యుఁడను. ఈశ్రవణకఠోర మగువార్త మహేంద్రునకు నే నెట్లు విన్నవింతును? అయినను స్వామి యగు కుబేరుని నియోగము నడుపక తప్పదుకదా!

చ. అనుపమధర్మమార్గచరు లైనసుపర్వులు పోఱుచుంట దు
ర్జనులు కృపావిహీనులగు రక్కసు లాజి జయంబు గాంచుటల్
గనుఁగొన ధర్మమే జయముగాంచెను నంట యబద్ధ మంచునున్
ఘనభుజసారమే విజయకారణ మంచును నేఁ దలంచెదన్.

[ప్రకాశముగా] రక్షింపుము. రక్షింపుము. త్రిలోకాధినాథా!
అని పాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు.

మహేం—(సంభ్రమముతో) ఓయీ! ఏమి మూడినది? దేవసేనలపరాజయ మెఱింగింప వచ్చితివా?

బృహ—నాకలోకము ముక్కడిరక్కసుల పాలయినదా?

జయం—దేవకాంతల యదృష్టములు విపరీతములై యయ్యెనా?

మాణి—[లేచి] దేవా! మందభాగ్యుఁడ నైన నేను దేవరకు దేవసేనల విజయ మంగళవార్తలు దెలుప నోఁచుకోనైతిని.

మహేం—ఆదేవాసురసమరము మున కశుభపరిణామ మెట్లయ్యెనో సంగ్రహముగా మాకెఱింగింపుము. కాలోచితముగ వలయుప్రతిక్రియ యొనర్చుకొందము.

మాణి—[అంజలిపట్టి] దేవరవా రవధరింతురుగాక! ఆవిధమున ముర, నిశుంభ, పంచజన, హయగ్రీవ సమధిష్ఠితంబు లయి దైత్యదానవానీకంబులు లోకంబులు మ్రింగులాగున నార్చుచుఁ దేర్చి నిల్చిన, యమ, యాదఃపాల, దహన, ధనద, పవన, పశుపతి ప్రముఖు లగుదిక్పాలకులు వేలుపుమూకలం గూర్చుకొని యరదంబులు, ద్విరదంబులు, బాణంబులు, తూణంబులు, హయంబులు, భటచయంబులు' నాయత్తంబుగావించుకొని ముగ్గరంబులు పన్ని యెదుర్కొనుటయు నుభయబలంబులు నోహరిసాహరిఁ బెనఁగి సమరం బొనర్చె. అప్పుడు నిర్జరసైన్యారణ్యంబునకుఁ గారుచిచ్చువచ్చువ దైత్యనాయకుఁడు పెచ్చు పెరిఁగి,

సీ. కఱకుఁగత్తులఁబూని కౌబేరబలములఁ జెఱకుఁగ్రొత్తల నట్లు నఱకినాఁడు
యఱకాలఁ జెలరేఁగి యగ్నిదేవునిమూఁక సన్నచీమల నట్లు చమిరినాఁడు
గుదియ చేతనుఁబూని కదిసి వారుణసేన నాలమందల నట్లు తోలినాఁడు
శరంపరలేసి జముబంట్ల మేనులు చించి జల్లెడ లట్లు జేసినాఁడు
క్రొవ్వులుంబోలు దైత్యులకోల్లఁ జెడి
వేల్పు లలమేఁకలటుపాఱి విఱుగవలసె
దిక్కులేలినవార లోదివిజనాథ!
దిక్కుమాలినవారలై తిరుగవలసె.

మఱియు సేనలు పోయినపోకగాఁ దిరిగి జూడక చనుటయు,

తే. గీ. మనకృశానుని తేజంబు మంటఁ గలసె,
నాఁటివరుణదేవునికక్కి నీటఁ గలసె,

కెచటికో వాయుబల మెల్ల నెగిరిపోయెఁ,
జిక్కి నగమయ్యె నీశానుఁ డుక్కుదక్కి.

మహేం—[విచారముతో] అన్నన్నా! ఎంతకష్టము! అవ్వల నేమయినది

మాణి—అనంతరము సంగ్రామప్రసిద్ధ లగుసిద్ధులును, రిపుజనదుస్సాధ్యు లగు సాధ్యులును, పరాక్రమహార్యతులగు యక్షులును, ధనుర్విద్యాధరు లగువిద్యాధరులును గరుడగంధర్వాదు లగుతక్కుంగల ఖేచరులును, నిశాచరులం దలపడిరి.

బృహ—దైవము వారికయినదోడుపడకపోయెనుగాఁ!

మహేం—దానవులకుఁ దోడుపడియె ననుఁడు. ఆతరువాత నేమి జరిగినది?

మాణి—ఏమి జరిగినది యని యడుగనేల? ఈయశుభము తుదముట్టఁజెప్పెద వినుండు.

తే. గీ. అసురసేన విజృంభించి యంతదఱుమ
వేల్పుజోదులు వెన్నిచ్చి విఱిగి చనిరి
యొకఁడు పోయినదెసకు నింకొకఁడుపోక
తెగినహారంబులోని ముత్తియములట్లు,

బృహ—సరే! ఇంక వినవలసిన దేమియున్నది?

ఆ. వె. జ్వలనదేవుఁ డోడె, జలధిరాయఁ డోడె,
దండపాణి యోడె, ధనదుఁ డోడె
కూల్చెవాఁ డెవండు కుటిలదైత్యులఁగర్మ
మనుభవింపవలయుఁ నంతెగాక.

మహేం—అయ్యో! మాణిభద్ర! ఇప్పుడువాయునుంగుచెచ్చెలు లగుదిక్పాలు రెందున్నవారు?

మాణి—దేవా! ఎందున్నవారని తెలుపుదును? కొందఱు పలాయితు లగుచుండ దానవులు వారినిఁ బట్టుకొని బంధించి శిబిరంబులనుంచిరి; కొందఱు వాహనంబుల నెక్కియుఁ మఱికొందఱు పాదచారు లయియుఁ దల విరియఁబోసికొని వెనుక జూడక పోయెడుచో లెఱుంగక దానవులబారి,బడక తప్పించుకొన నూడనిఁ బాఱుచుండిరి. కొందఱు పరువిడలేక యెందేని నక్కి సుక్కియున్నవారు.

మహేం—హా సఖులారా! దిక్పాలులారా! మీకిట్టిగతి ప్రాప్తించెను! ఓయీ దండధర! ఎన్నఁడును నీడవోని నీకాలదండమునకు నేఁ డింతపాటు వచ్చె. శే!

ప్రతాపప్రకంపితకాలకంఠుఁ డగుదశకంఠునిఁ బూరికిం గొనని నీమగంటిమి తుచ్ఛుఁ డగునరకునిమ్రోల మొక్కవోయెనే? ఓయివరుణా! మృత్యుపాలసంకాశంబు లగు నీపాశంబులు దనుజకంఠప్రదేశంబుల నిరర్థకంబు లయ్యెనే? అగ్నిదేవా! శాత్రవసేనాతూలంబులంగాల్చు నీకీలంబులు దనుజులకుఁ జంద్రకిరణజాలంబులయి తోఁచెనే? ఓయీ నైరృతా! వజ్రం వజ్రేణభిద్యతే యన్నట్లు మాయాబలశోభితు లగుదానవులను దానవాంశమునఁ బొడమిన నీవు నిగ్రహింతు వని కొంత యాశతో నుంటిమి. అదియెల్ల నమ్మయ్యె. మిత్రమా! కుబేరా! నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁ డగుభగవానుఁడు కాలకంఠుఁడు నీకు సంగడికాఁడై నిను గాచుచున్నను నీకీపాటులు దప్పవయ్యె.

ఆ. వె. నరకుఁ డెంతవాఁడు నారాయణుఁడు తోడు
మదనవైరితోడు మన కటంచు
జింత దక్కియుండఁ జెట్ట లిటులుపుట్టె
నుక్కుమేడఁ గాల్చె లక్కశిల.

జయం—అయ్యో! మిక్కిలి యధైర్యము పడియెదవేల? ఆపత్సమయంబున శూరు లనుసరింపఁదగినమార్గ మనుసరింపుఁడు.

మాణి—మహేంద్రా! ఊరక యధైర్యముపడి యేమిచేయుదురు? ఇంకను నావచియింపవలసిన దించుక కలదు. నేను చెప్పునది సాంగముగా విని సమయానుకూలముగా నెయ్యది కర్తవ్యమో దాని నొనర్తురు గాక!

మహేం—అట్లయిన నీచెప్పవలసినదంతయుఁ జెప్పుము వినుచున్నాఁడను.

మాణి—పిమ్మట యక్షేశ్వరుఁడు కుబేరుఁడు రణరంగమునుండి తొలఁగి తన హయముపైఁ గూరుచుండి పరుగిడుచు మార్గాయాసముచేత వగర్చుచు నెంతయుఁగష్టమున నన్నుఁజేరి తమ కిట్లు సందేశ మంపె. "త్రిలోకాధినాథా!

చ. నే నిటులైతి; నాజి రజనీచరవీరుఁడె గెల్చె; వాయు, వై
శ్వానరముఖ్యులుం దొలఁగి పాఱిరి, కావఁగదయ్య నందనో
ద్యానము, నంగనాతతి, సుధాకలశంబును, పారిజాతసం
తానముఖామరద్రుమవితానమును, న్మన కామధేనువున్. 12

మహేం—మిత్రమా! కుబేర! ఆపత్సమయమునందును స్వామిహితమునుమఱవనినీచరిత్రము శ్లాఘాపాత్రము. ఓయీ! మాణిభద్ర! అట్లయిన నిప్పుడు రాక్షసేంద్రుని యుద్యమ మేమి?

మాణి—దేవా! దురాత్ము లయిన శాత్రవులు జయము నొందినప్పుడు. సురాసురు
లయిన పగతుర నేమి సేయుదురో యదియే వాని యూహ్యము.

బృహ—అదియేదో తేటతెల్లముగా నెఱిఁగింపుము.

మాణి—దానవబలంబులు దేవబలంబులను నఱుమాడి వెన్నంటి తఱుముచుండ నేఘునంభీరఘోషణంబు లను భాషణంబులతో రాక్షసరాజు తనబలంబుల కిట్లని యానతిచ్చె.

ఆ. వె. పూలతోఁట లనక పుణ్యభూములనక
రాచనగరు లనక రచ్చ లనక
వేల్పుఁబ్రోలు సొచ్చి వీరదానవులార!
కొంత జంతు లేక కొల్లఁగొనరొ.

బృహ—అట్లయిన మనము మనజాగరూకత మీఁద నుండవలయును.

మహేం—ఆచార్యా! ఎయ్యది యీయవసరమం దాచరణీయమో యెయ్యది యనాచరణీయమో నే నెఱుఁగజాలకున్నవాఁడ. మనసేన చన్న తెఱఁగును రాక్షసుల యున్న తెఱఁగును విన నామనమున సమరసన్నాహనోత్సాహంబు డిందుపడినది. త్రిదివంబు విడిచిపోవుదమన్న పరిజనంబులు పడునగచాట్లు తలంపునకు వచ్చి నన్నుఁ గాలు కదపనీయవు. దానవు నెదుర్కొందమన్న వాని నోర్చు టరిది. కావున నిప్పుడు నేనే మార్గ మవలంబింపవలయునో మీరు నిర్ణయింపవలయును.

తెరలో

ఓహో! సిద్ధ, సాధ్య, విద్యాధర, గంధర్వ, యక్ష, కిన్నర, ఖేచరులారా! త్రిలోకాధినాథుఁ డగుమహేంద్రుఁ డెందున్నవాఁడు? ప్రాగ్జ్యోతిషాధినాథుఁ డగుదానవేశ్వరుఁ డాతని దర్శనము సేయవచ్చినాఁడు. కావున నాతఁ డున్నచో తెలియఁగింపుఁడు.

బృహ—[ఆలకించి] కడమపని సేయుటకు రాక్షసనాయకుఁ డిదిగో నీదరికే వచ్చినాఁడు.

మహేం—ఆచార్యా! ఆచార్యా! కర్తవ్యము! కర్తవ్యము!!

జయం—అంతఃపురరక్షణ మవశ్యకర్తవ్యము.

ఆ. వె. కొఱ్ఱపక్కి దలఁపఁ జనకయుండుట మేలు
శత్రుఘాతి దలఁపఁ జనుట మేలు
రెండు పోల్చిచూడ మొండికక్కునకు
సకల మిచ్చి చనుట చాల మేలు. 14

మహేం—అట్లయిన స్త్రీలగతియేమి? తక్కుంగలవారలగతి యేమి?

సీ. కనఁబడ్డసతి నెల్లఁ గవయఁజూచెడు నీచు గారవింతురె వేల్పుఁగన్నియలను?
మాపేరు వినినంత మండిపడెడుదాయ ముద్దుసేయునె మాసుపుత్త్రకులను?
స్వర్గమంతయుఁ బాడుసలుప నెంచెడుక్రూరు విడిచిపోవునె కల్పవృక్షములను!
మునియాగపశువుల మ్రుచ్చిలించెడుపాపి యపహరింపఁడే వేల్పుటావు నకట?
కరుణ యొట్టిదో యెఱుఁగని కటికచెనఁటి
బ్రతుకనిచ్చునె యింక నైరావతమును?
ముజ్జగంబులఁ దొర కింత మూఁడు ననుచు
నించుకేనియుఁ గలనేని నెఱుఁగనైతి. 15

బృహ—నాఁ డొంతఘాతుకకర్మ నయిన నొనర్చుటకు సందేహింపఁడు. కావున నచ్చరలను, దక్కుంగల వియచ్చరాంగనలను మేరుపర్వతగుహాంతరములకుఁ దోడ్కొనిపొమ్మని జయంతకుమారు నంపుట యుచితము. అమృతభాండమును గామగవియు వారలతోఁ బోవుఁగాక!

మహేం—అట్లయిన నింక జాగొనరించిన ప్రయోజనమేమి? వత్సా! జయంతా!

చ. తడయకుమన్న! దానవకదంబము సేరకమున్న వేలుపుం
బడఁతులతోడ మీజనని భద్రముగాఁ గొనిపోఁ గదన్న కా
రడవుల కైనఁ బర్వతగుహాంతరభూముల కైనఁ జెచ్చెర
న్గడువఁగఁ గొంతకాల మిటఁ గ్రమ్మఱవత్తురుగాక యందఱున్. 16

మఱియుఁ బులోమని గారాబుపట్టియుఁ జతుర్దశభువననాయకుని పట్టమహిషియు నసూర్యంపశ్యయు నగు మీయంబతో నాలుబిడ్డలసంరక్షణము సేయఁజాలనివజ్రపాణి యిట్లు చెప్పె నని పలుకుము.

చ. మనమునఁ దొంటిసంపదలమాట దలఁచిన, శోక మెచ్చు; నో
క్క నెలవునందు కష్టములు గాఁపురముండునె యెల్లయప్డు; మే
ల్దినములు వచ్చు; నెండియును దివ్యుల కోసఖి! యాతురాలవై
తను జెగిదూలుచెట్టు మరల న్మధుమాసమున న్జిగుర్పదే?

జయం—దేవా! అట్లయిన మీరానతిచ్చినట్లు చేసెద. అనిపోవును.

తెరలో

చ. తునియలుగాఁగఁ గొండలను ద్రుంచినదోర్బలశాలి, యాయవా
ల్యను వలచించినట్టి రసికాగ్రణి స్వర్గపురైకనాథుడున్

గను లోకమేయి దాలిచి జగత్త్రయము న్గని పెట్టునెత, య
య్యనిమిషనాథుఁ డేడి? దనుజాధిపుఁ డాతనిఁ జూడఁ గోరెడున్. 18

బృహ.—అదిగో నడచుచున్న తమాలవృక్షములో, పుంజీభూతము లగుకాఱుచీఁకటులో యన రాక్షసులు మన మున్న దెసకే వచ్చుచున్నారు. ఇదియును మేలే యింతలో జయంతకుమారుఁడు కాంతాసంతానమును నిరపాయముగాఁ గొనిపోవచ్చును.

మహేం.—ఆచార్యా! ఇపు డితనితో నెట్లెదుర్కొన్న సంభాషింతము? సామవాక్యములతోఁ బట్టుపఱచిన సంధికి నంగీకరించునేమో?

బృహ.—ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు! దురాత్ముఁడు శాంతవచనములఁ జిక్కుఁబడునె?

తే. గీ. అధముఁ డగువాని సామవాక్యముల సౌమ్యు
లనునయింప నాతని యల్క యినుమడించు
నెఱయఁ గ్రాగిన చమురుపై నీళ్ళు చల్లఁ
బొగయుఁ మంటయుఁ బుస్సున నెగయునట్లు. 19

మహేం.—అట్టయిన నతఁడు రాకమున్న యనుష్ఠేయము నుపదేశింపుఁడు.

బృహ.—అది యీవఱకే యుపదేశింపఁబడినది. అయినను మఱియొకమాఱు చెప్పెద. ఆ దానవుఁ డీకొలువుకూటమున కొచ్చినతోడనే నీవును నేనును మన వైరమును మనమనములనుండి దూరముగఁ దోలి యతని సబహుమానంబుగ నెదుర్కొని చింతామణిభద్రపీఠంబున నాసీనుఁ గావించి నాకభువనంబును, నందనవనంబును, గల్పభూరుహంబును గనకాంబుజములు వాని కొసంగి మనము దొలఁగుట కార్యము.

మహేం.—మన మెచ్చట నుండవలసినవారము?

బృహ.—మేరుగుహలచెంతనో, మానససరోవరములపొంతనో?

మహేం.—మన కీదుఃఖమునుండి విమోచన మెప్పుడు?

బృహ.—రాక్షసుని మరణసూచన మెప్పుడో యప్పుడు.

మహేం.—అది సంభవించు టెట్లు?

బృహ.—ఇట్లు ఆశ్రితావనపరాయణుఁ డగు నారాయణుఁడు దుష్టదానవనిగ్రహంబునకును, శిష్టమానవానుగ్రహంబునకును యాదవవంశమున నుదయించెనని పరమేష్ఠి సనత్కుమారునకుఁ జెప్పుచుండఁ దొల్లి యొకనాఁడు నేను వింటిని. మనమా దేవకీనందను నాశ్రయించి యీవిపత్సాగరము నీఁదుదము. అతని చేతఁ గాని తదన్యునిచే నీలోకకంటకుఁడు చిక్కుమారడు. మేటిరాకాసులఁ బోకార్ప నతఁడు కంకణము గట్టియున్నవాఁడు. ఆనందనందనచరణారవిందములపాలఁ బడినవారు చెడినవారు లేరు

మ. అగదంకారము లాజవంజవతమోహారప్రభావాంతము
ల్జగదానందదముల్ సురాలియువతీసౌభాగ్యలుంటాకము
ల్నిగమోర్వీజశిఖాప్రవాళములు కాళీయాహినిర్బంధముల్
భగవంతుం డగు దేవకీతనయు శుంభత్పాదపంకేజముల్.

కావున నాపుండరీకాక్షునకడకు మాణిభద్రుని నుచితసందేశముతోఁ బుత్తెంచుము. దాన మన నెంజిలి సమగ్రముగాఁ దీఱును.

మహేం.—అవివేకాంధకారాశియమునఁ దెన్నుగానక తిరుగులాడుచున్న నామనస్సునకు మీవచోదీపికలచేఁ జక్కనిదారి పొడకట్టినది. అట్లొనర్చెద. అయ్యా! మాణిభద్ర! నీవు మాకు దూతవై యమరకార్యము నిర్వహింపవలయును. ఇది సకల భువనహితము.

మాణి.—దేవా! ఆజ్ఞాపింపుము. సేవకున కిదిమహాప్రసాదము.

మహేం.—అట్లయిన నో మాణిభద్ర! జగద్భద్రసంధాయకుఁ డగు వాసుదేవుఁడు వాసము సేయు ద్వారకానగరమునకుఁ జని యచటఁ గమలాకరప్రభాకరుఁ డగు నా పుండరీకలోచను సందర్శించి దివౌకసులయార్తి సమగ్రముగా విన్నవించి,

సీ. కాళీయఫణిఫణాగ్రములఁ దాండవమాడు నడుగుఁదమ్ముల కివె జోహారు లనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాఁడు మా కొనర్చిన మేలు మఱవ మనుము
అమరసంతతి యిట్టు లగచాట్లు పడుచుండ నోరున్నికైవడిఁ జూచుటొప్పదనుము
ఈ తెఱంగునఁ జేయఁ లాఁగివారమె మేము చాలకాలము నాఁటి సఖులమనుము

ఆఁబిడ్డలదెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయుఁగన్నుల బాష్పము వ్రాడిచె ననుము
అసురఁ గడతేర్చు పని తన కంటె యనుము.
దైవహిత మాట నియ్యది తెప్పడనుము.

మాణి.—దేవా! అట్లాతయును విన్నవించెదను.

బృహ.—దానవుఁడు వచ్చువఱకు నీ విటనుండి యతనిపల్కులువిని చెయిదములఁగని యవ్వల నరుగుము. అప్పుడు నిర్జరులయవస్థ యాదవేంద్రునకు సమగ్రముగ నెఱిఁగింప నవకాశముండును.

మాణి.—హా! కష్టము. కష్టము. దానవసైన్యంబులు సమీపభూములకు రానే వచ్చినవి.

బృహ.—మహేంద్రా!

చ. మనమున నించుకేని యనుమానము నొందక దానవేశ్వరు
న్గని వినయంబుతో నెదురుగాఁ జని గద్దియఁ జేర్పు; లావు మా
యునపుడు నల్పుఁడై యొదిఁగియుండుట న్యూనతగాదు; గ్రీష్మమం
దున బలుతిప్పలుంబడునదుల్ఘొలుకారునఁ బూర్ణ జెందవే ? 22

మఱియు నోసువాశిర !

తే. గీ. ఆ శిశ తేజస్సు ..ను నైన నప్పుడప
డుఁగ్ర్చకీ... గల్గుచు... జ
జగము వె ...ల ము...లను
మత ను... స్తమయ ... వట్టు.

మహేం——దేవగురు... యుపదేశ... చినాఁడ.

(నరకాసురుఁడు, పం.. డుఁడు, ప్రాజకోటన.. ప్రవేశించుచున్నారు.)

నర——ఓయీ పంచజనుఁడా ! బాహాబల ...న, బుద్ధివైభవమునమునకన్న నల్పుఁడగు మహేంద్రుని సింహాసనభ్రష్టునిఁ గావించి ...నా ...లోకమునుండి పాఱఁదోలక మతి వంశకర్తలగు నాదిరాక్షసు లూరకుండుటకుఁ గా... మేమి ?

పంచ——దేవా ? ఆమహాత్ములూరకుండలే.ప. దివిజదుస్సాధ్యవిక్రమక్రీడారంభులయిన మనపూర్వులు త్రిలోకవిజయంబు గాంచినపుడు కుటిలుఁ డగువిష్ణుదేవుఁడో మది లేని ...డో యేవో రూపములెత్తి వారలఁ గడతేర్చుచుండువారు. ఆకారణంబున నీతని ...ను జరుగుచున్నది. ఈపర్యాయము మీరన్నట్టు నిరాటంకముగా జరుగఁగలదు.

నర——(నవ్వుచు) మన దానవవీరులు నిజముగా నాదామోదరునిచేత నయిత్రము నిహతులయిరా ? అట్లయిన వారిపరాక్రమ్మ మెట్టిదో చూడవలసినదే ?

వజ్ర——మహాప్రభూ ! వారు వట్టి ...కివారు. మీముందర వారు దిగఁదుడు ...నను బనికిరాదు.

బృహ——మహేంద్రా ? అదిగో దానవుఁడు. వాని నెదుర్కొందము రమ్ము.

మహేం——దానవేంద్రా ! నీకు స్వాగతము.

బృహ——దానవేశ్వరా ! విజయ మగుఁ గాక !

పంచ——నీవన్నను ఆనకన్నను విజయ మీవఱకే యయినది.

నర——(ఆశ్చర్యము నటించుచు నింద్రునితో) ఎవరు వీరు ! నముచిగర్వనిర్వా

పణధూర్యహులు, పాకప్రతాపగంధసింధుర పంచాననులు బలప్రాణానిలకాలభుజంగులు నగునహల్యాభుజంగులా ? మహేంద్రా !

ప. అపరాధంబులు గల్గె మావలన చండాగ్రాతి సైన్యాటవీ
కపనోద్యద్దవాయమానపటుదోర్దర్పప్రతాపాఢ్యు ని
న్నిఫు డీరీతినిఁ జూడవచ్చితిని నే నిన్నాళ్ళు రాకుంటకు
న్నవతోడన్ క్షమియింపు తమ్ముఁడఁ గదా యెంతైన దేవేశ్వరా ! 24

అయ్యో ! మఱచితిని॥ నేను మీకుఁ దమ్ముఁడ ననుట మిమ్ము రెండవమా అవమానించుట గదా !

వజ్ర——అజాగళస్తనములవలె నిరర్థక మయినవజ్రాయుధము ధరించి యీపరాక్రమహీనుని తమ్ముఁ డనిపించుకొన్న మీకవమానము మహాప్రభూ !

పంచ——ఓమహేంద్రా ! ఓదేవగురూ ! నేను పంచజనుఁడను. నరకమహారాజు బంటను.

బృహ——మేము మిమ్మెఱుంగకపోలేదు.

మహేం——దానవేశ్వరా ! ఉల్లసపుఁబలుకులతో నేమిప్రయోజనము ! శత్రురాజులపైఁ దండు వెడలుట క్షత్రియధర్మమగుటచే నీవిటు చేసితివి. ఇందు క్షమింపవలసిన దేమున్నది ! జయము నొందితివని యెఱుఁగుదును.

మాణి——(తనలో) ఈసమయమున నేనిచ్చట నుండరాదు. చాటుననుండి నీపనులఁ గనిపెట్టెద. (అనిపోవును)

నర——పురందరా ! నామాట ...ను నీవితత యుడికె...వేల ? అట్లయిన నింక ...నుల్ల సపుఁబలుకులతో నేమి ? నావచ్చిన...చె ప్పెదవినుము.

తే. గీ. ఎల్లభువనంబులకు ...యేలికవంట
బలము కలవాఁడ ... మానకంతుఁడ ...
కొండఱెక్కలఁగో... ...
యేని చూతము ర... మిమ్ము ...యించు...త.

బృహ——(తనలో) మూ... ...ము ... వీఁడు మమ్ము మాటిమాటికి రణమునకుం బిల్చుచున్నవాఁడు.

మహేం——దనుజేశ్వరా ! ... ...ము ? అ... ...భాగ్యముకాదు, చూడుము

చ. కనుఁగొన దేవదానవులు ...పుసంతతివారె ... ప్రన
న్దనుజవరేణ్య ! యన్నలకుఁ దమ్ములకుం బగ చెల్లునయ్య ? లోఁ

గినయిక మీరు మే మెపుడు క్షీరమునీరట్టులుండిన
స్నేహము దేటిచూడ దరమా యొకమాత్రపువాని కాజలోక ?

నర—ఆహాహా ! ఎంతకాలమునకు నేను మీకు జుట్టమునయితిని ?

పంచ—సోదరప్రేమ మహేంద్రునిశరీరమునుండి వెల్లివిరిసి పారుచున్నది!

వజ్ర—కల్లోలకెలుకులుగ, దోడేళ్లకు మేకలును సొంత దగ్గఱచుట్టములో మాకు మీరును నంతదగ్గఱచుట్టములే.

బృహ—ఓదానవసార్వభౌమా ! ఈమహేంద్రుడు వచియించినట్లు మనయుభయకులములు పొందుపొసగియుంట యుచితము. మీరు రాక రాక వచ్చినయతిథులగుటచే మా కాదరణీయులరు. అందుచే గూరుచుండి ప్రసంగింతము. నీవామహేంద్రపీఠము నధిష్ఠింపుము.

మహేం—దానవేంద్రా ! అట్లు చేయుము. మాకు మీరతిథులుగదా !

నర—ఓహోహో !

సీ. ఎన్నడులేనికూర్మి యిది యెప్పటినుండి జనించెనయ్య ? నీ
కిన్నరకుండు దేవవిభుం డెక్కడుపీఠము నెక్కవాడె ? మీ
రన్నను నే నొనర్పగలనా యది యయ్యది యెక్కువాడు త
గన్నులు వేయి దాల్పవలె గౌతమునింటను గోడి గావలెన్,

వజ్ర—నిజము. నిజము. అంతమహిమ కలవాడే దాని నధిష్ఠింపవలెను. పాపమీమహేంద్రుడు కష్టపడి రేయి యన్నక పగ లనక కోడియో కుక్కయో యయి వేయికన్నులు దెచ్చుకొన్నాడు. అంతపాటిశక్తి యెవరికున్నది?

బృహ—(తనలో) రాక్షసుల యెత్తిపొడుపుమాటలు భరింపశక్యముగాకున్నవి

మహేం—(తనలో) ఇంతకన్న శూలములతో బొడిచిన మేలు. కటకటా కాల మెంతలో మాఱినది ?

బృహ...దానవనాయకా ! ఎన్నడో పొరపాటున నొనర్చిన లోపముల నెంచి యింతవానిని మీరధిక్షేపించుట మీవంటి వీరపురుషుల కుచితముగాదు,

నర—అట్లయిన మీకు హితమగుపనియే యొనర్చెదను ? చిత్తగింపుడు. ఓయి మహేంద్ర ! భూధరపక్షచ్ఛేదనకాండ !

మ. ధరణీరాజ్యము వీరభోజ్య మని పెద్ద ల్సెప్పంగా విందు ని
ర్జరలోకేశ్వర ! రెండుపల్కుల కిట ప్రత్యుత్తరం బిమ్ము నీ

కరమందుం గులిశాయుధంబుగొని సంగ్రామంబు గావింతువా !
పరసామ్రాజ్యపదంబు నాకు గరము న్గోడించి యర్పింతువా ?

పంచ...మహారాజా !

తే. గీ. కాలుదండంబు ధనదుని కఱకుగత్తి,
వరుణపాశంబు, మనమీద వమ్ములయ్యె!
వజ్రమేటికి ధరియింపవలయు నీకు ?
కొండలనుజాళ్లు మలచిచెక్కుటకెగాక.

వజ్ర—దేవా ! మిమ్ము జూచినతోడనే యెన్నడో చచ్చినట్లు నిశ్చేష్టలగు నీదేవరాజబృహస్పతులు యుద్ధము సేయుదురా ? బలహీనులమీద నెగురుమన్నచో నీయనంతటివారు మఱియుండరు.

నర—మహేంద్రా ? ఊరకయుండెదవేల ? ప్రత్యుత్తరమిమ్ము.

పంచ—హరియో హరుడో తమకు దోడ్పడువఱకు నిరుత్తరులయియుందురు కాబోలు ?

వజ్ర—హరియా వచ్చుట? అతడు తనరక్షణము జేసికొన్నజాలు, వీని రక్షించినంతఫలము.

నర—అన్నట్లుమఱచితిని. ఓదేవరాజా!

మ. హరి మీపాలిటి దైవతం బనుచు దైత్యధ్వంసి యంచు న్నుతిం
తురుగా మీరలు సర్వకాలమును జేతుల్మోడ్చి; వాడేడి? య
క్కఱకు న్రాడదియేమి? వచ్చి మిగులన్గారుణ్య మేపార ని
ర్జరుల న్బ్రోవడదేమి? నిమ్మటసమాశ్వాసింప దావచ్చునే?

మహేం—[తనలో] హరినీవిధముగా నిందించు వీని కేమిగతికలదో కదా

బృహ—[తనలో] ఇట్టివైపరీత్యములు కాలమానన్నమైనవానియందుగన్పట్టును

వజ్ర—గురుశిష్యులిద్దరుబెల్లము కొట్టినరాళ్ళవలె నూరకుండెదరేల? మహారాజున కేదో యొకప్రత్యుత్తర మిండు.

మహేం—ఆచార్యోత్తమా! ప్రత్యుత్తరమొసగుడు.

బృహ—దానవేంద్రా! వేయుమాట లేల? ప్రతాపానలపరిశోషితదిక్పాలకసేనాసముద్రులును ఋణీకృతనారాయణులును నగు మీతో సమరమొనర్ప మహేంద్రుడెంతవాడు? ఆతడు సంధి యుచితమని యూహించుచున్నాడు.

పంచ—దేవదానవులవైరము సంధి జేసికొనుటకు బాకము తప్పినది.

వజ్ర—ఇంద్రున కిప్పుడు భయజ్వరముచే నొక పెద్దసంధిరోగము ప్రవేశించినది

నర—మహేంద్రా! అట్లయిన నానిశ్చయము విస్పష్టముగఁ జెప్పెద వినుము.

చ. పలుమఱు వింటి వచ్చరలపాటలు జేర్చితి వీవు మేను ని
ర్మలమృదుపారిజాతకుసుమంబుల సెజ్జలమీఁద నాకభూ
ములు చిరకాల మేలితివి పూర్తిగఁ జెల్లెను పంతు మీకు దై
త్యుల కిఁక వంతుచెల్లఁదగుదూరము పొందు తొలంగి వేలుపుల్

దేవత లెంతకాల స్వర్గము పరిపాలించి రంతకాలము దానవులును పరిపాలించిగాని తొలఁగరు. మఱియు స్వర్గమునుండి యొక్క పూఁపుల్ల యయినఁ గొనక యెుందయిన జని బ్రతుకుఁడు. దీనికి విరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తింతురేని యానరకుఁడు వేల్పులపై జాలిం బొందువాఁడు కాఁడని మీర యెఱుఁగుదురు.

పంచ—దేవా! మీరు లెస్సగా సెలవిచ్చితిరి.

వజ్ర—ఈపాడుదేవతలు నేఁటికాలమునకు మాయసురుతగలిపోవుచున్నారు

మహేం—(విచారముతోఁ దనలో) రాజ్యలక్ష్మీ! నీవు చంచల వనుమాట నేఁడు నిశ్చయ మయినది.

బృహ—[తనలో] అసుకొన్నదాని కేమియుఁ గొఱఁత కలుగలేదు.

మాణీ—[తనలో]కటకటా! త్రిలోకాధీశ్వరున కెంత కష్టమువచ్చినది. ఇక నే నిచట నిలువఁజాలను. నాపనిమీఁదఁ బోయెదను. [అనినిష్క్రమించును.]

నర—ఓయింద్రబృహస్పతులారా! మీయునికి నాకోపానలంబులకుఁబ్రజ్వలన హేతువు. గావున మీ రిటనుండి సత్వరముబొండు.

వజ్ర—చుట్టుపట్ల పొలిమేరలోనైన మీరు కనఁబడుదురేని మీగుండెలలో నిద్రపోయెదను. జాగ్రత.

బృహ—మహేంద్రా! ఏల యాలస్యము? బోవుదము రమ్ము.

మహే—[తనలో]

సీ. చిరకాలమునుండి సురలకాణాచి యా విబుధలోకంబును విడుచు టెట్లు
చింతామణీభద్రసింహాసనంబున్న యమరావతినిఁ బాసి యరుగుటెట్లు?
మధువైరిచరణాబ్జ మకరందరసమైన మందాకినీనది మఱచుటెట్లు?
పిలిచిఁ దోఁబుట్టువై క్షీరాబ్ధినుదయించు పారిజాతముఁ బాసి బ్రతుకుటెట్లు?
దినము నైరావతము నెక్కి తిరుగకుండ
కాలినడకను నట్టిట్టు కదలు టెట్లు?

నందనోద్యానవీథుల నడువకుండ
నిముసమైన నేఁ బెఱచోట నిలుచుటెట్లు?

[మహేంద్రబృహస్పతులు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

వజ్ర—ఇప్పటికి నాకమునకు దరిద్రశయంతయుఁ దొలఁగి శోభ కలుగు కాలమువచ్చినది. దేవా! మీ రీచింతామణీభద్రసింహాసన మధిష్ఠించి దేదీప్యమానప్రభలతోఁ గొలువుదీర్చి మాకన్నులకు విందు సేయవలయును.

పంచ—దేవా! ఇప్పు డీపీఠము లెక్కవలదు. భగవంతుఁడును దానవకుల క్షేమంకరుఁడును నగుశుక్రాచార్యుని యనుమతంబునఁ బుణ్యదినంబున సుముహూర్తంబున మీరు సురసామ్రాజ్యపట్టాభిషిక్తులగుట యుచితము.

నర—ఇది యవశ్య మాచరణీయము. ఇంతలో నాకలోకవైచిత్ర్యములఁ గనుఁగొందము రండు. పట్టాభిషేకముకన్న ముందు మహేంద్రుని యుంపుడుకత్తె యగు నూర్వశిని సందర్శించుటకై నామనంబు తత్తరపడుచున్నది. దానిచక్కదనము వర్ణనాతీతమని మున్ను నారదాదిమునులవలన వినుచుందును. కావున సత్వరము పోదమురండు.

పంచ—చిత్తము. [అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు]

నెం ...
తేది ...

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

[మందపాలుఁడను రాక్షసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మందపాలుఁడు—[తనలో] ఛీ! ఛీ! ఈపాడుస్వర్గమున కేలవచ్చితిని? ఈయమరావతీపట్టణమును జూచినది మొదలు నాకు 'పేరుగొప్ప యూరుదిబ్బ'యనుసామెత జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. ఈనగరము సకలవస్తుసంపన్న మనియు సంకల్పసంపదలకు స్థానమనియు మహావైభవసమేత మనియు పలుమారులు మహర్షులు వేనోళ్లఁ బొగడుచుండ విని కాంబోలు ననుకొని నామనోరథము లన్నియు సఫలంబు లగు నని పుట్టెడాశతో వచ్చి తుదకు మోసపోతిని. మునులుమొండికొడుకులు స్వర్గముపైఁ గలదురభిమానముచే దీని నంతగా వర్ణింతురే కాని దీనియం దేమిగొప్ప యున్నది? ఈమందాకినీనది యొక సముద్రమంత యున్నది. కాని యిందు నాకుఁ గావలసిన చేపలు, జెల్లలు, నత్తలు, పీతలు, రొయ్యలు లేనేలేవు. నోటికిరుచిగా వండించుకొని తిందమన్న నింతతూటికూరైన గాని యిక్కడ లభింపదు గదా! ఈనదికన్న మాయూరిచెరువే నయము. ఈనదిలో బంగారుఁదామరపువ్వు లున్నవట అవి యెందుకు? దేవతలు తలలు పగులఁగొట్టుకొనుటకుఁ బనికివచ్చును. మూఁడుదినములనుండి నాకు ముంజెకాయలపై ధ్యానము పోయినది. దారిద్ర్యదేవతకు నిలయమైన యీవేల్పువీటియందు తాటిచెట్టే లేదుగదా! అన్నముతిని నీళ్లుత్రాగి యెరుఁగనియీనిర్భాగ్యులగు దేవతలకు తాటిపండు తినునంతటి భాగ్యముకూడ లభించునా? ఈపట్టణస్థితిఁ జూడనిందు వసించువేల్పులు నాగలకత్త యెట్టిదో యెరుఁగని, మోటవ్యరసు లని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. పోనీ. అవస్తువులు దొరకకపోయిన మానె నామనసున నున్న తక్కినకోరికలైన నెఱవేఱినవా? దేవేంద్రునిపైఁ గత్తికట్టి దండయాత్రకు వెడలి రాక్షసులందరుఁ గావలసినంత యమృతము ద్రావి చిరకాలజీవులు గావచ్చు ననియు స్వర్గలోకమునం దప్సరసలు వేనవేలుందురు గనుక నెవనికిఁ గావలసినదానిని వాఁడు శ్రమమునఁ జేయిపట్టుకొని తీసికొని

పోయి సుఖింపవచ్చుననియు. సేనానాయకులగు మురహయగ్రీవులు నొక్కి పలుకుటచే కొండంతయుత్సాహముతో నేను రంభను జేపట్టి దీసికొనిపోవచ్చునని యిందు వచ్చితిని. కాని యమృతభాండ మంతరించినది. గడుసులంజ రంభ యేమైనదో యెవ్వనికిం దెలియదు; దానిజాడ దెలుపువారు నాకెవ్వరయిన గనఁబడిన బాగుండును. (అని యిట్టటుఁ జూచి) అదిగో మావజ్రకంఠుఁ డిటవచ్చుచున్నాఁడు. వీనినడిగి తెలిసికొనియెద.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

వజ్రకంఠుఁడు—(తనలో) బళీ! బళీ! ఈనరకమహారాజుగారు చిరకాలజీవులయి యుందురు గాక! ఈతనియధికార మాచంద్రార్కము నిలుచు గాక! ఈమహాత్మునివలననే గదా రావణకుంభకర్ణుల నాఁటను, తారకాసురబలిచక్రవర్తులనాఁటను, లేనిగౌరవము మారాక్షసకులమునకు నేఁడు కలిగినది. కాని నరకమహారాజు మహేంద్రుని యుంపుడుకత్తె యగునూర్వశినిఁ గూడుట కయి యభిలషించుచుఁ జంద్రోదయము కాఁగానే నన్నుఁ దనవద్దకు రమ్మనియానతిచ్చె. ఇంతలో మందబుద్ధి యగుమందపాలునితో నించుక మాటలాడి వినోదించెద. వీఁ డేవకొఱకో నిరీక్షించుచున్నాఁడు.

[ప్రకాశముగా] ఓరీ! మందపాలా! నీ వెవకొఱకు వెదకులాడుచున్నావు?

మంద—[సమీపముగావచ్చి] ఓరీ! వజ్రకంఠా! నీవిప్పు డెందరుగుచున్నావు? నీ కెక్కడనైన రంభ యగపడలేదు గదా!

వజ్ర—ఆహా! నాకొకయాఁడుది కనఁబడినది. అది రంభయేయై యుండవచ్చును. అయిన నదియెట్టులుండునో నీవించుక యానవాలు చెప్పినపక్షమున దానిజాడ నీకు నెఱిఁగింపఁగలను?

మందపా—[సంతోషముతో] కనఁబడినదా? వెనుక రెండుమూఁడుసార్లు దానిని నేను దూరమునుండి చూచితిని. అప్పటినుండి దానియాకృతి నామనసున నాటుకొనియే యున్నది దాని కానవా లెఱిఁగించెద వినుము. అది చక్కనిచుక్క. దాని శరీరకాంతి తాటిపేశమువలెఁ బచ్చగ నుండును దానితలవెండ్రుకలు మసిబొగ్గులలో జీడిగింజలో యనుకొనవలయును. దానికొప్పు మాలకాకివలె నప్పుడే యావములోనుండి తీసినపిడతవలె నల్లనై పెద్దదిగా నుండును. దానిజడ యినుపగొంటకాకలానుననుండు. కన్ను లాలిచిప్పలు. దానిమెడలి కొత్తావకాయపేడువల నెరసియుండును. మొగమిత్తడిసిబ్బివలె గుండ్రముగ నుండును. అది పుష్పవలపాపడఁ గట్టె యుల్లిపొరవంటి నీయుత్తరీయము వల్లెవాటు వేసికొని తన్నుకొనుచు తాడుచు సొక్కుచు సోలుచు నిక్కుచు నీల్గుచు వంగుచు పొంగుచు నాడుచుపాడుచు నడచినప్పుడుముక్కలలోఁ జంద్రుఁడులా జక్క గోడిగలాగు రామచిలుకలాగు గోరువంకలాగు పికిలిపిట్టలాగు నెమలిపెంటిలాగు

హంసలాగు తళతళలాడుచు మెలమెలలాడుచు జలజలలాడుచు చకచకలాడుచు చక చకలాడుచు నచ్చముగ బోగముదానివలె నుండును. వేయేల? అప్పుడు దానిం జూచిన మహామునుల కయిన మనసు కరుఁగక మానదు. నీకది యెక్కడఁ గనఁబడినది?

వజ్ర—నిన్న రాత్రి కలలోఁ గనఁబడినది.

మంద—[కోపముతో] నన్నెగతాళి చేయుదువా? నీపొట్టపొడిచివెయ్య నీకెప్పుడు నిటువంటిబుద్ధులే. నీవోరుమాటలాడుచున్న నీనోసలు వెక్కిరించుచుండును మొదటనుండియు నొక్కమచ్చున నే బ్రతికినావు నీబ్రతుకు బండలుగాను. నేనా నీ హాస్యమునకు దొరకినవాఁడను?

వజ్ర—తాతా! కోపగింపకు. ఉడుతలుపీకిన తాటిటెంకవలె తల గలిగి మీసములు గడ్డము నరసినముసలిముండకొడుకునకు నీకు రంభ గావలసివచ్చెఁగదా యని యెగతాళి చేసితిని. కాని నీవిప్పుడు రంభవిషయమయి చేసినవర్ణనము మెచ్చఁదగియున్నది నీవు నిజముగఁ గోరినపక్షమున రంభను గలిసికొను నుపాయముఁ జెప్పెద వినుము.

మంద—నాతండ్రీ! నావాయనా! చెప్పు చెప్పు. ఈయుపకారమునకు నేనిం కొక జన్మమున నీయింటఁ గుక్కనై పుట్టి నీఋణముఁ దీర్చికొనియెదను. నాకుఁ గొడుకు పుట్టినపక్షమున నీపేరు పెట్టుకొనియెదను.

వజ్ర—ఇదిగోఁ జెప్పెద వినుము. రంభ మొదలగునప్సరసలు మనము స్వర్గమునకు వచ్చినతోడనే పాఱిపోయిరి. అయినను భయము లేదు. యుద్ధములోఁ గడతేఱినవా రందఱు రంభాసంభోగము గాంతురు. అందుచే నీ వొకకత్తితో బొడిపించుకొని చచ్చిపొమ్ము. అప్పుడు నీకు రంభపొత్తు గలుగును.

మంద—అదిగో! మరల హాస్యము నారంభించినాఁడవు; నేనదే వద్దన్నది. నాకుఁ గోపము వచ్చినయెడల నేను మంచివాఁడను కాను. కాఁబట్టి యామాటన్ను మాని నేనడిగినదాని కుత్తరము చెప్పుము. రంభ పాఱిపోయినది సరే. ఊర్వశి మన కేమయిన కొంచె ముపకారము సేయునా?

వజ్ర—ఔరా! పిడుగా! నీకడుపులో నెంతయూహ లున్నవిరా! మహారాజుగారు మోహించిన యూర్వశియే నీకుఁ గావలసెనుగా! సరే! జాగ్రత్తగా నుండు. ఈమాట మహారాజుగారితోఁ జెప్పి, నీడొక్క చీలించి, పేగులు తోడించి; గ్రుడ్లు [illegible], ముక్కు చీలించి, చెంపలు పగులగొట్టించి. బుగ్గలు సాగఁదీయించి; పిఱ్ఱలో [illegible]గొట్టించి, మోకాళ్ళచిప్పలు తీయించి నాలుక కోయించిఁ తల గొఱిగించి, గాడిదమీఁద నెక్కించిఁ యూరేగించి కొఱతను వేయింపకపోయిన నాపేరు వజ్ర

కంతుఁడు గాఁడు. మహారాజుగారి యంతరమేమి నీయంతరమేమి? తారతమ్య మెఱుఁగక మాటలాడెదవా?

మంద—[వజ్రకంతుని కాళ్లపైఁబడి] నాతండ్రీ! నన్ను రక్షింపుము. బుద్ధి నేరక నోటివట్టపుమాఁటలు కూసితిని. మఱియొకసారి నేనిట్లు ప్రేలుదు నేని నన్ను నీచిత్తమువచ్చినశిక్ష చేయింపుము. కావలసినవాఁడవు గదా యని నీవద్ద నిట్లంటిని గాని యది తప్పైనచో మరల నందునా?

వజ్ర—సరే! నిన్ను రక్షించితిని. ఇఁకముందెట్టిమాట లెన్నఁడు ననకుము ఇఁక నేఁ బోవలయును నన్ను విడువుము.

మంద—[లేచి] నీదయచేత నిప్పటికి గండము గడచి బ్రతికి బయటఁబడితిని. నీవిప్పు డెక్కడికిఁ బోయెదవు?

వజ్ర—నరకమహారాజుగా రూర్వశీవిరహతాపమున కోర్వక యీరాత్రి వెన్నెలలోఁ బువ్వులపాన్పుపైఁ బవ్వళింతురు. ఓరడించుటకు ప్రియభృత్యుఁడనయిన నేనా యనుపక్క నుండవలయును. ఎన్నివర్తమానముల నంపిన నూర్వశి మహారాజువద్దకు గాలేదు. అందుచే నామెను దోడితెచ్చుటకు సేనాపతియైన నికుంభుని మహారాజుగారు పంచినారు. ఎట్లయినఁ జంద్రోదయ మగునప్పటికి నేనక్కడ నుండవలయును.

మంద—అదిగో విబూదిపండో మొగ్గుబుట్టయో తగరపుపళ్లెమో యన్నట్లు చంద్రమండల ముదయించుచున్నది. నీవింక సత్వరముపో నామాట నచ్చుట బైట పెట్టకుసుమా! రంభ నీకగపడినప్పుడు నాతోఁ గొంచెము చెప్పు.

వజ్ర—వేయేండ్లు తలక్రిందుగఁ దపస్సుచేసిన రంభకు నీవంటి రసికుఁడు దొరకఁడు. ఆమెను నీవే వెదకికొనుము. నే వెతకఁజాలను.

[అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు]

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు దేవేంద్రమందిరము ముందఱ నొకచంద్రకాంతవేదికమీఁదఁ బువ్వుల[illegible]న్పు పైఁ [illegible] నరకాసురుఁడు వజ్రకంతునితోఁ గూడి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

నర—ఓరీ! వజ్రకంతా!

చ. అదిమితి నష్టదిక్పతుల నాహవభూమి నటన్న సంతసం
బొదవ దొకింత; రాజ్యరమ నూనితి నంచు మనంబునందు న
మ్మిన ముదయింప దించుకయు, మక్కువమై నొకసారి యూర్వశీ
పదయుగము న్భజింపఁ గలభాగ్యము నాకు లభింప కుండుటన్.

వజ్ర—దేవా! అశోకయు మీ కచిరకాలంబునఁ దీఱఁగలదు. ఊర్వశిం దోడి తెమ్మని మీరు మననికుంభుని బంపియున్నారుగదా! అతఁ డామె నీపాటికి వెంట బెట్టుకొని వచ్చుచుండు నని కేనూహించెద.

నర—ఆహాహా! నా కంతభాగ్యము లభించునే? ఒకవేళ లభించిన దనుకొన్నను దుస్సహ మయిన యీవిరహతాపము నన్నంతవఱకు బ్రతుకనిచ్చునని నాకుఁ దోఁచదు. ఈమదనునకుఁ దోడగుట కదిగో శీతమయూఖుఁ డుదయించినాఁడు.

తే. గీ. కలసి వేల్పులు భుజియించు కంచ మనఁగఁ
చంద్రబింబము వెలుఁగొందుఁ జదల నదిగో!
సురలు తినువేళఁ గంచముచుట్టు బడిన
మెతుకులట్టులు చుక్కలు మెఱయుచుండు.

వజ్ర—మహాప్రభూ! మీరు సరిగా వర్ణించినారు. ఆకంచమునఁ బెట్టిన ప్రాఁతయుసిరికపచ్చడిముద్దవలెఁ జంద్రునిలో మచ్చ కనఁబడుచున్నది.

నర—ఓచెలికాఁడా!

తే. గీ. విరహతాపాతిశయమున వెచ్చ నూర్చి
వికలచిత్తులై యున్న కాముకులఁ బట్టి
సూటి బొడిచెడు వజ్రంపుటీటెలనఁగఁ
జంద్రకిరణము ల్వ్యాపించె జగతియందు.

మఱియు,

శా. నీరేజప్రభవాండ మంతయును నిండె న్వెన్నెల, ల్తత్పయః
పారావారతరంగమాలల కన ప్రాసంబులై, దిక్తత
స్వీరంగన్న వమందహాసములకున్ నెయ్యంబులై, సారక
ర్పూరక్షోదపరాగపుంజములకు న్బోలికానివియ్యంబులై.

వజ్ర—ఈవెన్నెలకతమున బ్రహ్మాండ మంతయు సున్నపుగడవవలెఁ దెల్లనయి యున్నది.

నర—ఈచందమామకాఁకలకు, నాప్రక్కలుకాసిడాకలకు నాశరీర మింక నిలుచుట యరిది. ఈశశాంకునివి శాతశరములుగాని శీతకరములుకావు. సుధాంశుఁ డని పేరొంది నిప్పులం గెరగుచున్న యితఁడు పయోముఖవిషకుంభము సుమీ! అందుచేతనే

తే. గీ. వనజసంభవునికైన నవ్వాణికైన
నగ్నిదేవునికైన నయ్యమునికైన

వెఱచి యెఱుఁగని నే నిప్డు వెఱవ వలసె
నిండునెలకును వండువెన్నెలకు నకట!

వజ్ర—కామురోగము గలవానికి జగ మంతయుఁ బచ్చగఁ దోఁచునట్లు మదనతాపముగల మీకు జల్లనివెన్నెల పీడాకరముగఁ దోఁచుచున్నదికాబోలు! చన్నీట దిగినమన్న పోతువలె నే నీవెన్నెలలో హాయిగ నున్నాఁడను.

నర—ఓరీ! నీకు బలె నాకీచాందిన్ని సుఖప్రదముగ లేదు. నేను త్రిదినముపై దండెత్తి మహేంద్రాదిదిక్పాలకుల రణరంగమున నోడించిపుచ్చి నాకమునుండి యమరులఁ బాఱదోలితినని మనసునఁ గ్రోధము నిలిపి యమరపక్షపాతు లగుమన్మథహతకుఁడు మొదలగువారు హళాహళి మెఱయ నన్నేఁచుచున్నవారు. చూడు—

సీ. మందవీజనములు మాటిమాటికి వీచి కసిమసంగఁగఁ జొచ్చె గాలివేల్పు
చలివెలుంగులపేరి వలుబల్లెములఁ గుమ్మి సంహరింపఁగఁ జొచ్చె చందమామ
కలువరేకులపేరి కఱకుఁగత్తులఁ జిమ్మి పగఁ దీర్చుకొనఁ జొచ్చె బంచశరుఁడు
నవలతాంతములతో నందనమ్ము వనింపి యలయింపఁ జొచ్చె నామనిదొర
అక్కటక్కట! వీరియం దొక్కఁడొక్కఁడె
జగము లొక్కొక్కకడకుఁ దేఁజాలు నన్నఁగ
దుర్మదమున నీకష్ట చతుష్టయంబు
చేర నొక్కతావున కింకఁ జెప్పనేల?

వజ్ర—[తనలో] ఈయన యిప్పు డూర్వశిపైఁ గలమోహముచే సమస్తమును మఱచియున్నాఁడు. వీనిమనసును మఱియొకవిషయముమీఁదికి మరలెదను. [ప్రకాశముగా] దేవా! స్వర్గలోకము జయించియు మీరు విజయఫలము ననుభవింపకున్నారు. ఒక్కసారి యచ్చరలయాటలం జూచి, గంధర్వుల పాటలు విని, మందారపుష్పదామముల మెడఁ దాల్చి, నందనోద్యానమున విహరించి, మేరుగిరిశృంగముల నెక్కి, సురదీర్ఘికల జలక్రీడ గావించి, మురియుచి, యమరావతిని గొల్లలాడి, మాకన్నులకు నిందొనరింతురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాఁడను. అమృతకలశము కామధేనువు చింతామణిరత్నము మనపాలఁబడునేమో యను నీమున సింగ్రహాత్రకుఁడు వానిని మనము రాకమున్నే తరలించుకొనిపోయెను. ఉన్న వైనను మనపాద మనుభవింపవలదే?

నర—వజ్రకంతా!

తే. గీ. నందనోద్యానవన మేల? నాక మేల?
కామగవి యేల? మణి యేల? కల్ప మేల?

యప్సరసలేల? యింక నాకమృతమేల?
చెలియ యూర్వశి నన్నుఁ గృపసేయకున్న.

మఱియు నామనోనిశ్చయ మొక్కసారి వినుము.

సీ. ఈవెన్నెలల వేల్పుటెలనాగతోడి సయ్యాటలే కాని యేయాట లొల్ల
నొప్పులగని యైనయూర్వశీరమణి సంగాతమే కాని సంగీత మొల్ల
వగ లెల్ల మఱపించు సొగసులాడిపిసాళినవ్వులే కాని యేపువ్వు లొల్ల
నతనుతాపముడంచు నాకాంత యేకాంతసేవలే కానియేసేవ లొల్ల
నమరగణికాతిలకము కూటములె కాని
కనకగిరికూటముల నొల్ల గడియయైనఁ
గోమలాంగి సిగ్గులు కొల్లఁగొనుటె కాని
యమరనగరంబు నేఁ గొల్ల లాడనొల్ల

వజ్ర—సరే! మీనిశ్చయము తెలిసినది. మీరీవేల్పుబోగముతొత్తుకూఁతు పొత్తుమరగి ప్రపంచమేమరచియుందురు. ఈవీలు చూచి దురాత్ములగు నిర్జరులు మరల విజృంభింతురు అంతట నెండిపోయినచెఱువులోఁ జేఁపలవలె బయలుపడి మేము నశింతుము, ఊర్వశికన్న మిన్నలగు వెలయాండ్రు భూలోకంబున నెందఱు లేరు? దీనికయి యింత దురపిల్లనేల?

నర—ఓరీ! నాకవేశ్యలకు భూలోకవేశ్యలకుఁ గలతారతమ్య మెఱుఁగని యర్భకుఁడ వగుటచే నీవిత్తెఱఁగునఁ బ్రేలబొచ్చితివి. ఆభేదము జెప్పెద వినుము.

వజ్ర—వద్దువద్దు. చెప్పనక్కఱలేదు. నేనాభేద మిదివఱకే యెఱుఁగుదును; భూలోకవేశ్యాకాంతలకు బలె స్వర్గవార కాంతలకు విటులయెముకలు కటకట కొఱికి వేషించుకొని తినుతల్లిముండ లుండరు, నెత్తురు పీల్చుజలగలట్లు మర్త్యవారాంగనలు విటుని ధన మెల్ల హరించి యిల్లు గుల్లజేసి తిరిపమెత్తింతురు. సురవేశ్యలకు సొమ్మక్కఱలేదు. కాని మనుజలోకమునందలి పణ్యాంగనలకుఁ జావుండుటచే నెప్పటికయి విఱుగడ యయిపోవుదురు. ఈస్వర్గలోకపు దానిసకూఁతులకు జావు లేదు. పాపీ చిరాయువన్నట్లు బ్రతుకుదురు. ఇదియే నే నెఱిఁగిన భేదము.

నర—ఓరీ! నే నడిగిన భేదము సౌందర్యవిషయమున నిట్లువిను—

ఆ. వె. ఎంతకాలమైన నెలజవ్వనమె నిల్చు
ముదిమి రాదు సెడదు మోవికావి

నిడుదకనుల బెళుకు నెమ్మేనితళుకును
నంతకంత కెచ్చు నచ్చరలకు. 9

వజ్ర—నాకంటి కాఁడువాండ్రందఱు సొగసుగనే గనఁబడుదురుగావున చక్కదనమున నెక్కువతక్కువలు నిర్ణయింపఁజాలను. కాని మీపలుకులంబట్టి వేల్పువెలయాండ్రకు మరణము లేకపోవుటయేగాక ముదిమియు లేదని తేలినది. పోనీ. అందఱు కొంపలు దీయుచు తాళ్ళలాగున బ్రతుకనిమ్ము.

నర—వజ్రకంఠా! మననిశుంభుఁ డేలొకో కడునాలస్యము చేయుచున్నాఁడు ఊర్వశి వానికిఁ గనఁబడియుండదా? కనఁబడన రానొల్లదా? ఆలస్యకారణ మేమో నీవుపోయి తెలిసికొనివచ్చెదవా?

వజ్ర—నాకింతకన్న నుద్యోగ మేమున్నది? అట్లె పోయెదను. ఓదైవమా! అందఱు నాచుట్టునుదిరిగి నాకాళ్ళపైఁబడునట్లు నన్నొకస్వర్గలోకపు బోగముదానిగఁ జేయక యీదిక్కుమాలినపుట్టుక యేల పుట్టించితివి? [అని కొంచెమునడచి] అమ్మయ్యా! నాయదృష్టము బాగున్నది. ఊర్వశిం దోడ్కొని యదిగో నిశుంభుఁ డిటకే వచ్చుచున్నాఁడు.

నర—(దిగ్గునలేచి) ఏది? ఏది? నాయూఱవప్రాణము!

వజ్ర—అదిగో! మననిశుంభుని వెనుక నడుగులు లెక్కపెట్టుకొనుచుఁ దలవంచుకొని పెళ్ళికూఁతురువలె నడచి వచ్చుచున్నది.

నర—వజ్రకంఠా! మహేంద్రుఁ డూర్వశి నిచ్చట విడిచిపోవుటచే, గామగవియు నమృతభాండము మొదలగు దివ్యవస్తువులను దివమునుండి తఱలించుకొనిపోయెనని నాకిపుడు విచారములేదు.

క. నాపాలిసురభి యిదియె
నాపాలిఁటిపారిజాతనగ మియ్యదియే
నాపాలియమృత మిదియే
నాపాలిఁటిరత్న మిదియె నానిధి యిదియే. 10

వజ్ర—వెఱ్ఱికి వేయివిధములు. అందులో నిది యొకటి.

నర—ఓరిమూర్ఖుఁడ! జగన్మోహన మగు దానియాకార మొక్కసారి కన్నులకఱవుదీరఁ జూడుము. ఆహాహా! నాకన్ను లింతకాలమునకుఁ జరితార్థత నొందినవి.

సీ. లావణ్యమును గ్రుక్కలలన మోమును జూచి చూడనక్కఱలేదు సోము నింక
సిరికిఁ దాసకమైన చెలువచూడ్కిఁ దలంచి తలఁపనక్కఱలేదు తమ్మిపూవు

మిఱుమిట్లు గొలుపు సెమ్మేనివన్నియ నెంచి యెంచనక్కఱలేదు మించుబోఁట యుండిలేనటు లుండు నువిద నెన్నఁడు మెన్ని యెన్ననక్కఱలేదు మిన్నుతోవ.

తేటతేనియబావియౌ తెఱవమోవిఁ
జెప్పిచెప్పనక్కఱలేదు చిగురుపేరు
పోలఁతి జఘనమండలి పొంతఁబోయి పిదపఁ
బోవఁ బనిలేదు మిన్నేటిపులినములకు. 11

మఱియును,

ఆ. వె. ఇంతికన్నులుండ నించువిల్కానికిఁ
దూణ మేల? వేరుబాణ మేల?
కలికిప్రాపుఁ బడసి కాఁబోలు మరుఁ డిట్టు
లాడలు మఱచి తిరుగుచున్నవాఁడు. 12

[అప్పుడు నిశుంభుఁడనురాక్షసుఁడు, ఊర్వశితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—[తనలో] రంభాదులగు నచ్చరల యదృష్టములు తిన్ననగుటచేనా రీదురాత్మునిదృష్టిపథమునఁ బడకుండ నావలకుం దాఁటిరి. మందభాగ్యురాల నగు నే నంతటిపుణ్యము జేసికొననైతిని. ఇంతకు విధినియోగము దుస్తరము. అచ్చరనైన నేమి? వేల్పుదొరప్రాపకము గాంచిన నేమి? ఇడుమలు గుడుపవలసినకాలము వచ్చి నప్పుడు తప్పునా? రాక్షసులే తులువలు. అందునరకుఁ డధమాధముఁడు. వానియనుచరు చర్యలం జూచి మహాపాతకు లందఱుఁ దలలు వంచుకొనవలయు. వీనియెదుటికి రాక యుండవలెనని యెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను సాగదయ్యె. అయినను బడఁతుల బలిమిఁబట్టి మానభంగము సేయు నరకహతకునిబారినుండి తప్పించుకొనుటకు దైవ మేద యిన నొక్కయుపాయముఁ దోపింపఁడే? [తలవంచి నిలుచున్నది.]

నిశుం—[తనలో] స్వామి కేది మనకుప్రియ మగు నది సేయువాఁడె విశ్వాసము గలసేవకుఁడు. యజమానుల యాజ్ఞఁ జెల్లింపక వారిమేలుకొఱకే వారిమాటలు మేము నిరాకరించుచున్నార మని చెప్పు సేవకులు కేవలము కృతఘ్నులు దద్దయ్యలు నని నా యభిప్రాయము. మంచిదేకాని చెడ్డదేకాని రాజాజ్ఞ చెల్లి తీరవలయు. అందుచేత నే యూర్వశీవిరహతాపమున దుర్బల్లు మహారాజునకు నేను వాంఛితార్థసిద్ధిఁ జేసితిని. నా రాజభక్తికి నరకుఁడు శాశ్వతకాలముఁ గృతజ్ఞుఁడై యుండును. (రాజును సమీపించి ప్రకాశముగా) మహారాజా! జయము! జయము!

నర—మిత్రుఁడా! నీవు కావించిన మహోపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడ నగుచున్నాఁడను.

నిశుం—దేవరవారికి నేను జేయవలసినపనియే చేసితిఁ గావున స్తోత్రమునకర్హుఁడఁ [illegible]

వజ్ర—ఈనిశుంభునకు సైన్యాధిపత్యమున నున్న చేర్పుకంటె మహారాజునకు మిండకత్తెలను దార్చుటలో నెక్కుడుప్రజ్ఞ యున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. వాని నింక ముందు నీటిరియుద్యోగములో నుంచుటయే మంచిది.

నిశుం—ఓరిమూర్ఖుఁడా? వజ్రకంఠా! సింగము నాశ్రయించినక్కవలెరాజాశ్రయమున నీవు నిష్ఫలముగఁ జీవించుచున్నాఁడవు [illegible] రాజు [illegible] నీవు [illegible] ముఖులే యుండఁగలరు.

నర—మిత్ర[illegible]! ఈ యసూయాప్రస్తుతమాటలు [illegible] నీవెతికిన చేకువా.

నిశుం—దేవా! వానిమాటలు నేసరకుసేయ ఇదిగో యూర్వశి వచ్చి జంత్రపు బొమ్మవలె నిలుచున్నది. దేవర యపాంగావలోకనముల దీనిపైఁ బఱపి మన్నింపుఁడు.

నర—మిత్రుఁడా

తే. గీ. వేయికన్నుల ననయంబు వేల్పుఱేఁడు
తరుణిలావణ్యమును జూచి తనివిదనక
యున్నవాఁడన నేదృష్టి నొందఁ గలనె?
కనులు రెండింటితో నొక్కకడియఁ జూచి.

గౌతమునిశాపము మహేంద్రునకు నిజముగ నీయుగమున వరమయ్యెనది. ఈసమయమున నేను సహస్రాక్షుఁడను గాకపోవుటచే నొకల్లోనున్నా.

వజ్ర—అది యెంతభాగ్యము. ఏమునియో కట్టజాలనికోపము వచ్చినప్పుడు మనకంతటిభాగ్యముఁ గలుగఁజేయకపోఁడు.

నిశు—ఊర్వశీ! కొయ్యబొమ్మవలె నిలచియుండెదవేల? మహారాజునకు మ్రొక్కుము.

ఊర్వ—[తనలో] కటకటా! మహేంద్రునకు వేల్పులకిఁడోలగంబు [illegible] రు సేయుచేతులతో నీదానవాధమునకు మ్రొక్కవలసె. (ప్రకాశముగ) దానవేంద్రా! నమస్కారము.

నర—(తనలో) దీనినిప్పుడేమని దీవింతును? నామనసులోభావము తేటపడున ట్లాశీర్వదింపవలెను. (ప్రకాశముగ) ఓ త్రిభువనరత్నమా!

మ. త్రిజగన్మోహనమై, దివాభరణమై, దేవేంద్రనిత్యేశమై,
యజనిర్మాణముకన్నఁ బ్రౌఢతరమై, యామన్మథోద్యజ్జయ
ధ్వజమై కన్నులపండువై, లలితమై, ద్రష్టవ్యమై, చాలన
క్కజమౌ నీకుఱుచప్రసంగ మరయఁ గల్యాణి! యెల్లప్పుడున్

వజ్ర—తథాస్తు.

ఊర్వ—(తనలో) ఈమహాత్ముఁ డపూర్వమైన యాశీర్వచనముచేఁదన నిందక్ష ముఖభావమును వెల్లడి చేయుచున్నాఁడు. అయ్యో! నాకీదినమున నేదియో కీడుమూఁడనున్నది.

నిశు—ఈదీనకాంత యలిగి మీపైఁ గోరచూపులఁ బ్రసరింపఁజేయుచున్నది.

నర—అట్లయిన నామె చూపులను నేను బ్రసన్నములుగఁ జేసికొనెద. ఓలావణ్యరాశీ!

మ. చెలువై తేఁటకు, సోగలై, వెడదలై, చెంగల్వచుట్టంబులై,
జలజాతంబుల కేలుకట్టి దొరలై, సౌభాగ్యపుందీవులై,
కలుములిచ్చు మదప్రోవులై, కళలలై, కందర్పవాల్తూపులై,
చెలువొప్పారెడు నీదు కన్నులకు నాశీర్వాద మబ్జాననా!

వజ్ర—తథాస్తు.

నిశుం—ఈపలుకులంబట్టి మీరు శతమన్యునికంటె నూఱుమడుంగు లెక్కుడు రసికులని యూర్వశి యిప్పుడయినఁ దెలిసికొనకపోదు.

వజ్ర—ఆయన నూఱురెట్లు రసికుఁడు. ఆయనబంటవు నీ వేంబదిరెట్లు రసికుఁడవు.

నిశుం—ఓరి! తులువా! నీపాడునోటికి బుద్ధి చెప్పుటకిది సమయము కాదు. [రాజుతో] దేవా! మురహయగ్రీవులు నారాక నిరీక్షించుచుందురు గావున శిబిరమునకుఁ బోవ నాకానతిందు. ఊర్వశీ! లేనిపోని భోగము లెక్కలు చేయక ప్రసన్నురాలవయి మహారాజు ననుగ్రహము సంపాదించుకొనుము.

నర—నీమేలు నేను మఱచిపోను. నీవింక శిబిరమునకుఁ బొమ్ము.

నిశుం—ఉత్తమము. మీబంటునకయి కావలసినది. [అని నిష్క్రమించును.]

వజ్ర—(తనలో) ఇప్పుడు మారాజునకు శనిగ్రహము వదలినట్లే యున్నది.

ఊర్వ—దానవేశ్వరా! దేవరవారు నన్నుఁ బిరపించిన కారణ మేమో తెలియఁ గోరుచున్నాను.

వజ్ర—తొందరపడకు. స్వల్పకాలములోనే తెలిసికొనఁగలవు.

నర—ఓసుందరీ!

ఉ. ఇన్నెలరాలతిన్నియల నిన్నవపువ్వుల మేను జేర్చి యీ
వెన్నెలరేల నేనిటుల వేఁగుచు వన్నెదొఱంగి యుండుటల్
కన్నులఁజూచియు న్బిలువఁగాఁ గత మేమని సంగసాధ్విపై
వన్నెడుగం దలంచు టిది న్యాయమె కారణ మీవెఱుంగవే? 16

అయినను దత్కారణము నీవు నానోటనే వినఁ దలఁచుచున్నదానవు. కావున నేఁజెప్పక పోవుట పాడికాదు. సహస్రాక్షుని గెలిచి యమరసామ్రాజ్యాధిపత్యమును నేను గైకొంటిని గాని నీవు లేమిచే నింద్రైశ్వర్యము పరిపూర్ణముగాదు. స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి నీతోఁ జిరకాలముఁ గలసి మెలసి యుండుటంజేసి తా నొంటిగ నాకడనుండ నొల్లకున్నయది. కారణము తెలిసినదా?

వజ్ర—దేవా! దీనికి స్పష్టముగ విప్పిచెప్పినంగాని తెలియదు.

నర—అట్లయిన నిదిగో విస్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను.

తే. గీ. ఇంచువిలుకాఁడు నన్నదియేమొ కాని
యేఁచుచున్నాఁడు జాగరూకయింత లేక
మనసుతోఁ జెప్పి యాఁపీడ మాన్పఁగదవె
మఱుఁడు వినకున్న నీవైన మాన్పఁదగవె? 17

వజ్ర—ఈమాత్రపుఁ గార్యమునకు నీమె నింత వేఁడవలయునా? నాకలోకస్త్రీలలో నూర్వశి పెద్దచిన్న తారతమ్యము లెఱిఁగిన యోగ్యురాలు. మఱియు నిటిదాని చేతిలోనున్నదనియే గనుక నీ మాట త్రోసివేయదు.

ఊర్వ—(తనలో) ఆహాహా! ఆ యజమానుని కీసేవకుఁడు దగినవాఁడే. ఈగాఢసాధముఁడు కామాయత్తుఁడయి యొడలు దెలియక యున్నవాఁడు. వీనికి నే నిప్పుడేమి యుత్తరముఁ జెప్పుదును? (అని యాలోచించుచున్నది.)

నర—(తనలో) ఇది నామాట కుత్తరమీయకున్న దేమి? (ప్రకాశముగ)

మ. అనుమానించెద వేల సుందరి! యహల్యాజారుఁడ న్నేను గా
ననియో, కన్నులు వేయి లేవనియొ నా, కయ్యింద్రునం దున్న మే

ల్గొనము ల్నాకడఁ గానరా వనియు, నీలోఁ జింత, వే నెట్టు లు
న్నను మీయింద్రుని పాటి సేయునఁటె? కాంతా! భ్రాంతి నీకేటికే?

ఊర్వ—దేవా! ఎవట లేనిమహేంద్రుని చెప్పుటతగవుకాదు. వారిగుణములు మీకు రావు; మీగుణములు వారికిరావు. వారంతవారు వారు మీయంతవారుమీరు.

వజ్ర—సరే! సాయంతవాఁడను నేను, నీయంతదానవు నీవు.

నర—ఓకల్యాణీ! నీ కష్టములేదుగాపున నింక మహేంద్రునిమాట నేనె నను. కాని నాప్రార్థన మంగీకరించి నాయంతిపురమునకు రమ్ము. నావలన నేనియంబును నీవు పడనక్కఱలేదు.

మ. పొలఁతీ! కన్నులఁ గన్గొనుఁడు బుద్ధిం బూజంతు నిన్ను న్మనం
బలరం బట్టపుదేవిఁ జేయుదును నీయాజ్ఞం జలంబాల్తు నే
లప్పల కల్లం దోరపొని వయ్యెదవు మద్భాగ్యమ్మిసుం గొల్తుఁ దై
త్యాదులనిన్నికనుఁసన్నల న్నా చేతఁ బాల్మడిచ్చి నీ స్నేహితులై.

మఱియుఁ నింద్రునికడ నీవనుభవించిన దానికంటె వేయుమడుంగులు మహైశ్వర్యము ననుభవింపఁగలవు. అదియునుగాక,

తే. గీ. ఇంతకాల మింద్రునిఁగూడి యుంటిగదా
యతనిసరసత్వ మతనిరూపతని చేర్పు
చిగురుఁబోఁడి కొన్నాళ్ళు చూచెదవు గాక
నాదురసికత నాసొంపు నాతెఱంగు.

ఊర్వ—దానవేంద్రా! దుర్నిరీక్ష్యతేజోరాశివై శ్రేయఃకాముఁడవైన నోట నిట్టి యసత్యములుపలుకఁ రాదిచ్చుట కేవల మనుచితము.

వజ్ర—అబ్బో! ఇది శీఘ్రం నీతులు చాల నేర్చినది.

నర—ఊర్వశీ! ఇదియేటిసరసమే?

మ. వనితా ప్రేమకు తోటకు న్నిసుకు లెన్నారైన రా, వారిఁగ
న్గొని లాలించుట యొప్పుఁగాని, విరసోక్తు ల్పల్కి తెచ్చి నీరం
జనము జేయకఁ జేయ న్యాయమగునె? వేశ్యల్గారె? మీ కెట్లు చా
లను, మీసొంపెఱుంగు వింటిమంటే లోకుల్ నిరుపమ్ సన్నులే? 21

వజ్ర—అయ్యో! ఇది ఓసరసురాలు గానట్టు నటించుచున్నది గానిసరసములేక కాదు. ఇది యన్నిన్ని కొరవులు గాల్చిన కొఱవి గాని సామాన్యురాలు గాదు,

ఊర్వ—దేవా! మహారసికు లయిన దేవతలమనోరంజనము జేయఁగలపాటి రసికత నాకద్దులేదు.

నర—సుందరీ! ఇది నిశ్చయముగ గర్వోక్తి సుమా!

తే. గీ. ఎంతరసికురాలవుగానె యింతి నీవు
ఎంతదానవు గాకున్న నింద్రుఁ డట్టి
ముజ్జగంబుల దొరకే మోహించి నీకు
దేవసంతతిలోఁడ నాధేయుఁడగునె?

మఱియు,

తే. గీ. ఎల్లజగముల గెల్చె దేవేశ్వరుండు
అతని గెల్చితి నేను బాహాబలమున
నన్నుఁ గెలిచితి వీవు విన్నాణమునను
నిన్ను సామాన్యదానఁ జేర్తునెట్లు?

వజ్ర—మహాప్రభూ! ఏలినవారు నిజముగ గ్రహించినారు.

ఊర్వ—రాక్షసేశ్వరా! చక్కఁదనము నెఱజాణతనము నన్నుఁ బూనికిం గైకొననివి త్రిదశస్వర్గమర్త్యపాతాళములయందు మీకుఁ గావలసినంద ఱుండఁగ నెన్నఁడో యౌవనమంతయు బోయిన ప్రాతదానను నన్ను గోరవలెనేల?

వజ్ర—ఈవగలాఁడి మిమ్మును బుట్టలోఁ బెట్టుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నది. జాగ్రత్త.

నర—ఏమి! నీవు యౌవనము నెల్లిపోయిన ప్రాతదానవా?

తే. గీ. ప్రాతవడియును బంగారు వన్నె చెడునె?
ప్రాతచెట్లు తియ్యనిపండ్లు నీడవె?
ప్రాతదయ్యును జాబిల్లి వసచెడియెనె?
ప్రాతక్రొత్త లేమిటికి సువస్తువునకు?

వజ్ర—ప్రాతమానులు చేసినట్టు లీమె ప్రాంత దాటచే నెక్కుడుజాణగానున్నది. మఱియు ప్రాతవస్తువులు పవిత్రములని చెప్పుదురు. కావున నీమెపొందు మీకుఁ బథ్యమే!

ఊర్వ—నాయందు మీకుఁ గలుగుచున్న గాఢాతిశయముచేత మీకన్నులకట్లు గనఁబడుచున్నదానను.

నర—కాంతా! అట్లు కాదు.

తే. గీ. మెఱపుఁదీఁగెకు వన్నెలు దఱుఁగు నేని
గలికి నీ మేనినిగ్గులు దగ్గవచ్చుఁ
బుట్టతేనియలోఁ దీపి పోవునేని
బోంటి! నీయందు రసికత పోవవచ్చు.

ఊర్వ—నరకమహారాజా? జన్మమునుబట్టి నేనొకవేశ్యాంగన నైనను సకలజగజ్జనకుఁ డగు మహేంద్రునకు వలపుగత్తెనై యుండుటంజేసి నేనట్టియోగ్యతకుఁ దగి యుండకపోయినను నింద్రునియందలి గౌరవమునన్నైన లోకమాతగాఁ బరిగణింపఁబడ వలసినదానను.

నర—[ఆశ్చర్యముతో] ఏమీ! నీవు! లోకమాతవా!

తే. గీ. మగువ! నీయందు నింతింతమహిమ లుంట
యింత కాలమునుండి నే నెన్నఁ డెఱుఁగఁ
గ్రొత్తసంగతు ల్నేర్చికొంటి నహహా!
ఘాతలంజె లిప్పుడు లోకమాతలైరి.

వజ్ర—ఓహోహో! ఇదిలోకమాతయఁట! మాకందఱకు! దల్లివనిజైలుదేరును గాఁబోలు! అట్లయిన నీమె మాపాలిఁటి పెద్దమ్మయే.

ఊర్వ—అసురనాయకా! నేనులోకమాత ననుట నీకు హాస్యాస్పదముగ నున్నయది. అట్లయిన నిటు విను. పితృసమో జ్యేష్ఠ, యను శాస్త్రవచనమునుబట్టి మహేంద్రుఁడు నీ కగ్రసహోదరుఁ డగుటచే నేమీకు వదినెనైతిని. మోహ మెంత యున్నను వావియైనఁ దలఁపవలదా!

వజ్ర—ఇష్టము లేనప్పుడు కులటలు వావివరుసలు వెదకుదురు.

నర—ఓహో! యిప్పుడు నీకు వావివరుసలుగావలసివచ్చినవా? నీపూర్వచరిత్రమించుక దలఁచుకొనుము. కాదుకాదు. నేనేజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెద వినుము.

చ. కెలఁకరో! యేమి కావలయును నీ కలపాండవమధ్యముండు,
గళమునఁ దాళిగట్టిన మగండటె నీకుఁ బురూరవుండు, నీ
చెలియగునట్టి మేనకకుఁ జేరువచుట్టమె గాధిపట్టి: వా
వులు వెదకం దలంచెదవు భోగముబోటికి వావులేటికే?

ఊర్వ—(తనలో) ఇతఁడు నాపాత్రకృత్యములన్నియు బయలుపట్టుచున్నాఁడు. కట! నేమివంకఁ జెప్పుదును?

వజ్ర—సూతకొఱకు సోదికిఁబోవఁ బ్రేతఱంకులు బైటఁబడినవట! ఈకథయట్లున్నది.

ఊర్వ—రాజా! నే నెవ్వతెనైనను నీకుఁ బరకాంతనుగ

నర—పరకాంత వెట్లగుదువు? వేశ్యవగుటచే నందఱకు సామాన్యకాంతవు.

తే. గీ. ఎవఁడు ధనమిచ్చుమీకు వాఁడె మగఁడ, టంచు
బ్రహ్మ మూఁడుపంక్తులఁ దీర్చి వ్రాసెనుదుట
గడుసుపోకడ లిఁకఁ జాలుఁ గట్టిపెట్టు
సకియ! నీయాట లిచ్చట సాగిరావు.

ఊర్వ—అనురాగము లేనియబలను బలిమింబట్టఁజూచుట యధర్మము కాదా!

నర—ఏమీ! మాకిప్పుడు ధర్మోపన్యాసములు సేయవచ్చితివా!

చ. జిలిబిలితేనెపల్కులును జెన్నగుతళ్కులు వాలుచూపులున్
జెలువపుఁగోపులున్ రకపుఁజిన్నెలువన్నెలు పెన్నగల్ నగల్
నిలుకడలేని హాసములు నిర్దయపు వేసము లుద్ధరించి లో
కులఁ బడఁద్రోయు వేశ్యలిటఁ గొత్తగ నేర్చిరె కొన్నిధర్మముల్.

మఱియును,

తే. గీ. దనుజులము మేము మాకేల ధర్మమేల?
వావివరుసల నెన్నెడువారు వేఱు
వేల్పులెవరైననినుఁ గోరి పిలుతురేని
వారికడఁ జెప్పునీనీతివర్తనములు.

వజ్ర—తొండముదిరి యూసరవెల్లి యయినట్లు పాంసులటలు పరమపతివ్రతలగుదురు గాఁబోలు!

ఊర్వ—[కోపముతో]ఓరాక్షసరాజా! మేము వేశ్యలమైనను పతివ్రతలమే సుమా!

నర—పతియున్నప్పుడేగదా పతివ్రతయగుట: పతియే లేనిదానిమాటయేమి?

ఊర్వ—దివస్పతియే నాపతి

నర—ఈదివస్పతి కట్టునీవిదివఱకెందఱకో పతివ్రతవైతివి. అట్లే నన్నుం బతిగఁ జేసికొని నాకును బతివ్రత వగుము.

వజ్ర—ఊర్వశీ! నీవెట్టిపతివ్రతవో యీమనయునట్టి యేకపత్నీవ్రతస్థుఁడు. నీవాయనను జేపట్టితివేని మీకనుకూలదాంపత్య మగును.

నర—మఱియు భుజబలంబున వేల్పుల గెలిచి స్వర్గనిష్కంటకముగ దివస్పతినైతిని. నీవు మాటనిలుకడ గలదానవై దివస్పతినైన నన్నుం జేపట్టుము. నీవు నాకుఁ బ్రియురాలవగుదువేని సకలలోకకళ్యాణంబగు. కావేని నాకరాజ్యలక్ష్మిం గైకొన్న చందమున నిన్నుం బలిమిఁ గైకొనవలసివచ్చు.

ఊర్వ—(తనలో) ఈదుర్మార్గుఁడు నామానభంగంబు చేయఁ గృతనిశ్చయుఁడై యున్నాఁడు. మలినవస్త్రమును మాలిన్యముచేతనే శుద్ధిఁ జేయునట్లు దుర్మార్గులను కపటోపాయములచేత నిర్జించుట యుచితము?

వజ్ర—ఓసెట్టిదానా! ఊర్వశీ! ఈనహుషరాజు మిక్కిలి మంచివాఁడు. చెడ్డ గొట్టుకొనక యాయన ప్రాపకము సంపాదించుకొని సుఖపడు.

ఊర్వ—దేవా! ఈవఱకు నాపలికిన పరుషోక్తులకు నన్ను క్షమింపవలయును. నే చెప్పటికైన మీదాన నే.

నర—[సంతోషముతో] శిఖువనైక సుందరీ!

తే. గీ. నిన్ను క్షమియింప నేటికి నీపలుకులు
చాలఁ గఠినంబు లయ్యును జల్లనగుచుఁ
బరమసుఖ మిచ్చె వడగండ్లపగది నొప్పి
మదనసంతప్తమైన నామదికి నబల

వజ్ర—వలపుగలవారు ప్రియురాండ్రు తాళ్ళ రువ్వినఁ బువ్వుల రువ్వినట్లు సంతసింతురు.

ఊర్వ—బావగారూ! నిజముగా నామీఁద మీకు మనసునఁ బ్రేమగలదా?

నర—రమణీ! నన్ను నీవట్లు శంకయడుగవలయునా? నీకన్న నాకుఁ బ్రేమాస్పదమగుపదార్థ మేది?

ఊర్వ—నేను నమ్మఁజాలను మగవారి కెదుట నున్నదే పెండ్లికూఁతురు. పురుషులు కామాయత్తచిత్తులై కన్నెరితిచేతఁ దమయక్కఱఁ దీర్చుకొనుటకయి లేనిప్రేమము కాపి యిచ్చకపుమాటలాడి బాసలుచేసి స్త్రీయంగనల వంచించి మరల మొగమైన జూడరు. నిజముగ, నాపై ననురాగము మీకున్నయెడల నాకొకకోరిక మారయున నింత కాలమునుండి స్వర్గమున కేల రారయిరి.

నర—సుందరీ! నీవు పరాధీనమున నున్నదానవు. మింద ఋషిక్షమునకయి నావంటివాఁడు పగతునిపట్టణంబునకు వచ్చుట యనుచితముగదా!

తే. గీ. ఎంతకాలంబునుండియో యేను నిన్ను
గాంచఁ దలచిన సమయంబు గలుగదయ్యె
విబుధలోకంబుపై దండువిడియు కతన
వాలుగంటి! నిన్గన నేఁడు వీలుగంటి,

వజ్ర—ఇప్పటికి వీరి కిద్దఱకు నొడంబడికలు జరిగినవి. ఇంక మేము ధన్యుల మయితిమి.

ఊర్వ—బావగారూ! ఇది యొకవంకగాని నిజముగా మీకు నాపై ననుగ్రహమున్నయెడలఁ గాకిచే వర్తమానమంపిన నేను రెక్కలు గట్టుకొని మీ పాదములపై వ్రాలనా?

నర—సుందరీ! నాకంతయూహము తోఁచినదికాదు. నన్ను మన్నింపుము.

వజ్ర—ఆయూహము తోఁచినయెడల మీయిరువురసందువఁ దిరుగలేక నే చచ్చిపోదును. ఇంతకు నాపుణ్యము బాగున్నది.

ఊర్వ—ఓరసికశిఖామణీ! నీమనసున నిజముగ నాపై వలపు గలదో లేదోయని పరీక్షించుటకయి నే నెన్నియోవిధముల నిన్నుఁ దూలనాడితిని. ముజ్జగంబుల గెలిచి మహావైభవముతోఁ గన్నులపండువుగ రాజ్యమేలుచున్న మీవంటిరసికశేఖరుని విడిచి రాజ్యభ్రష్టుఁడై నిలువ నీడలేక కొండల జరియించు మునిశాపోపహతుని మహేంద్రుని గొల్చి యుండుటకు నేనంత తెలివిమాలినదాననా? ఎవ్వరుం దగినవారు లేకపోవుటచే నున్నంతలో సరిపెట్టుకొనుట మంచిదని యింద్రునియొద్దనుండి గౌరవముగ కాలము గడపుచుంటిని. ఇంక నేను నీధనము. నీవే నాప్రాణమవు.

నర—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! నే నిప్పుడు నిజముగా నింద్రుఁడనైతిని.

చ. నిజముఁటె నీదుపల్కు నను నీబిగికౌఁగిటఁ జేర్చుదొక్కొ యం
గజపరితాపము ల్దొలఁగుకాలము వచ్చెనె నాకు నాదు ది
గ్విజయము సార్థకం బగునె కీర్తి సెలంగునె యింక నీముఖాం
బుజమును ముద్దులాడుటకుఁ బున్నెముఁ జేసితి నే? తలోదరీ! 8

వజ్ర—మీరే కాదు నేనును నాపితృదేవతలును పదునాల్గుతరములవఱకుఁ దరించితిమి.

నర—దేవీ! నందనోద్యానమునకుం బోయి విహరింతము రమ్ము.

ఊర్వ—దేవా! నా కొక్కప్రతిన యున్నది. ఆప్రతిన సెల్లించి నన్నుం జేపట్టవలయును.

నర—నీప్రతినఁ బాలించుటకయి నీసేవకుఁడు సిద్ధముగనున్నవాఁడు. ఆనతిమ్ము

ఊర్వ—మీరు పాకశాసనుని గెల్చి మహేంద్రపదవి నాక్రమించుకొంటిరి. కాని బ్రాహ్మణులు మహర్షులు సేయుయజ్ఞంబులలో హవిర్భాగములు గైకొన్నప్పుడు కాని దేవేంద్రత్వము సార్థకముగాదు. అప్పుడు నే నిన్ను వరింతు. ఇప్పుడు బదరికా వనమున సత్రయాగము జరుగుచున్న యది. అక్కడకు మీరరిగి ఋషుల నొప్పించి హవిర్భాగముల భుజించి రండు.

నర—(నవ్వుచు) ఇదియా నీప్రతిన! సరిసరి. ఇది చెల్లించు టెంతసేపు. ఇంత కన్న మఱియేదియును లేదుగదా! అట్లు చేసినపిదప మఱియొకవంకఁ జెప్పవుగద!

ఊర్వ—మఱేవంకయుఁ జెప్పను. మాటఁ దప్పితినేని మిన్నుమను జంపుకొన్నట్లే. ఇంక వాకు సెలవిండు. నేను బోయి మీరాక నిరీక్షించుచుందును.

నర—దేవీ! అట్లేపొమ్ము. నేనునీదాసుఁడ ననుమాట మనసులో నుంచుకొనుము.

ఊర్వ—(తనలో) ఇప్పటికిఁ బులినోటికండవలె బైటఁబడితిని. ఈబుద్ధిహీనుఁ డీగండము గడచి బ్రతికినప్పటిమాటగద! మీఁద దైవమున్నాఁడు.

(అని నిష్క్రమించును)

వజ్ర—(తనలో) ఈగడుసుబోనిసఁకూతు రేదో వంక చెప్పి యీమందభాగ్యుని కన్నులలో దుమ్ముకొట్టిపోయినది. ఇఁక వీనికి నీమె దక్కినప్పటిమాటకదా!

నర—వజ్రకంఠా! మురనిశుంభాదిసైన్యాధిపతులయొద్దకుఁబోయి దానవసైన్యంబులు బదరికాశ్రమమునకుఁ బోవలయుఁగాన ప్రయాణసన్నాహము సేయుమని చెప్పుము.

వజ్ర—చిత్తము. [అని కొంచెమునడచి] దేవా! ఎందుకో మురుఁ డిటనే వచ్చుచున్నాఁడు. వీనిమొగము సంతోషమును సూచించుచున్నది.

[అప్పుడు మురుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

మురు—దేవా! విజయమగుఁగాక!

నర—మురుఁడా! మీస్వామిభక్తియును బాహుబలమును మాకు విజయకారణము లయ్యెను.

మురు—దేవా! నే నిప్పుడు కావించిన మహాసాహసమును మీకు విన్నవింపవచ్చితిని.

వజ్ర—ఈమహాసాహస మేదో వినఁదగినదే.

నర—నీసాహసమును వినిపించి మావీనులకు విందుసేయుము.

మురు—దేవా! చిత్తగింపుము.

ఆ. వె. అమరమాత యైనయదితిదేవిని జేరి
యామెకుండలముల నపహరించి
తెచ్చినాఁడ నిపుడు దేవరవారికి 11
నర్పణంబు సేయ నధికభక్తి.

ఇవిగో రత్నకుండలములు (అని యిచ్చుచున్నాఁడు.)

నర—నీసాహసము సంస్తవనీయ మయినది. నీ పేరు విన్న విర్జరాంగనలకు గర్భనిర్భేదక మగుగాక! ఈ కుండలము లూర్వశికి సమర్పించెదను.

వజ్ర—ఆఱునెలలు సాముచేసి మూలనున్న ముసలిముండను గొట్టినట్లు ముదిమిచేఁ గదలలేక భయముచే సగము చచ్చి యొకమూల నొదిగియున్న వేల్పుటవ్వను గెలిచివచ్చితివా? నీవంటి ధైర్యవంతుఁడు దేవరాక్షసులలో నెచ్చటను లేడు.

మురు—ఓరివాచాటా! నీవు రాజుగారి విదూషకుఁడ వగుటచే నిప్పుడు బ్రతికిపోతివి.

నర—మురుఁడా! మనవజ్రకంఠునిమాటలు పాటింపనక్కరలేదు. యాగహవిర్భాగములు గ్రహింపకున్న నాకింద్రత్వము సిద్ధింపదు కావున సేనాసమేతులరై మీ రిప్పుడు బదరికాశ్రమమునకుం బోయి యచ్చటి తాపసుల నడిగి నయమున భయమున వారి నొప్పించి హవ్యంబులఁ గొనవలయు. సేనలకుఁ బ్రయాణముఁ జాటఁబంపుము.

మురు—(సందేహముతో) మహర్షులు మనకు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతింతురో లేదో.

వజ్ర—నే నపశకునపక్షివంటివాఁడ నని మీరనుకొన్నను సరేగాని సమ్మతింపని మాట నిజము.

నర—(కోపముతో) ఏమేమీ? చతుర్దశభువనైకవీరుఁడను దృణీకృతపురందరాదిదిక్పాలకుఁడను విజయలక్ష్మీకరుణాపాంగవిలోకనప్రవర్ధితమహావిభవుండను నగు నరకదానవేంద్రునిమాట వారు నిరాకరింతురా?

ఉ. తక్కెనె యింక ప్రాణములు తాపసవర్యుల కెల్ల, మానము
ల్దక్కెనె నేలవేల్పులకు దైవతకోటికి, యాగభాగముల్

గ్రక్కున నిచ్చినన్సరియె కావర మొంది యొసంగ కుండినన్
వ్రక్కలు చేసెదన్ దలలు భస్మముఁ జేసెద నాశ్రమంబులన్ 35

మఱియు నచ్చటి మునులు మనపలుకుఁ ద్రోసిపుచ్చిన వారితో ని ట్లనుము.

మహాస్రగ్ధర. సవనంబుల్ సాగ వింక న్జపములు తపముల్ స్నానముల్ సెల్ల వింకన్
భువనంబుల్నిల్వ వింక న్పొదలు టరిది గో భూసురవ్రాత మింకన్
దివిజుల్ మర్త్యుల్ భుజంగుల్ స్థిరనుతులయి వర్ధిల్లఁగాఁ జాల రింకన్
ధ్రువియు న్జందుర్విందుఁజుక్కల్గ్రహములు గన వక్రత్వముఁ గాంతురింకన్.

వజ్ర—మాకింక చేతినిండ పనిగలిగినది.

ముర—చిత్తము. అప్పటికిని మహర్షులు మీయాన తిరస్కరించిన మాయిచ్చ వచ్చిన తెఱంగున మేము సేయవచ్చునా ?

నర—అహా త్రికరణశుద్ధిగా.

తే. గీ. చెలఁగి యిచ్చ వచ్చినరీతిఁ జేయవచ్చు
నచటి కెవఁడు వచ్చునో చూతు నడ్డగింపఁ
బవరమున మగంటిమిఁ జూపి పస యడంతు
నబ్జభవు నైన నాతని యబ్బనైన. 37

సైన్యంబులఁదోడ్కొని మీరందఱు బదరికాశ్రమమునకుఁ బొండు. నేను బ్రాగ్జ్యోతిషంబున కరిగి యచట నుండి కావలయునన్న బదరికావనంబునకు వచ్చువాఁడ. హయగ్రీవుం డింద్రలోకమును నాకుఁ బ్రతినిధియయి యేలుగాక! మన మింకఁ బోవుదము. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

నెం ... ...
తేది ... ...

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవనాటకము

తృతీయాంకము

—:o:—

ప్రదేశము—ద్వారకానగరము.

[అప్పుడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాణి—[తనలో] ఆహాహా! ఏమి యీనగరవైభవము! మహేంద్రుని యమరావతీపురమును ధనదుని యలకానగరమును నిరంతరమును గనుచున్న నాకన్నులకే యీనగర మింతసొగసుగనుండఁ దక్కినవారిమాట చెప్పనేల ? మహేంద్రుఁడు వాసుదేవునకు వానికి జ్యేష్ఠుఁడయినను వైభవమున నిశ్చయముగఁ గనిష్ఠుఁడే యని చెప్పవచ్చును.

మ. ఇది వైకుంఠము గాక కేవలపురంబే. యెంచ నీనాగరుల్
త్రిదశుల్గాక మనుష్యమాత్రులె, ధరిత్రీభారము న్బాపఁగా
నుదయం బందినచక్రి గాక నరుఁడే యూహింప నీకృష్ణుఁడీ
యదువంశంబు పవిత్రమయ్యెఁ గద యీయబ్జాక్షుజన్మంబునన్.

మఱియు నీపౌరులు చేసికొన్న పున్నె మెట్టిదోగదా !

మ. అరవిందాసనుఁడు న్మహేశ్వరుఁడు దివ్యాబ్దంబు లెన్నేని సు
స్థిరభక్తి న్దప మాచరించియును నీక్షింపంగ లేరేని నా
సరసీజాక్షునిఁ గన్నులారఁ గని తత్సాన్నిధ్యము న్జెంది పి
ల్తురు సేవింతురు మాటలాడుదురు బంధుత్వంబు గావింత్రహో !

ఇదిగో జగత్కల్యాణకరుఁ డగువాసుదేవుని ప్రాసాదరాజము. హరి యెందున్నవాఁడో యావృద్ధకంచుకి నడిగి తెలిసికొనియెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ భద్రము

ఖుఁడా! యదుకుంజరుని సందర్శించుట కిది సమయమా! ఏమనుచున్నాఁడవు? నామధేయ మెఱిఁగింతువేని నేఁబోయి నీరాక దేవకీనందనున కెఱిఁగించి ముదల యయ్యెనేని నిన్ను లోనికిఁ దోడ్కొని పోయెద ననియా? సరిసరి. ఇదిగో నన్నెఱిఁగించుకొని యెద వినుము. నేను హరిదర్శనలాలసుఁడనై వచ్చిన మహేంద్రదూతను; కుబేర సేవకుఁడను మాణిభద్రుఁడను. స్వామికి నారాక నెఱిఁగించి వేగమ రమ్ము. [తనలో] ఔరా ప్రభువులగృహద్వారములు సేవకులయనుగ్రహము లేనిచో దుర్గమములుకదా! మహేంద్రదూత నగునాప్రవేశమే యింతకష్టసాధ్య మయినప్పుడు సామాన్యులయవస్థఁ జెప్పవలయునా?

ఆ. వె. పండ్లచెట్ల మొదట్ల ముండ్లకంపలు వోలె
గొప్పవారియిండ్ల గుమ్మముకడ
ములుచబంట్లు నిలిచి మొఱవెట్టుకొనువారి
దంకిఁ జేరనీక తఱుముచుంద్రు. 3

అదిగో వృద్ధకంచుకి యిటనే వచ్చుచున్నాఁడు. వాసుదేవుఁడు నారాక విని నాప్రవేశంబు నడుపుమనియెఁ గావలయు.

[అప్పుడు దేవలుఁ డనువృద్ధకంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దేవ—[తనలో] చిన్ననాఁటనుండినలక్షణములు పెక్కు వార్ధకమున నాయందుఁ గానఁబడుచున్నవి. ఎట్లనిన—

తే. గీ. పాటవము గనంబడదు మైఁ; బండ్లులేవు
నోట చొంగలు గాఱెడు నుడి తడబడు
మదికి నిల్కడ లేదెచ్చు మంకుతనము
ముదిమి రెండవబాల్య మన్నపదము నిజము.

ఇట్లు వయోభారముచేత మేను గ్రుంగుటం జేసి నందనందనుఁడు నాయందుఁ బరమదయాళువై యవ్యవస్థితము లగునాపలుకులకు నానందంబు నందుచు శ్రమకరములుగాని పనుల నియోగించుచుఁ బ్రద్యుమ్నాదికుమారులవలె న న్నాదరించుచున్నవాఁడు.

మాణి—అయ్యా! వాసుదేవునకు నాయాగమనం బెఱిఁగించితిరా?

దేవ—[ఆమాట వినకయే తనలో] కాని యీవాసుదేవునిచేష్టలలోఁ గొన్ని నాకు బొత్తిగఁ గిట్టవు. లోకమునందలి సమస్తవ్యాపారములయందుఁ దాను బ్రవేశించి యందఱిభారముఁ దనపై వేసికొని నిద్రాహారములులేక నిరంతరముఁ గష్టపడుచుండును

ఇది నాకసమ్మతము. ఇదిగాక దేవతలమని దయ్యములమని జోగులమని జోగులమనికష్టసుఖము లెఱుఁగని మోటవాండ్రు కొందఱు తమసొమ్మంతయు నిచ్చుటదాఁచఁబెట్టినట్లు వచ్చి యర్ధరాత్రమనక యపవేళయనక బంధువులతోఁ గూర్చున్ననుసరే పండుకొన్ననుసరే యాప్తబంధువులవలె వచ్చి పిలుచుకొని పోవుచుందురు. దానికేమి వాండ్రెంత మొండివాండ్రో వాండ్రకెంతసిగ్గులేదో భార్యలతో ముచ్చటించుచున్నవాఁడని చెప్పినను వదలి పెట్టరు. ఆకక్కుఱితిముండకొడుకులు వచ్చినట్లుగానే యితఁడును వారినిబిలుచుకొని రాపిలుచుకొనిరాయని నన్నుఁ దఱుముచుండును. కాని కాలములు వచ్చియున్నవి గనుక తా నెంత బలవంతుఁ డయినను నేవేళకు నెటువచ్చునో. యన్నప్పుడు చెప్పినట్లు రాదుగదా యని యేజోలికిం బోవలదని చిలుకకుఁ జెప్పినట్లు పలుమాఱులు చెప్పితిని. అయినను నామాట వినువా రెవ్వరు? వారు పిలుచుటకు నీయన పోవుటకు సరిపోయినది. ఇదిగో నప్పుడే కసిలాగున వీఁ డెవఁడో వచ్చి కూర్చున్నవాఁడు. వీనిం బిలుచుకొని రమ్మని యాయన సెలవయినది,

మాణి—[బిగ్గరగా] అయ్యా! నీపే రెవ్వరో నే నెఱుఁగ. నామాట కుత్తర మొసఁగవేమి? భగవంతుఁడు నాయెడ, బ్రసన్నుఁడయ్యెనా?

దేవ—(కోపముతో] నాపేరు దేవలుఁడు. నాకుఁ జెవుడు లేదు. నీవింత గొంతుఁ జించుకొన నక్కఱలేదు!

మాణి—అయ్యా! కోపించెదవేల? నీయెడ నేనపరాధినైన క్షమింపుఁడు.

దేవ—అపరాధ మేమియులేదు. అధికప్రసంగ మేల? వాసుదేవుఁడు సత్యభామాసమేతుఁడయి నీరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడు. నావెంట రమ్ము.

మాణి—అహహా! ఇది మంచిసమయమే; పోదము.

తే. గీ. సతులఁ గలసియున్నప్పుడే సత్పురుషులు
మదిఁ బ్రసన్నులై వరదు లయ్యెదరు సూవె
మెఱుపుతోఁ గూడుకొనియున్న మేఘమాల
కురియకుండునె చల్లఁగఁ గుంభవృష్టి.

దేవ—మీకు సమయము కానిదెప్పుడు? పోవుదము పద.

[అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ఇది ప్రవేశకము

[అంతట శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామయుఁ బీఠములపైఁ గూర్చున్నవారై
ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—దేవీ! మహేంద్రుఁడు మాణిభద్రుని నాకడ కనుపుటకుఁ గారణ మేమై యుండును?

తే. గీ. అమరలోకంబుమీఁద నేయసురులైన
నేఁడు దండెత్తి యుందురా నీతి విడిచి
పరుఁ డెవండైన దేవేంద్రపదముఁ బడయఁ
దపము సేయుచు నుండునా తగవుమాలి.

సత్య—దేవా! అమరరక్షణముఁ జేయుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని మీరుండ నేవైనను మహేంద్రునకు భయములేదు. అదిగో! దేవలుఁడు మాణిభద్రుని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. కారణ మిప్పుడే తెలిసికొనఁగలము.

(అప్పుడు దేవలుఁడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

దేవ—అయ్యా! మాణిభద్రా! అదిగో భగవంతుఁడు. ఇంక నీగోడవలు చెప్ప మొదలు పెట్టుము.

మాణి—మంచిది. (తనలో] ఇంద్రనీలమణి రోచులు వెదచల్లు నీతనిమూర్తి యింద్రసౌందర్యమును వెల్లడించుచున్నది గదా!

మ. పగచే దైత్యులు, గాఢ మౌ వలపుచేఁ బాథోజపత్రేక్షణల్
వగచే నార్తులు, జ్ఞానవైభవముచే బ్రహ్మర్షులే తేజముల్
దగ సేవించి ముముక్షు లయ్యెదరొ బంధంబు ల్వీడంబాయ నా
భగవంతుం డగుదేవకీసుతుని నాభాగ్యంబునం గాంచితిన్. 7

దేవ—దేవా! ఇతఁడే దేవదూత. నే నింక పోయి ద్వారముకడ నుండెద. (అని పోవును.)

మాణి—త్రివిక్రమున కభివాదనము సేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—మహేంద్రదూతకు స్వాగతము.

సత్య—దివ్యపురుషదర్శనముచేఁ గృతార్థుల మైతిమి.

కృష్ణ—మాణిభద్రా! నిర్జరకోటికి భద్రమా?

మాణి—ఉపేంద్రా!

తే. గీ. తెలిసి యడిగెద వనఁజాలఁ దెలిసియున్న
కుశల నానోట వినఁగోర వెఱుఁగనట్లు

తెలియ కడిగెద వనఁజాలఁ దెలియకున్నె
సర్వ మెఱిఁగిన నీ కిట్టిస్వల్పవార్త. 8

కృష్ణ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిది యిట్లనుచున్నాఁడవు. సపరివారముగ బిడౌజునకుఁ గుశలమా?

సత్య—నిర్జరాంగనలతోఁ గలసి యింద్రాణి కుశలముగ నున్నదా?

మాణి—విన్నవించుచున్నాఁడను.

చ. కుశలము జెప్పెదన్ వినుము గోపకుమారక! కాననంబునన్
గుశలము పాకశాసనునకున్, గనకాచలగహ్వరంబులం
గుశలము వానినందనులకున్ శచికిం, జెఱసాలమూలలన్
గుశలము కచ్చమూపతులకుం బెరవారలమాట లేటికిన్. 9

కృష్ణ—ఏమీ! దుష్టదానవుఁ డెవ్వఁడైన వేల్పువీటిపై దండు విడిసి యసురరాజకుటుంబమున నగరమునుండి వెడలనడఁచెనా?

సత్య—అట్లే జరిగెనని తోఁచుచున్నది.

మాణి—దేవా! అవధరింపుము. ప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరుఁ డగునరకాసురుఁడు నిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డయి చిరకాలము తపముఁ జేసి పరమేష్ఠిం బ్రసన్నుఁ జేసికొని తదనుగ్రహంబున వరంబు లనేకంబులం బడసి జగత్కంటకుఁ డయి యథేచ్ఛంబుగ విహరించుచుఁ బ్రజలకుఁ గీడు నాపాదించుచున్నవాఁడు.

కృష్ణ—ఆదానవునిదౌష్ట్యమునుగూర్చి యిదివఱకే కొంత వినియున్నాఁడను.

సత్య—అనేకరాజకన్యలం బలిమిం బట్టి తెచ్చి చెఱఁబెట్టిన నీచదానవుఁ డతఁడే కదా?

మాణి—అమ్మా! ఆయధముఁడే. ఆకథఁ గొనమట్టు వినుఁడు. ఆదనుజకంఠీరవుఁడు మిడుతలదండుంబోలె మితిమీఱిన దనుజబలంబుం గూర్చుకొని యీనడు నమరావతి ముట్టడించి వేల్పుదళంబుల నోడించి పాఱఁదోలె. అప్పుడు వేల్పుదొరల యవస్థ నేమని వర్ణింతు! వాయుదేవుండు కన్నుల కగపడక యేమూలనో యొదిగి యుండె. వరుణదేవుఁ డాపత్సముద్రనిమగ్నుఁడై యున్నవాఁడు. వైశ్వానరుఁడు దుఃఖానలసంతప్తమనస్కుఁ డయ్యె. ఈశానుండు సర్వస్వము గోలుపోయి నిర్భాగ్యుఁడయి యిల్లు వల్లకాడుగఁ జరించుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—సరే! ఇంక బృందారకేంద్రుఁడు రాజ్యభ్రష్టుఁడై విదేశంబులనున్నవాఁడని నీవు చెప్పనక్కఱలేకయే తెలిసికొనవచ్చును.

సత్య — అయ్యో! మహేంద్రుఁడుఁ బౌలోమియు నిప్పు డెందున్నవారు?

మాణి — [దుఃఖముతో] దేవా! దేవీ! మహేంద్రుని యవస్థఁ జిత్తగింతురుగాక.

సీ. అడుగువారలకోర్కె లప్పుడ సమకూర్చు పసర మెవ్వనియింటి పాఁడి మొదవు
అరకాల ముజ్జగం బాక్రమించిన యట్టిధవళాశ్వుఁ డెవ్వానిసొమ్ముఁ గుఱ్ఱ
కల్పభూరుహపంచకము మొల్చునందనం బెవ్వాఁడు విహరించు పువ్వుఁదోఁట
యఖిలయాగఫలంబు లవలీలఁ గొడఁగూర్చు పడఁతు లెవ్వనిపీఠి పణ్యసతులు
మొనసి జేజేలు ముప్పదిమూఁడుకోట్లు
మకుటమాణిక్యరుచుల నేమఘవుపాద
పద్మముల నివాళింతురా బలహరుఁడు
నేఁడు చరియించు నిలువంగ నీడలేక.

మఱియు నాయుపేంద్ర!

చ. అల సిరితోడికోడలు, జయంతకుమారునికన్నతల్లి, వే
ల్పులదొర రాణివాసము, పులోముని గాదిలిపట్టి, వేల్పుక
న్నెలు భజియింప కల్పధరణీరుహసంతతి మేలినీడలన్
మెలఁగెడుచాన, మీవదినె, నేఁడు చరించు నరణ్యభూములన్. 11

కృ — కటకట్టా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము. విధిపరిపాక మవిలంఘనీయము గదా! అనంతర మాభ్రాతృసహితు లేమి చేసిరి?

మాణి — తే. గీ. అది యొనర్చిరి దానవు లిది యొనర్చి
రనుచు వర్ణింప నేటికో యంబుజాక్ష!
చెప్పఁదగుకార్య మొకటి చేసినది లేదు; 12
నింద్యమగు కర్మ మొకటి మానినది లేదు

సత్య — పురుషుల యవస్థలే యటుండ స్త్రీలగతు లెట్లుండెనని సెలవుఁగ నేల?

మాణి — అమ్మా! సత్రాజితీ! నాతులుకులు విందువేని వేల్పువిదలయునికి నీవె ఱుఁగఁగలవు.

తే. గీ. అసురకాంతలసౌభాగ్య మపహరించు
కమలనాభునిఁ గడుపారఁ గన్నతల్లి
యదితిదేవికైనను దప్పవయ్యె పాట్లు
చెప్ప నేటికిఁ దక్కిన స్త్రీలమాట! 13

కృ — భువనైకపూజ్య యగునమరమాత కేమి చేసిరి?

సత్య — దానవక్రౌర్యము వేల్పుటవ్వలనైన విడువలేదా?

మాణి — నరకుని వాహినీపతులలో నొకఁ డగుమురుఁడు నిర్జరమాతకుండలము లపహరించి తనయేలిక కర్పించెను.

కృ — (కోపముతో) దురాత్మా! నరకహతకా! పరాక్రమ లవ దుర్విదగ్ధ! అతిక్రాంతసమస్త రణధర్ముఁడ వగుని నాశనము సమీపించినది సుమా! ఓ మాణిభద్రా!

తే. గీ. మితి యెఱుంగక యీరీతి మిట్టిపడెడు
చెనటిదానవుఁ డేఁకమీఁదఁ జెడకపోఁడు
పొడవిసంగుతరంగంబు లడఁగ కున్నె?
పొటుగన్న సముద్రంబు పాటుఁ గనదె?

మాణి — దేవా! ఇది మాతు నరప్రసాదమే అనంతర మాదనుజాంతకులు నందనోద్యానము నాశనము గావించి, మందాకినీనది మలినంబుచేసి, అమరావతి నమరశూన్యంబొనరించి చేఁజిక్కిన యచ్చరలతో నిచ్చవచ్చినమచ్చునఁ దచ్చుకల సెఱ చేయవలసిన వన్నియుఁ జేసిరి. వేయేల?

తే. గీ. గడ్డిపోఁచయుఁ జేయని కడయసురయు
దిక్పతులవంటివారినిఁ దిట్టఁ జొచ్చె
దంపు విడియఁగ తొల్లింటి దైత్యనాథు
లింతపాప మేనాఁట నే సెఱుఁగఁ గాక!

మఱియు,

ఉ. ఆతనిదండనాథుఁ డఁట యాతవికన్నను ఖండశాసనుం
డేతఱియైన నోఁడె నయ మించుక; నిల్వఁగనీయఁ డొండొరుల్
బ్రాఁతిగఁ జూడనీయఁ డొకపట్టునకుం జననీయఁ డయ్యె యా
చేఁతలు చూచితీరవలెఁ జెప్పఁగ శక్యముగాదు మాధవా! 16

సత్య — యజమానుఁ డెంత నీచుఁడో యనుజీవులు నంత నీచులే యగుదురు.

కృ — దనుజసేనాపతి యగునాకఠోరమన్యుఁ డెవఁడు?

మాణి — ఆతని పేరు హయగ్రీవుఁడు.

సత్య — ప్రాణేశ్వరా! ఈతఁడు మీ నామమును ధరించియున్నవాఁడే.

మాణి — ఖద్యోతశబ్దము మిణుఁగురుపురువునందును హరిశబ్దము కప్పయందును

శివాశబ్దము నక్కయందును వర్తించునట్లు హయగ్రీవశబ్ద మాదురాత్మునియందు వర్తిం చుచున్నది.

కృ—మాణిభద్రా! కాల మాసన్న మయినవారియందుఁ గనఁబడులక్షణము లన్నియు నరకాసురునియందుఁ బొడకట్టుచున్నవి.

మాణి—దేవా! మహేంద్రుఁ డిప్పుడు నరకునివంటి యధముని చేత నిట్లయితి నని లజ్జావనతవదనుఁ డయి యున్నవాఁడు.

కృ—ఇందు సిగ్గుపడవలసిన దేమున్నది? చూడు

తే. గీ. కాలగతిఁ దప్పి వచ్చెవధువుఁ డయినను
నిగ్రహింపఁ బడుఁ జుమీ నీచుచేత
జగము లన్నియు వెలిఁగించు చండకరుఁడు
చిన్న మబ్బులచేత సంఛన్నుఁ డగును. 17

మణి—అంత మహాతేజశ్శాలి కింత పరాజయము కలుగఁ దగినదికాదు.

కృ—ఓయీ! తేజశ్శాలులకేగదా జయాపజయములు కలుగుట. చూడు.

తే. గీ. న్యూనతయు గౌరవంబు మహోన్నతులకె
గాక నీచుల కెబ్భంగిఁ గలుగవచ్చు?
నలఘుతేజులౌ సూర్యచంద్రులకె గాక
గ్రహణ మందునె మింటిచుక్కలకు నెల్ల? 18

మాణి—దేవా! మీయాశ్వాసంబున నాహృదయతాపము దీఱినది. మహేం ద్రుఁడు మీకు విన్నవింపు మన్నసందేశము వినుఁడు.

కృ—సావధానుఁడ నయి యున్నాఁడను.

సత్య—ఆపత్సమయమునఁ బంపిన యీసందేశము జాలిగ నుండకపోదు.

మాణి—దేవా! నా చెప్పఁబోవునవి మహేంద్రవాక్యములు.

సీ. కాళీయఫణిఫణాగ్రములఁ దాండవమాడు నడుగుఁదమ్ములకు జోహారులనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాఁడు మాకొన్న చేమేలు మఱవమనుము
అమరసంతతి యిట్టులఁగ చాట్లుపడుచుండ నూరునికైవడిఁ జూచు టొప్పదనుము
ఈ తెఱంగునఁ జేయ లాఁతివారమె మేము చాలకాలమునాఁటి సఖులదనుము
ఆలుబిడ్డలదెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయుఁగన్నులబాష్పము ల్విడిచె ననుము
అసురఁగడతేర్చువని తన కలఁతి యనుము

దైవహిత మాట నీయది తప్పదనుము.

సత్య—ఈసందేశము విన్నపిదప ఱాతిగుండెలయిన కరఁగి జాలినొందును.

కృ—అన్నన్నా! ఎంతమాట నిరుపమానమహిమాఢ్యుఁడును నిర్జరలోకసామ్రా జ్యుఁడును శూరశిఖామణియు నగుశతక్రతుఁ డిట్లు దీనోక్తులం బలుకవలసెనే? తనసేవకునకు నాకింత వినయపూర్వకముగ మనవి నంపవలయునే? మాణిభద్రా! నీవ రిగి మహేంద్రునితో నిట్లని విన్నవింపుము.

సీ. ఋజుమార్గపకులాట బృందారకుల కెందు దేవకీసుతుఁడు విధేయుఁ డనుము
పదునాల్గుజగముల పాలుపత్తెముఁ బూను నింద్రుఁ డానతి మీఱి నిడుదు ననుము
తనయనుగ్రహమున్న దనుజవీరుల నాజి నిగ్రహించుట యొక్కనిముసమనుము
నిన్ని మిత్తింబుగ నిరపరాధుల నేఁచు పాపకర్ములు లింక బ్రతుక రనుము
దివిజవైరి నిశ్చయముగఁ జెగియె ననుము
ధర్మమే జయించెడుమాట తథ్య మనుము
మదిని వగదక్క మనుము నామాట వినుము
వేల్పువీటికి నీవు వేవేగఁ జనుము. 29

మాణి—దేవా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! వేల్పులయిడుమలు కడముట్టినవి ఇంక నే నరిగెద [అని నిష్క్రమించును]

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! మీ రాపద్బాంధవులన్నమాట నేఁడు స్పష్టమైనది. గజేంద్రరక్షణము పరోక్షమునం జరిగినది. మహేంద్రరక్షణము నేఁడు ప్రత్యక్షముగ జరుగుచున్నది. మునులపాలింటికి దేవతల పాలింటికి మీమూర్తి భూలోకమందారము గదా!

(తెరలో)

దేవకీనందనా! రక్షింపుము రక్షింపుము.

కృష్ణ—ఏమది? ఆర్తనాదము వినఁబడుచున్నది. ఓరీ! ఎవఁడురా యక్కడ?

దేవలుఁడు—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చినాఁడ నాజ్ఞాపింపుము.

కృష్ణ—దేవలా! ఎవరో రక్షింపుమని మొఱ్ఱవెడుచున్నారు కనుఁగొని రమ్ము.

సత్య—దేవలా! అతిత్వరితమున రమ్ము. నామనసు తత్తరపడుచున్నది.

దేవ—చిత్తముదేవా! (అని నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి తనలో) అబ్బ బ్బా! నడపీనుఁగులవంటి యీమునిముచ్చులకు సిగ్గు లేదు గదా! జనుపనారపీచులవంటి గడ్డములు, నీఁతతుప్పలవంటి తలలు బిరుసుమేనుల్లుగల యీపాడుమునులు పనిపాటులు

లేక దుంపలు కాయలు కూరలు తిని తలపిదూడలవలెఁ దెగబలిసి యెవరితోనో క య్యమునకుఁ గాలుద్రువ్వి వైరముఁ దెచ్చుకొని యందఱికు లోకువగ మాయమర్మము లెఱుఁగని వెఱ్ఱిగొల్లఁ డిక్కడ నున్నాఁడుగదా యని వచ్చి యిచ్చకాలు మచ్చికలు చెప్పి కల్లబొల్లి యేడ్పు లేడ్చి మనసు కరఁచి యీయయ్యను దీసికొనిపోవుదురు. పోవ ద్దని నే నెంత మొత్తుకొన్న నామాట వినఁడు. పోనీ. నాకేమి? [అని ప్రకాశముగా] మహాప్రభూ! ఎవరున్నారు! మనచుట్టాలు బదరికాశ్రమ తాపసులు. మీదర్శనము కావలయునఁట.

కృష్ణ—అట్లయిన సత్వరము వారిం బ్రవేశపెట్టుము.

దేవ—చిత్తము (అని పోవుచున్నాఁడు]

సత్య—మహర్షు లూరక రారు. మహత్కారణ మేదో యుండవలయును.

కృష్ణ—లోకసంబంధములేని యీ తపోధను లిటకు రాఁగారణ మేమిచెపుమా! వీరి కేదుర్జనులవలన నేని భయము కలిగియుండదుగద!

మ. మనుచుం గానలఁ జెట్లనీడలను, జర్మంబుల్ మెయిం దాల్చుచుం,
దినుచుం దుంపలు కాయఁగూరలు. నదీనీరంబులం ద్రావుచున్
మనమం దెవ్వడు నీశ్వరుం దలఁచుచు, స్నానంబులో శాంతతన్
దినము ల్వుచ్చెడు నీయలౌకికుల, నేనీచుండు బాధించెనో? 21

సత్య—ఈమహాత్ములను రాక్షస బాధితులే యని నేఁ దలంచెద.

[అప్పుడు పులహబృహదశ్వు లనుమహర్షులతో దేవలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దేవ—మునులారా! అదిగో వాసుదేవుఁడు. పనులన్ని మానుకొని మీ నిమిత్తం మెదురు చూచుచున్నాఁడు. దర్శనము చేసికొనుఁడు.

పుల—(కృష్ణునిఁజూచి) బృహదశ్వా! ప్రొంప్రుట్పు యోదముఁ దలపించు నీమూర్తిం గనుఁగొంటివా?

బృహ—పులహా! మాఁగినరేగుఁబండ్లు తినమరగి బదరికావనమును బాసిపోవ లేక తొల్లి మనలం గలసిమెలసి చరించిన నాఁటి నారాయణుని దివ్యమూర్తియే యిది

పుల—ఔనౌను.

సీ. పడఁతిఁ బాయఁగలేక పాలసంద్రమునందు నిల్లఱికముంగొన్న యల్లుఁడితఁడు
బృహ—మొసలికోఱలఁ జిక్కి పసదూలి పలవించుసింధురేంద్రునిప్రాణబంధు వితఁడు
పుల—ఏడువార్ధులనీరు లేకంబ యగునాఁడు మఱ్ఱియాకున నున్న కుఱ్ఱఁ డితఁడు
బృహ—భువనకంటకులైనప్రాలసుదిండులఁ బట్టి ఘట్టుపెట్టిన జగజెట్టి యితఁడు
పుల—మీనమీతఁడు తామేటిమేటి యితఁడు

పోత్రి యీతఁడు నరసింహమూర్తి యితఁడు
బృహ—పొట్టిబుద్ధులు గలపొట్టిప్రోడ యితఁడు
చూడఁజూడ దీనులపాలి చుట్ట మితఁడు. 22

దేవ—[కృష్ణునితో] దేవా! వీరె పులహబృహదశ్వు లనుమహామునులు. నే నింక ద్వారముకడ నుండెద. [అనిపోవును.]

ఋషులు—విజయతాం విజయతాం దానవకురంగకంఠీరవ!

కృ—మహర్షుల కభివాదనము సేయుచున్నాఁడను.

ఋషు—అనయోర్దంపత్యోరభ్యుదయోస్తు.

కృ—మీరాపీఠములమీఁద నాసీనులుగండు. [ఋషులు కూర్చుందురు.]

సత్య—[మెల్లగా] ప్రాణేశ్వరా! మహర్షులు ఖిన్నులై కనఁబడుచున్నారు సేమ మడుగఁదగును.

కృష్ణ—దేవీ! నాకు నట్లే కనఁబడుచున్నారు. (ఋషులతో) మహాత్ములారా! ఫలాపేక్ష పరిత్యజించి పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థము జగదభ్యుదయము నిమిత్తముమీరు గావించు తపసులు నిర్విఘ్నములుగ సాగుచున్నవా?

పుల—ఈవఱకు సాగుచున్నవి.

ఉ. ఎన్నఁటిమాటలో యడిగె దీవిటు, మాబదరీవనంబులో
నిన్నడుమం బ్రవర్తిలిన వెల్ల నెఱుంగవు గాక. ధర్మముల్
జన్నములుం దపస్సులును జన్నవి మొన్నటితోనె, యింతగా
నున్నది నీజగద్భరణ మోనలినేక్షణ! యిన్ని నాళ్ళకున్. 23

బృహ—ఇంక జగదభ్యుదయమునకు లోప ముండదు. ఏమనిన,

తే. గీ. ఇంద్రుఁ డైనవాఁ డిపుడు దైత్యేంద్రుఁ డొకఁడు
వాని వాహినీపతులు దిక్పతులు గాఁగ
ప్రబలదుష్టకర్మములు గాఁగ
విశితభోజనుల్ మునులుగా వృష్టితిలక. 24

కృష్ణ—అయ్యా! మీరును నరకబాధితులైతిరా యేమి?

పుర—దేవా! నీవు లెస్సగ గ్రహించితివి మేము బ్రతికియుండియు భూలోకమున నరకబాధ ననుభవించుచున్నాము.

బృహ—ఇది పుణ్యాత్ములే యనుభవించు యపూర్వనరకబాధనుమా!

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! ఏజోలికినిరాని పరమవైదికులపైనయిన నాదుర్జనులకు జాలి గలుగదయ్యెఁ గదా జోలు!

కృష్ణ—కళ్యాణీ, క్రూరు లుచితానుచితముల నెఱుఁగరు కదా!

తే. గీ. కాననంబున రేఁగిన కారుచిచ్చు
వేములను గాల్చి మామిళ్ళ విడిచి చనునె?
మృగయునకుఁ బెద్దపులి యెంతో మేకమునంతే
దుష్టులకు సాధువులు నసాధువులు నొకటె. 25

ఓమహాత్ములారా! నరకుఁడు మీపై కేల రావలసివచ్చె?

పుర— దేవా! తత్కారణమును మే మానుపూర్విగ నెఱుఁగముగాని కర్ణాకర్ణిని వినియున్నారము. మాదురదృష్టము మూర్తిఁగైకొన్నదో యన్నట్లు త్రిదివమున నూర్వశియను నొకభోగముది కలదట!

కృష్ణ—ఆవును. పూర్వ మచ్చరలపైఁ గోపముచే నారాయణఋషి యామెను సృజించెను.

సత్య—ఏమి! ఋషియే సృజించెనా? పద్మగర్భుఁడు కాఁడా?

పుల్ల—అమ్మా! ఇట్టియవివేకకార్యములు మహర్షులుగాక యెవరు చేయుదురు?

బృహ—ఒక్క మహర్షులే కాదు. బ్రహ్మయు నట్టివాఁడ.

తే. గీ. ఊరకయె పెక్కుకల్పంబు లుండియుండి
వెఱ్ఱిబ్రహ్మ తానొకదైత్యవిభు సృజించు
వానిఁ దెగటార్ప భువనముల్ పల్లటిల్లు
మొదటినుండియుఁ నిదె మచ్చు మొదటివేల్పు. 26

పుల—దేవా! అవధరింపుము. ఆదురాత్ముఁడు స్వర్గము జయించి, యింద్రుం బాఱఁదోలి, యూర్వశిని దన కుంపుడుకత్తెగ నుండుమని ప్రార్థించెనఁట! అదియు మునుల యాగముల హవిర్భాగములు గ్రహించి యింద్రత్వసిద్ధిఁ జేకొన్నపిదప వానిని వరింతునని పలికెనఁట! అది విని దుష్టదానవులు మాయాశ్రమములకువచ్చి దానవేంద్రునకు హవిర్భాగములు తే తెమ్మని నిరోధించి యడిగిరి.

బృహ—సాంగ్రామిక శాస్త్రవేత్తలై యాయుధపాణు లయినవీరులే వానియెదుట నిలువలేకపోవ నాయుధములులేక దండకమండలు కృష్ణాజినదర్భాసనాదులగునిరర్థకసాధనము గల మావంటి పరమవైదికు లేమి చేయుదురు?

కృష్ణ—అప్పుడేమైనది? మీరు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతించిరా!

పుల—పాపము శమించుఁగాక! పాపము శమించుఁగాక! మాధవా! మేమెంత పరమ ఛాందసులమయినను మహాపాతకు లగుదానవాధములకు హవిర్భాగము లిత్తుమా అది స్వప్నవార్త. వానితో నప్పుడే నిట్లంటి.

క. నెత్తురు ద్రావిన ద్రావుఁడు
కుత్తుక గోసినను బట్టి కోయుఁడు మీకే
మిత్తుమెకో హవిర్భాగము
తొత్తుకొడుకులార! చెప్పదొంగ కిడ కుండన్. 27

సత్య—మునులధైర్యము మెచ్చఁగగినది.

కృ—అప్పుడు వారలు మిమ్మేమి చేసిరో మే మూహించుకొనవచ్చును.

బృహ—మాదీనచరిత్రమా వాక్రోటనే వినుఁడు.

సీ. మొగము నెత్తురు గ్రమ్మ నెగగుంజి దిగగుంజి బిసుసుగడ్డము లూడఁబెఱికినారు
వ్రేలుపెన్నె జడల్ కేలుపోయినిఁ బూని హనుమ్మని యుయ్యాల లూఁగినారు
ఆజ్యమంత్రయుఁ ద్రావి యగ్నిహోత్రముఁగాల్చి హోమకుండలంబుల నుమిసినారు
పాతివోవఁగ నీక నోరు బ్రద్దలు చేసి కుక్కమాంసము నోటఁ గుక్కినారు
చెట్లులకు రెక్కలు విఱిచికట్టినారు
చింతబరికెలతో వెన్నుఁ జెండినారు
నారగోచులు దిగలాగి నవ్వినారు
కూళ లగుచు రక్కసిముండకొడుకు లకట! 28

కృ—కటకటా! అప్పుడు దేవబ్రహ్మర్షులకు మహత్తరమైన చిత్తక్షోభము గలిగియుండును.

సత్య—ఆహాహా! ఋషు లంతదయామయు లుండరు. అప్పటికయినను దుష్టదానవులను శపింపరైరి.

పుర—అమ్మా! శపింపకపోవుటకు మాదయ కారణము గాదు.

క. శాపం బిచ్చుట కైనను
శాపోదకములు గ్రహించి చల్లుట కైనన్
గోపించుట కైనను మా
కోపిక లేదయ్యె చేష్ట లుడిగినకతనన్. 29

కృ—అనంతర మేమి జరిగినది!

బృహ—అప్పు డప్పాలసుదిండులు కొండముచ్చులమచ్చునం జెచ్చు పెఱిఁగి యాశ్రమమహీరుహంబుల నిర్మూలించియుఁ బెంపుడుమృగములఁ జంపియు ఋషికన్యలఁ జెఱబెట్టియుఁ గమండలంబులఁ దుత్తునియలు గావించియు సాషాఢదండంబులు విఱిచియు మొలత్రాడుల జన్నిదంబులఁ ద్రెంచియుఁ బర్ణశాలల భస్మపటలంబు గావించియు వర్ణింపరాని క్రౌర్యంబుల నెఱపిరి.

ఫుల—తే. గీ. నా కమండలు వట్లు భిన్నంబు లగునె
యాదురాత్ములతల లెన్నఁడైన కృష్ణ!
బృహ— యాశ్రమమహీరుహము లట్టు లాహతకుల
దుంప తెగి యెన్నఁడైన పోదురె? ముకుంద!

కృ—ప్రామినుకులవంటి మీపలుకు లసత్యములు గావు. వారట్లే నశింతురు.

సత్య—వీరుపడిన యలజడి వీరిమాటలం దెలియవచ్చు.

ఫుల—ఓయమరపక్షపాతి! వాని నాశనము నీవే చేయవలెను ఏలయన,

తే. గీ. శూలివలనఁ గా గిది తమ్మిచూలివలనఁ
గాదు మఱి యెవ్వరివలనఁ గాదు సుమ్మ
నరకు మూర్ధంబు ధరఁ ద్రెళ్ళ నఱుకఁబడును
సరగ నీచేత నీసుదర్శనముచేత. 51

బృహ—దేవా! ఈవిషయమున నిన్నుం బురికొల్పుటకు మేము కడుశంకించుచున్నాము. ఏమన,

క. నీకొడుకఁట యాదనుజుఁడు
నీకొడుకే యట్లు సేయ నిలుచునె జగముల్

ఫుల—నీ కెందు కూరకుందుము.
యాకీర్త్యపకీర్తు లింక నతనివి కావా?

కృ—లోకాపకారులు సుతులయినను వధ్యులే.

సత్య—భగవంతుఁడుదక్కఁ దదన్యు లట్లు సలుపలేరు

ఫుల—ఓయదుకుంజరా! ఇంక వేయుమాట లేల?

తే. గీ. వైదికము లైనకర్మముల్ వల దటంచుఁ
జెప్పి మాచేత మానిపించినను సరియె

బృహ—పుత్రవాత్సల్యమును ద్రోసిపుచ్చి వేగ
చెనఁటి యసురను సంహరించినను సరియె.

కృ—అట్లయిన నో తాపసులారా! ఇటు వినుండు. ఆదురాత్ముఁడు

మ. ధరణీగర్భము దూఱనీ, పఱచి పాతాళంబునన్ దాఁగనీ,
శరధిన్ మున్గి యడంగనీ భువనముల్ సంక్షోభముల్ బాయఁగా
నరకున్ దున్మెద సంగరస్థలవిఘూర్ణచ్చక్రధారాహతిన్
మరలన్ వైదికమార్గముల్ నిలిపి ధర్మంబున్ బ్రతిష్ఠించెదన్. 34

ఋషులు—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు (అని చేతులెత్తి)

శ్లోకము. జయతుజయతుదేవో దేవకీగర్భజాతో
జయతుజయతుచక్రం నిర్గళద్దైత్యచక్రం
జయతుజయతువేద శ్వాశ్వతానంద నాదో
జయతుజయతుధర్మో వైదికోత్కృష్టకర్మా.

కృ—మహర్షుల యాశీర్వచనము లమోఘములయి జయప్రదము లగుగాక.

సత్య—మహర్షులు సంకల్పసిద్ధు లగుట మీ రెరుంగరా?

ఫుల—మధుసూదనా! కుమారుండు తారకుని, ధూర్జటిపురదైత్యులను, పిల్కుమార్చి జయంబు వడసిన తెఱంగున నీవును నరకుం గెల్చెదవు. కాని నీవు కడుజాగరూకుఁడవై మెలంగవలయును సుమా; వాఁ డసాధారణ తేజోదుర్నిరీక్షుఁడు దుర్జయదోర్బలనిర్జరేశ్వరుఁడు. వీనిమరణవార్త యెప్పుడు విందుమా యని మేము మాచెవులు నిక్కఁబెట్టుకొని యుందుము.

బృహ—దేవా! నే నించుక చెప్పఁదలఁచుచున్నాఁడను. అవధరింపుము.

చ. కుటిలుని సోమకాసురునిఁ గూల్చుట కూల్చుటగాదు సూ, మహా
కిటి వయి హేమలోచనుని గెల్చుట గెల్చుట గాదుఁ సాహసో
ద్భటు బలి భూతలంబునకుఁ బంచుట పంచుట గాదు, శౌర్యలం
పటునరకాసురుం బిలుకు మార్చుట మార్చుట గాక యచ్యుతా! 30

కృ—మహర్షులారా! నాకోపంబునకు మీశాపఫలంబు సాయమై వానికి మరణ మాపాదించు.

ఫుల—అట్లయిన మేమింక నాశ్రమంబులకుఁ బోయి భయవిహ్వలులగు తక్కిన మునుల కీశుభవార్త నెఱిఁగించెదము.

కృ—ఓయీ! ఎవఁ డక్కడ?

దేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! ఇదిగో వచ్చితి నాజ్ఞాపింపుము.

కృ—దేవలా! ఈమహర్షులను సాగనంపుము.

దేవ—చిత్తము (అని తనలో) మఱ్ఱియూడలవలె జడలుపెంచికగూండ్లవలె జుట్టుగల యీటక్కరిమునులఁ జూచినతోడనే నాకరకాలమంట నెత్తికి వచ్చును. ఛీ! ద్రోహులు కల్లమాటలు చెప్పి కృష్ణుని తమవలలో వేసికొనిపోవుచున్నారు. ఆరక్కసిముండకొడుకులు కొట్టినప్పుడు వీండ్ర మరల నిక్కడకు రాకుండునటులు కొట్టలేరైరి పోనీ పోవలదని కృష్ణునితోఁ జెప్పుదునా? అయిన నా కేందుకు? (ప్రకాశముగా) ఋషులారా! పోదమురండు. (అని ఋషులతో నిష్క్రమించును.)

కృ—దేవీ! మునుల మనోవైకల్యముచే నాచిత్త మెంతయు జాలినొందియున్నది కావున లోకకంటకు డగునా దుండగీని నిప్పుడ పోయి శిక్షించెదను.

సత్య—నాచిన్న విజ్ఞాపన మొకటి యున్నది. మీరు పగతు నెదుర నిలిచి యుద్ధలాఘవంబున నసహాయశూరులయి పోరునపుడు కన్నులపండువుగ మిమ్మొకసారి చూడవలయునని నాకుఁ జిరకాలమునుండి యభిలాషకలదు. రసికశిఖామణు లగుదేవరవారీముద్దు చెల్లింపవలయునని వేఁడుచున్నాను.

కృ—దేవీ! ఇది యేటికోర్కి?

మ. నగలా నాణెములా యమూల్యమణులా నవ్యాంబరశ్రేణులా
సొగసౌ జేడియలా జగానగరులా చొక్కంపుఁ బూఁదోఁటలా
మగువల్ కోరఁగరానికోరికల నిమ్మాడ్కి న్ననున్ వేఁడఁగాఁ
దగునే జాడఁగలారె యంగనలు భీతగాక కయ్యంబులన్. 37

సత్య—ప్రాణేశ్వరా!

మ. నగలు న్నాణెములుం బ్రశస్తమణులున్న వ్యాంబరశ్రేణులున్
సొగసుంజేడియలున్ జగానగరులున్ జొక్కంపుఁబూఁదోఁటలున్
మిగులం జేకుఱె మీయనుగ్రహమునన్ మీవెంటఁ గొంపోవుటే
నగలు న్నాణెములౌను నాకుఁ గరుణ న్నాముద్దు చెల్లింపరే. 38

కృ—దేవీ! నీ వలుగకుందువేని నేనొకమాట చెప్పెద. యుద్ధ మన నేమిగాఁ దలఁచుచుంటివి?

సీ. కదలుకొండలఁ బోలు గజతండములెకాని గండుతుమ్మెదపిండు లుండ వచట
క్రూరదానవచమూకోలాహలమెకాని యెలపుఁగోయిలకూఁతలుండ వచట
కుటిలదైత్యుల మేని క్రొన్నెత్తురులెకాని యొసపరిపూఁదేనె లుండ వచట

పరసేన విడిచెడు బయలిచేలలెగాని యుప్పరుసౌధంబు లుండ వచట
ఘూకకాకగృధ్రములు మూఁగుటయెకాని
చిలుక గోరువంక నెమ్మియుఁ జేర వచట
పొలసుదిండిపీనుంగుల పొలయెకాని
యలరు నెత్తావి గమగమ లమర వచట.

సత్య—రణరంగ మట్లుండునని నే నెఱుంగకపోలేదు. కావున నాయాగమనమునకనుమతింపుఁడు, మఱియు.

తే. గీ. సగము దేహంబు నింటిలోఁ జక్కవిడిచి
యనికి మీరు పోవుట యేటిన్యాయ మనఘ!

కృ—యెనిమిదిసగంబు లున్నవో యిందువదన
యేసగంబును గొనిపోదు నిప్పుడేను?

సత్య—ఏసగంబు మీవెంట రాదలఁచుకొన్నదో యాసగమును గొనిపొండు

కృ—దేవీ! రణమునకుఁబోవుచు రమణుల వెంటఁబెట్టుకొని పోరాదు. జయాపజయములు మును మున్ను నిర్ణయింపఁజాలము. ఒకవేళ నాకుఁ బరాజయంబే సంభవించునేని నేను నిన్ను రాక్షసులబారినుండి సంరక్షించుట దుర్లభముకదా!

సత్య—ఏమి! పరాజయమా? మీరొక్కరే సమరమునకుఁ బోయినను బరాజయముండదు. అందు నేను మీసన్నిధినుండ నట్టిది తలంపరాదు.

కృ—నీవు నాకుఁ బరాజయము కలుగకుండ నేమిచేయఁదువు?

సత్య—సీ. ఆహవంబున మీర లలసినప్పుడు మేనిచెమ్మటల్ దుడిచెద చెఱఁగుతోడ
పరు మేనశరపరంపర లేయ, దమకింప నలుఁగు లందిచ్చెద నండనుండి
సూతుండు శ్రాంతుఁడై సొమ్మవోయినవేళ నరదంబు గడపెద నసువెఱింగి
పగతుండు చెలరేగి పయిపయింగవిసిన బురికొల్పి యుంచెదఁ బోరొనర్ప
మఱచుపనులను జ్ఞప్తికి మరలదెత్తుఁ
గలసి చేదోడు వాదోడుగాఁ జరింతు
వేయు నేటికి హృదయేశ! విను తెలిపెద
వాలుఁ గైకొనిపోరెద వలయునేని. 1

కృ—దేవీ! ఇంతకాలమునుండి నీ కట్టిప్రతిజ్ఞ లుండుట నే నెఱుంగనయితి నెన్నఁడు నేర్చితివి?

సత్య—దేవా!

తే. గీ. విల్లువంచుట కూర్చుట వింటనారి
నలుఁగుఁ దొడుగుట యేయుట యద నెఱుఁగుట
రథముఁ దోలుట మొదలైనరణపుఁబనులు
చిన్ననాఁటను మాతండ్రి చెప్పెఁగొంత. 42

కృ—దేవీ! నిన్నుఁ దోడ్కొనిపోవుట కెంత సమర్థించుకొన్న నామనసొప్పకున్నయది, వలదన్న నీవాగ్రహింతువు పట్టపుదేవియయ్యు రుక్మిణి యెన్నఁ డిట్టికోరికలు కోరియెఱుఁగదు.

సత్య—ఔను. నిశ్చయమే.

చ. అనయము భోజరాజసుతయట్టులు జాణను గానుగాని, నా
పనుపును మీరొనర్చుటకుఁ బట్టపుదేవిని గాముగాని, నే
నును నొకరాచకన్నియనె, న్యూనత కోరువ, నింతమాత్రపుం
జనువుల కేనియుం దగదు సత్యయటంచును నేఁ డెఱింగితిన్ 43

(అని పోఁబోవుచున్నది)

కృ—[చేయిపట్టుకొని] సుందరీ! పోకు. పోకు. స్మరచాపంబులఁ బోలు నీకనొప్పులు ముడువకుము. ఇదిగో నావెంటవత్తువు పయనముగమ్ము.

సత్య—నేనిప్పు డనుగ్రహింపఁబడితిని. రండు పోదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవనాటకము.

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—ప్రాగ్జ్యోతిషపట్టణమునందలి బయలు.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వజ్ర—(తనలో) కటకటా! ఈదానవులసంపదలు గనుబొమ్మలమీఁది వెండ్రుకలవలెనెప్పటికిని నెదుగుఁబొదుగులేక యొకమచ్చుననే యున్నవిగద. ఎవఁడో యొకదైత్యుఁడు బాహుబలముచే వేల్పుల గెలిచి విజృంభించినపుడు వానిసాయంబుఁ జూచుకొని మేమందఱము గాలికి లేచి యాడు నెంగిలివిస్తరాకులవలె మిడిసిపడి యాపై యధికారి మడఁగినతోడనే మరల నొదిఁగి యుందుము. బలిసినదున్నపోతు [illegible]యించిన గోమారులవలె బలగర్వితుఁ డగునరకమహారాజు నాశ్రయించి సుఖపడు నీరాక్షసులగతి యేమగునోకద! ఈనరకమహారాజునకు మఱియెవరితో యుద్ధము వచ్చిన నేను జంకను; కాని బలుటక్కరియు దుస్స్వభావుఁడు నగు వాసుదేవునితో నిప్పుడు యుద్ధము వచ్చెను గాన నేను విజయమునుగూర్చి సందేహించుచున్నాను. ఈవాసుదేవహతకునిచేత దేవాసుర యుద్ధములయందయిన వెచు కంజపెట్టియెఱుఁగని యసహాయశూరు లగు రాక్షసప్రవరు లనేకులు నిష్కారణముగ వధింపఁబడిరి. ఇంతకు మాదినములు మంచివి కావు. ఆయిన నప్రతిహతప్రతాపుఁ డగునరకుఁడు శ్రీకృష్ణుని మూఁకిల్లఁజేయుటచే మాకే విజయమగునని యించుక ధైర్యము గలిగినది. ఇదిగో మందపాలుఁ డిటే వచ్చుచున్నాఁడు. వీఁడెందుండి వచ్చుచున్నాఁడో తెలిసికొనియెద.

[అంతట మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనలో) ఏమి చెప్పుమా? మావజ్రకంఠుఁ డొక్కఁడు నిచ్చట నిలుచుండి యేదో యోజించుచున్నాఁడు. నే నీనడుమ గ్రామములో లేనప్పుడు విశేషము

లేవైన జరిగినవేమో వీనినడిగి తెలిసికొనియెద. [సమీపించి] వజ్రకంఠా! విశేషము లెవ్వియు లేవుగదా?

వజ్ర—విశేషములు నన్నడుగుచున్నావేమి నీ వెఱుఁగవా!

మంద—నే నీనడుమ గ్రామమునందు లేను.

వజ్ర—ఏగ్రామ మెందునిమిత్తము పోయితివి?

మంద—చెప్పెద వినుము. నాభార్య మూఁడు నెలలక్రిందట పుట్టినింటికిఁబోయినది. ఆమె యక్కడనుండగనే కిట్టనిముండకొడుకు లెవరో పదిదినములక్రిందట రాత్రివేళ వచ్చి నన్నుఁ బిలచి యోరీ! నీభార్యకు వైధవ్యము సంభవించినది; కాన నీవుపోయి చూచిరమ్మని నాతోఁ జెప్పిపోయిరి. పెండ్లి చేసికొన్నభార్య యంతదుఃఖములో నున్నపుడు పరామర్శ చేయకపోవుట బాగుండదని నేను మఱునాఁ డుదయముననే బయలుదేఱి పోయి చూచితిని.

వజ్ర—పాప మాబిడ వైధవ్యదుఃఖముచేత బాధపడుచున్నది కాఁబోలు.

మంద—అబ్బే! వైధవ్యము లేదు యేమిలేదు. పసుపుకుంకుమ బెట్టుకొని కలకలలాడుచు మహాలక్ష్మిలాగున నాకెదురు వచ్చినది. మాదంపతులపొందిక చూచి ఓర్వలేక కిట్టనివాండ్రట్టివాడుక వేసిరి.

వజ్ర—ఓరీ! నీ వుండఁగ నీ భార్య ముండమోయునా?

మంద—అదియేమిమాట. నేనుండఁగ లోకమున నింతమంది యాఁడువాండ్రు ముండమోయఁగ నాభార్యమాత్ర మేల ముండమోయఁగూడదు? కానికాలములు వచ్చినవి. ఏవేళ కేమో యెవ్వఁ డెఱుఁగు.

వజ్ర—సరే. నీచరిత్ర బాగున్నది. ఇక్కడి విశేషములు చెప్పెదవినుము. మన నరకమహారాజుగారిమీఁద మూఁడుదినములక్రిందట శ్రీకృష్ణుఁడు దండెత్తివచ్చె. అప్పటినుండియు నతనికి రాక్షసవీరులకును ఘోరయుద్ధములు జరుగుచున్నవి.

మంద—(ఆశ్చర్యముతో) శ్రీకృష్ణుఁడు దండెత్తి వచ్చెనా! (కొంచె మాలోచించి) అయినను భయములేదు మహాశూరుఁడు మురుఁడు లేఁడా?

వజ్ర—లేకేమి యున్నాఁడు.

మంద—ఎక్కడ?

వజ్ర—పరలోకమున.

మంద—ఏమి! ఆతఁడు మృతినొందెనా? ఎంతకష్టము! నిశుంభుఁడేమయ్యెను

వజ్ర—పాపము మురుఁ డొక్కరుఁడుం బోవలేక చిరమిత్రుఁ డగునిశుంభుని వెంటఁ గొనిపోయెను.

మంద—కటకటా! నిశుంభుఁడు నిహతుఁ డయ్యెనా? ఇంక దిక్కెవ్వరు! పంచజనుఁ డున్నాఁడు కదా?

వజ్ర—ఈనడుమ నతఁడు తండ్రిని జూడఁబోయినాఁడు

మంద—అయ్యయో! హయగ్రీవుఁ డయిన వాసుదేవు నెదుర్కొనలేదా?

వజ్ర—అయ్యో! ఎదుర్కొనకేమి. అతఁడు కొంతసేపు పోరిపోరి నిన్నసాయంకాలమే రంభాసంభోగార్థమై చనెను.

మంద—అయ్యయో! సమయమునకు పంచజనహయగ్రీవు లిద్దఱు లేకపోరే? వారాపనులమీఁద నిప్పుడే పోవలయునా? మఱియొకప్పుడు పోరాదా, వారి నిప్పుడేల పిలిపింపఁగూడదు.

వజ్ర—పిలుచుటకుఁ దగినవా రెవ్వరులేరు. నిన్నే పంపఁదలఁచుకొన్నారము. పోవుదువా?

మంద—అయ్యో పోకేమి, స్వామి కార్యము చేయనా?

వజ్ర—అట్లయిన శ్రీకృష్ణునియెదుటకుఁ బోయి నిలుపుము. అతఁడే నిన్నుఁ బంపఁగలఁడు.

మంద—ఓరీ! దుర్మార్గుఁడా! నన్నుఁ జావు మనుచున్నావా!

వజ్ర—చావకుండఁ జచ్చినవారియొద్ద కెట్లు పోఁగలవు.

మంద—అట్లయిన పంచజనహయగ్రీవులు చచ్చినారా?

వజ్ర—చావక బ్రతికియున్నారా?

మంద—నీకడుపుకాల! నీమాట లెప్పుడు నిట్లే యుండును. ఏసంగతియు సరిగాఁ జెప్పక నడ్డదిడ్డముగఁ జెప్పెదవు. ఇప్పుడు మహారాజుగా రేమి చేయుచున్నారు.

వజ్ర—ఆర న యుదయమునుండియు శ్రీకృష్ణునితోఁ బోరుచున్నారు. ఇప్పటివఱకు మనపక్షము బలముగానే యున్నది. మహారాజుగారు శక్తి నొకదానినిఁ బ్రయోగించి వాసుదేవుని మూర్ఛపుచ్చినారు. అందుచే మాకించుక ధైర్యము కలిగినది

మంద—ఆదెబ్బతో వాఁడు చచ్చెనా లేదా?

వజ్ర—లేదులేదు. వానిభార్య మూర్ఛితుఁ డైనభర్తను సేదదేర్చి విల్లుగైకొని దనుజలోకభయంకరముగ యుద్ధము చేయుచున్నది.

మంద—ఏమిచిత్రము. ఆఁడుదియా యుద్ధము చేయుట! ఔరా కాలమహిమ

వజ్ర—అది యాఁడుదిగాదురా బాబు! నూఱుమంది మగవాండ్రను జంపి పుట్టినది. పతిమాలినముండకొడుకు బ్రహ్మదేవుఁడు పిడుగువంటి మగవానిని జేయఁదలఁచి మఱచి యాఁడుదానినిగాఁ జేసెను. ముల్లోకములు జయించిన మనమహారాజుగారి

నాపై యిప్పుడు ముప్పతిప్పలు పెట్టి మూఁడుచెఱువులనీళ్ళు త్రాగించుచున్నది. ఇన్నాళ్ళు బ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చె నన్నట్లు మహేంద్రాదుల గెల్చిన దానవసార్వభౌముఁడు తుద కాఁడుదానిచేతఁ బడునేమో యని భయము కలుగుచున్నది.

మంత్ర—సరే. ఇంక మనదారి మనము చూచుకొనవలసినదే. నీప్రాణరక్షణ మెట్లు చేసికొనియెదవు.

వజ్ర—మనము కామరూపులము గద. అందుచేత నేను నందినో పందినో కుక్కనో పిల్లినో నల్లినో బఱ్ఱెనో గొఱ్ఱెనో కేకినో కాకినో చీమనో దోమనో టాయినో అప్పనో చెట్టునో చేమనో యై ప్రాణములు దక్కించుకొనియెద, నీ వెట్లు దక్కించుకొనియెదవు?

మంత్ర—నేను నీవలె తుచ్ఛజంతువనై ప్రాణములు గాపాడుకొనను. నే నేనుఁగు నయ్యెదను.

వజ్ర—ఏనుఁగు వగుట యబద్ధము పీనుఁగు వగుట నిజము.

(తెరలో)

క. అని దివిజేంద్రుని గెల్చిన
దనుజేంద్రుఁడు మూర్ఛవోయెఁ దనయరదముపై
మనుజాంగనచే హతుఁడై
వినరే యెవ్వరైన నిట్టివింతలు జగతిన్

వజ్ర—హా! చచ్చితి; చచ్చితి.

మంత్ర—అయ్యో! అయ్యో! ఇంక దిక్కెవ్వరు?

వజ్ర—[పరికించి చూచి] ఇదిగో గరుడధ్వజముగల శ్రీకృష్ణునిరథమును సారథి యీవైపునకే తోలుకొనివచ్చుచున్నాఁడు. నరకమహారాజును మూర్ఛిల్లఁ జేసిన యా బాలిసపూఁతురు నిన్నును నన్నును చెఱియొకబాణమునఁ గెరఁజేయఁగలదు. కావున నిప్పుడే కాళ్ళసత్తువకొలఁది పరుగెత్తుదము రమ్ము.

మంత్ర—ప్రస్తుత మింతకన్న వే ఱుపాయము లేదు. పదపద

[అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ఇది విష్కంభము.

(అంతట రథారూఢులై శ్రీకృష్ణసత్యభామలును రథముఁ దోలుచు సారథి యగుదారకుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

దార—దేవా! దేవీ! నరకుఁడు మూర్ఛనుండి లేవకుండునట్లు నరదము నీవుట్టిచెట్టునీడ నిలిపెదను. రణరంగమున వీరవిహారము సలిపిన దంపతుల కిందలి మందమలయానిలంబు లుపచారము చేసి శ్రమ మపనయింపఁ గలవు.

సత్య—దారకుఁడా! నీవు చక్కనిపనిఁ జేసితివి. ఇప్పుడు ప్రాణేశ్వరుని యాయాసము సంపూర్ణముగ నపనయింపఁబడు.

కృష్ణ—సుందరీ! నాశ్రమ మేమున్నది? శ్రమమంతయు నీదే. ఏలయన.

చ. చురుకుచురుక్కుమంచు మెయి సోఁకఁగ దానవుఁ డమ్ము లేయుడున్
మెరమెర దోప నేను మిసిమింతుఁడనై పడియుండఁ జూచి నీ
చెఱఁగునఁ జెమ్మటల్ దుడిచి చేతిధనుస్సు గ్రహించి దానవుల్
వెఱచఱవన్ బొనర్చితివి వీరవిహారము మెచ్చ నెల్లరన్. 9

సత్య—శరీరమం దెలఁతఁ జెందిన యవయవములు విశ్రాంతిఁ జేకొనుచుండ నలఁత పడని యవయవములు పని సేయుట ప్రకృతిసిద్ధము గదా. అందుచే నర్ధశరీర మగుటవలన తక్కినసగము మేను సమరము నడపినది.

కృ—కళ్యాణి!

తే. గీ. సాటి యెఱుఁగని నీమేని చక్కఁదనము
ముందు సతులెంత సిగ్గును బొందఁగలరో
ప్రతి యెఱుంగని నీపరాక్రమము ముందు
పురుషు లంతియసిగ్గును బొందఁగలరు. 8

సత్య—దేవా! ఇందు నాప్రజ్ఞ యేమున్నది.

తే. గీ. కారణంబులు దీనికిఁ గలవు రెండు
కమలనాభ! మీసాన్నిధ్యగరిమ యొండె
పగతుదౌర్బల్య మొండెఁ గావలయు సుమ్ము
కాక నే నేమి దైత్యులఁ గలఁచు టేమి. 4

కృ—ఈరెండును గారణములు కావు. ఇది కేవలము వినయవృత్తి. పగతుని చేత నలయింపఁబడిన నేను నీవిజయమునకుఁ గారణ మెట్లగుదును?

క. ఎగిరిపడితి సిన్నాళులు
మగవాండ్రభుజాబలంబు మాట గనక సి

గ్గగు నిప్పుడు మీముందర
మగువా! యింక సాగిరావు మా మగతనముల్

మఱియు,

తే. గీ. ద్వాపరమ్మున రెండు చిత్రములఁ గంటి
జలజలోచన నీ సాహసంబుకతన

సత్య—ఆ చిత్రములు వినఁగోరెద.

కృ—ఆఁడువారికి పౌరుషం బమరు టొకటి
యబలభావంబు మగవారి కబ్బు టొకటి. 6

దార—ఇం దతిశయోక్తి యేమియు లేదు.

సత్య—అఘటనఘటనాసమర్థు లగుపరమేశ్వరులు స్వయముగ సమరవ్యాపారము నడపుచుండ నట్టిచిత్రములు పొడకట్టుట యొకవింత గాదు.

కృ—కళ్యాణి! నీసునీలముచేత నీవిజయము నా కారోపించుచున్న దానవు; కావున నేను దానిని బరిగ్రహించుచున్నాఁడను.

దార—వీరపుత్రికయు వీరపత్నియు నగు నీదేవిచరిత్రము మహిషాసురుని మర్దించి దివిజలోకమును నిష్కంటకముగా నొనర్చి వాసుదేవునకు మహానందము గలిగించిన కాత్యాయనివృత్తాంతమును దలఁపించుచున్నది.

కృ—దారకా! నిజము నిజము. ఈమెచరిత్ర మట్టిదే. ఓసుందరీ! ఆసమరసమయమున నీరూపము మిక్కిలి దర్శనీయమయి యుండెను. ఎట్లంటేని,

సీ. శ్రమమునఁ బొడమిన చెమటచిత్తడిచేతఁ గస్తూరితిలకంబు కరఁగిపోవ
నృత్యముం బొనరించు నెమలిచందమయట్లు వెడఁదవేనలి జాఱి వెన్ను నిండఁ
దియ్యవిల్తుం డూఁగుతీఁగెయుయ్యలఁ బట్టు లాఁతిముత్తెపుసరు బల్లలాడ
ఘణని నాదమునకు గొనబైనలయవోలె మంజేతికడియముల్ మొరయుచుండ
నవనవాంగకములశోభ నవయకుండ
నవక మించుకయేనియు నలఁగకుండ
వెడఁదతూపులు చూపులు వింటఁగంటఁ
బరునిమీఁదను నామీఁదను బరపి తబల. 7

సత్య—ఈవిజయము ఘుణాక్షరన్యాయముగ లభించినదైన నీస్వల్పకార్యముచేత మీమెప్పునకుం బాత్రురాల నయితినని సంతసించుచున్నదానను.

దార—దేవా! ఇంతవఱకు పురుషులేగాని స్త్రీలు సాంగ్రామిక వ్యాపారము

లకుఁ దగువారు కారని నేఁ దలఁచితి ఈపూజ్యురాలి యతిలోకచాతుర్యము చేతనే నాయభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసె.

సత్య—దారకా!

క. మగవారి సెల్లపనులకుఁ
దగువారినిగా నొనర్చి, దైవము స్త్రీలన్
దగనటుచేసెనె, మగువలు
తగియెదరో తగరో దైత్యదమనుఁడె యెఱుఁగున్ 8

కృ—దారకా! అంగనలు

మ. చదువన్నేర్తురు పూరుషు ల్వలెనె శాస్త్రంబు ల్పఠించుచో
నడవన్నేర్తురు శత్రుసేనల ధనుర్వ్యాపారము లేకిచ్చుచో
నుదితోత్సాహముతోడ నేలఁగల రీయుర్విన్ బ్రతిష్ఠించుచో
ముదిత ల్నేర్వఁగరానివిద్య గలదే ముద్దార నేర్పించినన్ 9

దార—దేవా! స్త్రీలు ప్రకృతిసుకుమార లగుటచేఁ బురుషప్రాపణీయములగు మోటుపనులకుం దగ రనుకొంటి.

కృ—పుపుబోఁడ్ల మేనులు సహజముగ మృదువు లయినను గాలానుగుణముగ శ్రమము సహింపఁగలవు.

తే. గీ. కరము స్పృశియించుమాత్రానఁ గందిపోవు
మల్లె సంపఁగిలోనగు మంచిపువ్వులు
పృథివి శోషిల్ల గాడ్పులు విసరునట్టి
మండువేసఁగిఁ బొదలుచు నుండుఁ గాదె. 10

[తెరలో]

ఓరోరి యాదవపాంసనా! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు. పాఱిపోకు.

మ. ఆని నేమూర్ఛితసంకమాత్రముక దైత్యస్వామి నాచేత నీ
ల్గినవాఁడంచును సంతసించినను గేలింగొట్టుచున్నాఁడవా?
ఘను సామూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితా విక్రాంతియే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీకేలరా? 11

సత్య—పిడుగువంటి యీధ్వని యెవ్వనిది?

దార—ఇది నరకసికంఠధ్వనియె.

కృ—హృదయయేశ్వరీ!

తే. గీ. మొదట నీవాఁడితూపుల మూర్ఛవోయి
యసుర క్రమ్మఱఁ దెలివొంది యని రొనర్ప
నలుక రెట్టింప మనపైకి నరుగుదెంచె
నేటువడిన బెబ్బులివోలె నెగిరిపడుచు. 12

[అప్పుడు రథమెక్కి సూతసమేతుఁడై నరకాసురుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సూతు—రాక్షసేశ్వరా! ఇదిగో శ్రీకృష్ణుఁడు రథారూఢుఁడయి యిందున్నాఁడు.

నర—ఓరోరి యాదవపాంసనా! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు. పాఱిపోకు.

ఉ. అని నే మూర్ఛిలినంతమాత్రమున దైత్యస్వామి నాచేత నీ
ల్గినవాఁడంచును సంతసించి నను గేలిం గొట్టుచున్నాఁడవా?
నిను నామూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితావిక్రాంతియే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీ కేఁటిరా? 13

కృ—ఓరోరి నిశాటకులపాంసనా! ఇందు మాకు లజ్జాకారణము లేదు.

క. మాయింటియాఁడువాండ్రు న
జేయుల మని పిల్లవీఁగు చెనఁటి యసురులన్
మీయట్టివారి గెలువఁగ
నాయత గర్వంబె గాక, యట సిగ్గేలా?

మఱియు నోపిశితాశన!

తే. గీ. అష్టదిక్పాలయుతుఁ డైనయమరవిభుని
గ్రేళ్ళుడిన జయించిన మహావీరుఁడ వయి
యాఁడుదానిచేఁ దుద కిట్టు లయితి వనుచు
సిగ్గుపడి చావ కెట్లువచ్చితివి మరల? 16

నర—ఓరివాచాట! మీయింటి యాఁడువాండ్రు సాహసము కలవారె. ఇందు నీవు నిజమే పలికితివి.

ఉ. కొంకక నీదుచెల్లెలు తగులొక్కనితోఁ జనె పాండుపుత్రుతోన్
జంకక రుక్మిణీరమణి నాఁడు తగులొక్కని వచ్చె నిన్ను నీ
వంకగ నున్నయంగనల ప్రజ్జ్వలకాగరువింపుటెల్ల నీ
యింకను నీవి యొక్కబ్రతుకే యని మాటల నాడఁ జొచ్చితే? 16

మఱియు నియ్యది నీకు గౌరవమే యయినపక్షమున,

చ. అలయక సత్యభామమగఁడై నిరు నేలుచునుండు, నింట గా
జులు తొడిగించుకొంచు నొకచోటను గూరుచునుండి భార్యవై
మెలఁగుము దానికిన్, మగఁటిమిన్ బెడబాసినభర్త భర్తయే.
పొలియక యప్పుడే బ్రతికిపోతివి దగ్గఱ భార్య యుంటచేన్ 17

దార—ఆయుష్మంతుఁడా! మాయాద నతిక్రమించి నడచువారితోఁ బ్రసంగించు టొప్పదు.

కృ—దారకా! అగును. ఏదీ విల్లిటుదెమ్ము.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! ఒక్కసారి మీరూరకుండుఁడు. వీనితో నే నించుక ప్రసంగించెదను.

కృ—సుందరీ! అనఁదగినమాటయు ననఁదగనిమాటయు నెరుఁగనిరాక్షసుఁడు సుమీ యితఁడు. అంతియగాక నీబాణప్రహారములచే నీవలను మనసు నొచ్చియున్నవాఁడు గావున మహాభిజాత్యముగల నిన్ను వీఁడు గౌరవింపఁ డని తోఁచెడును. మఱియు,

తే. గీ. చెనఁటికి హితోపదేశంబు చేయుటరయఁ
బెద్దపులికి ధర్మములు చెప్పెడు తెఱంగు
కఠినులకుఁ గృపఁ గలిగింపఁ గడఁగు టెల్ల
రాతినేలల నూతులఁ ద్రవ్వ టబల. 18

సత్య—అది నే నెరుఁగుదును. అయినను నన్నొకసారి పలుకనిండు. ఓప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరా! ఇంచుక శాంతించుమని యొక్కమాట చెప్పెద.

చ. పొడమితి వాదిదేవునకు భూసతికిన్ ప్రియనందనుండవై
యడఁచితి వష్టదిక్పతుల ఖ్యాతి వహించితి విట్లు లుండియున్
గడపితి వింత కాలమును క్రౌర్యమె సేయుచు నింక నేనియున్.
విడక ముకుందుపాదసరసీరుహముల్ భజియింపు భక్తితోన్. 19

వెండియు నితఁడు,

తే. గీ. మునులకేని జిక్కనివాఁడు మొదటివాఁడు
పతితులను బావనులఁ జేయు వ్రతమువాఁడు
తొంటిపుణ్యంబునను నీకు దొరకినాఁడు
భక్తి భజియింపఁ గదవయ్య పరమపురుషు, 21

నర — ఓసత్రాజిత్పుత్రీ! ఏమీ! నీమగండు పరమపురుషుఁడా? ఈజగద్వంచకుఁడు భగవంతుఁ డెట్లయ్యెనో చెప్పెద వినుము.

మ. తెలివాక్కింతయు లేనితాపసులు నీతిభ్రష్టుఁ డాకృష్ణుఁ డుం
కులుఁ బొంకు ల్వేయినోళులం బొగడుచుం గోరంత లాతద్గుణం
బులు కొండంతలు చేసి విష్ణుఁ డని సంపూజింప నానాబళా
బళీ నే! నే హసింతు సిద్ధమయి తావచ్చెం ద్రపాహీనుఁడై 21

క. భగవంతునియవతారం
బగు నని వర్ణించుచుంటి వబలా వీఁడా
భగవంతుఁడు ఛీ వీఁడే
భగవంతుఁడైన జనులపా ట్లేమందుర్? 22

మఱియు!

ఆ. వె. ఉల్లిమల్లెయౌనె పిల్లి బెబ్బులి యౌనె
కాకి కేకి యౌనె కలువకంటి
కుక్క గుఱ్ఱమౌనె గోవౌనె గోమాయు
వాదిదేవుఁ డౌనె యాదవుండు. 23

సత్యభామా! ఇతఁడు నీపతి యగుటచే నభిమానివశంబున నిట్లుపలుకుచుంటివి; కాని మావంటి యుత్తమపురుషులు వీని నాశ్రయించుటకు వీనియందేగుణము లున్నవి.

సీ. కులగౌరవముఁ జూచి కొనియాడు మందువా యదువంశజునికన్న నధముఁ డెవఁడు
విక్రమంబునుజూచి వినుతింపు మందువా వాసుదేవునికన్న పందయెవఁడు
అభిమానధనుఁ డంచు నగ్గింపు మందువా నీప్రాణపతికన్న నీచుఁ డెవఁడు
సుగుణసంపద మెచ్చిస్తుతియింపు మందువా గోపాలకునికన్న కూళయెవఁడు
యేలుటకు నంగుళం బేని నేలలేక
పాండుసుతులంపను జేరి బ్రతుకువాని
కులము బలమును మానంబు గుణము గలిగి
నెగడు నే నేమి చేరి మన్నించు టేమి? 24

ఓవీరపుత్రీ! పగతుఁడనైనను నేను నీవిషయమై జాలినొందుచున్నాఁడను. యేలయన

క. చక్కనిచుక్కవుగదె నీ
వెక్కరణిని దాపురించె నీకుంటరి ని
న్నిక్కుమతి కిచ్చుటరుచులో
గ్రక్కడు మణిని మసిపాతఁ గట్టుటఁ గాదే! 25

మ. మునులం జంపితి జన్ని పుంబశువులన్ ముచ్చిల్లితంతఃపురాం
గనలన్ బన్నిబట్టి తెచ్చితివి స్వర్గంబెల్లఁ జూఱాడితే
న్ననివర్ణింతును జెప్పవచ్చునె మితంబైనన్ మహిన్నీవుచే
యని దోసంబులు చెందరానిగతు లెంతైనం గనన్ వచ్చునే

నర — [నవ్వుచు] ఓరోరి యదువంశజలధిబడబానల! ఈదోసంబులు కొన్ని నా యందున్నఁగాదు నీయందుఁ బొడగట్టుచున్నవి సుమా!

మత్తకోకిల, చేసినాఁడవు స్త్రీవధంబును జిన్ననాఁటను గూళవై
చేసినాఁడవు గోవధంబును జేడెనీల నిమిత్తమై
తీసినాఁడవు మామప్రాణము దిక్కులేని యవస్థ నీ
చేసియుండని దోస మున్నదె సిగ్గుమాలిన వ్రేలరీ!

అదియటుండనిచ్చి నేనొక్కటి యడిగెదను. దానికుత్తరమిమ్ము

క. శిశుపాలుఁడు మఱఁది గదా
శిశుపాలుఁడు వలచినట్టి చేడియనీకున్
విశదముగఁ జెల్లెలే గద
పశువాయేమనుచు దానిఁ బట్టితి చెపుమా

దోసంబులన్నియు నీయంద యుంచుకొని మీఁదు మిక్కిలి మమ్ముఁ గలుషాత్ములనియెదవా? శాత్రవదుర్నిరీక్ష్యవిక్రమక్రీడారంభులమయి తేజోవిహీనుఁ డగుబిడౌజుని దిక్పాలకసమేతముగా నోడించి జగత్త్రయం బాక్రమించుట నేరమగునా? ఇది క్షాత్రముగాదా? పాలుఁబోతు వగు నీకు క్షాత్రమేమి తెలియును?

కృ — రాక్షసాధమా! క్షాత్రమనుసరింపఁ దలంచినచో నీవు త్రివిష్టపముపై దండెత్తవచ్చును. సహజవైరి యగుమహేంద్రు నెదిరించి గెలువవచ్చును — కాని —

మ. నిను నిందించిరె, నీపయిం గనలిరే, నీజోలికిన్ వచ్చిరే,
మనుచుం గానల ముక్కు మూసికొని బ్రహ్మధ్యానముం జేయు స
న్మునులం గొట్టితి వేమి చేసిరి మహాత్ముల్వార లాలోకపా
వనులం జంపుటయా పరాక్రమము నా పైఁ జూపు నీ తేజమున్. 38

సీ. క్షుద్రాత్మునకు నీకు జోహారులొనరింప బలహీనుఁ డగువజ్రపాణి గాఁడు
నీదళంబులఁజూచి నిర్విణ్ణులై పాఱ ముక్కుమూసికొను వెఱ్ఱిమునులుగారు
నీనిగ్రహముఁ జూచి నిశ్చేష్టులగుటకు ననదలౌ రాజకన్యకలుగారు

ఎవ్వఁడుగాఁ దలంచితివో చెపుమనన్ను
సకలభూతభయంకరజన్యరంగ
ఖండితానేకదైతేయ కంఠనికర
దేవతాచక్రవర్తిగాఁ దెలిసికొనుము

నర—ఓరోరియాశ్వరమ్మన్య! నీవు భగవంతుఁడ వని యీవరకు నీభార్యసత్యభామ వచించినది. ఇప్పుడు నీనోటనే వినుచున్నాఁడను. ఇట్లు దలంచుట నీనేరము గాదు. చదువులు నేర్చిన దుష్పండితులు కొందరు జగద్వంచనము చేయఁదలఁచి—

సీ. కలిమొద్దువోలు నీ కాయపుంజాయలు కారుమబ్బులకు సంగడము లనిరి
నీముచ్చుఁదనములు నీఱంకుకతలు నీలేకిపనులు విష్ణులీల లనిరి
నీవంచకత్వంబు నీగుట్టు వెలిఁబుచ్చు ధర్మాత్ములను దుష్టదైత్యులనిరి
నీకు గులాములై నిరతంబు గొనియాడు తెలివిమాలినవాండ్రు దివ్యులనిరి
అన్నిగొనములయందు నీకన్నదైన
త్రాగుఁబోతును శేషావతారుఁ డనిరి
ఒక్కపూఁటకు గతిలేనిబక్కవాని
విశ్వమయుఁడగు నమ్మహావిష్ణు వనిరి

నేను నారాయణుఁడ నని నీలోనీ వెంత మురిసినను మునిముచ్చులు నిన్నెంత గొనియాడినను నీ వచ్యుతుఁడవుగావు. నక్కపార్వతియగు నేని, కప్పు నారాయణుఁ డగు నేని నీవుహరి యగుదువు. నాయెఱుంగనంతవఱకు,

శా. నీకన్నం గపటుండు దుష్టమతియు న్నీకన్న, బాపాత్ముఁడున్
నీకన్నం గతిపాత్ముఁడుం గుజనుఁడు న్నీకన్న దుర్మార్గుఁడున్
నీకన్నం బలుకాకియుం జెనఁటియు న్నీకన్న దుశ్శీలుఁడున్
నీకన్నం జడుఁడుం గనంబడఁ డిల న్నిర్భాగ్యదామోదరా! 41

నలుగ్రురనో, ముగ్గురనో బక్కరక్కసుల దొంగపోటుగాఁ జంపి పసజాంతకుఁ డగు నళీకపౌరుషనామము ధరించి బెదరింపఁజొచ్చెదవా? ఒకవేళ నీవనుకొన్నట్టు భగవంతుఁడవే యగుదువు కాక!

క. భగవంతుఁడవే యైనను
భగవంతుని తాతవైన భయపడఁ జుమ్మీ
తెగఁటార్చెద పగ, దీర్చెద
మగవాఁడవయేని నిలిచి మార్కొను నన్నున్. 41

సత—[మెల్లఁగా] ప్రాణేశ్వరా! వింతనే పితఁ డొడలు మఱచి ప్రేలుట.

కృష్ణ—సుందరీ! ఈతనిప్రల్లదంబు లిప్పుడే తుదముట్టఁగలవు. ఓరోరి క్షత్త్రియా! అవ్యవస్థితము లగు నీదుర్భాషలకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు లోసంగనక్కఱ లేదు. ధమంటివేని,

మ. చకితబ్రాహ్మణగోవధూనికరముల్ సమ్మోదముంబొందవై
దికకర్మంబులు సాగ నెప్పటియటుల్; దివ్యుల్, ప్రహర్షింపఁగా
సకిరీటంబు సకుండలంబు శశిరస్త్రాణంబుగా నీదు మ
స్తకముం ధారుణిఁ గూల్చువాఁడ నిదె మచ్చక్రాహతిన్ దుర్మతీ! 43

దేవీ! చక్రమిటు దెమ్ము.

నర—ఓరి క్షత్త్రియకులాపశదా! ఏమి! సకిరీటంబు సకుండలంబు శశిరస్త్రాణంబుగా నాదుమస్తకమును గూల్చెదవా!

సీ. జవరాండ్రతోఁ గూడి సరసమాడుట గాదు మరలించుటకు నాలమందగాదు
జున్ను మీఁగడ వెన్న జుఱ్ఱుకొనుట గాదు పడదన్నుటకుఁ జిన్నబండిగాదు
పాలీయవచ్చునపడఁతి జంపుటగాదు చితుకఁద్రొక్కఁగ నీటిచిలువగాదు
మతిలేకయుండిన మామఁగూల్చుటగాదు పెల్లగురుటకు వ్రేపల్లెగాదు
మా జరాశంధునకు నోటిమధుర విడిచి
నట్టనడిసముద్రంబున నగరుగట్టి
కాపురం బున్న జెట్టివి కావె నీవు
నన్నుఁ గూల్చువాఁడవు నీవె నందతనయ.

నీవు చక్రంబును ధరింపుచున్నాఁడవు గావున నే నిదె వింట బ్రహ్మాస్త్రముఁ దొడగుచున్నాఁడను.

క. మొక్కలపుఁ బలుకు లేల పలికెదు
పెక్కులు; నరకాసురుండు విడువఁడు నిను నీ
వాక్కమ్ములకు నొక్కయ్యకు
నిక్కముగా పుట్టిలేనినిలు మే యెదుటన్

సూతుఁడా! రథము గోపాలుని కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము,

సూతు—దేవా! అట్లే చేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—దారుకా! రథము దానవుని కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము.

దార—ఆయుష్మంతుఁడా! ఆరథము వాని కభిముఖముగానే యున్నది.

నీసాహసంబునకుఁ జక్కఁదనంబునకుఁ గులగౌరవమునకుఁ దగనిమకనేం గట్టుకొని నీవు హాస్యాస్పదురాలవైతివి.

ధార—ఓయీ! రాక్షసా! మహామహిమలచేత నే యితఁడు పరమపురుషుఁడని జ్ఞానులందఱుఁ దెలియుచుండ నీ కెఱుఁగఁజాలవా?

నర—ఓహో! మహిమలవలన జ్ఞాను లెఱింగిరా?

తే. గీ. తొడిదొంగలౌ మునులను గూడఁ గట్టి
గడుసుఁదన మెఱుంగనివారి కన్నుఁ బ్రామి
మాయలింద్రజాలములు వేమాఱు చేసి
నంతమాత్రన భగవంతుఁ డగునె వీఁడు.

సత్య—దేవా! ఇంతగా రేఁగిన యీదనుజుని పొగరుదుమారము శరాసారము చేతఁగాని యడఁగదు.

కృ—దేవీ! నేను మొదటఁ జెప్పలేదా?

తే. గీ. సన్నిపాతసంగత మైనజ్వరముచేత
నొడలెఱుంగక ప్రేలుచు నున్నరోగి
చేవ గలవేడిమందులచేతఁ గాక
చక్కబడునొక్కొ శైత్యోపచారశతుల. 27

అందుచేత నేనే వీనిదుర్మద మడంచెద. నీవుండుము.

సత్య—హృదయేశ్వరా! ఆవును. నేనొకసారి వీనిని మూర్ఛపుచ్చఁ గలిగితిఁ గాని సంహరింపఁజాల; ఖండితానేకదైత్యేంద్రమస్త మగుహస్తమే వీనిని విధ్వస్తముగావించుఁగాక!

నర—ఆహాహా! ఆయిల్లాలు మెచ్చుకొనుట కీమగఁడా మెప్పు నంగీకరిల్లుచుట తో సరిపోయినది. ఓరోరి చంద్రవంశకళంక! నీవా నాదుర్మద మడంచువాఁడవు.

చ. అణఁచితి గాదె మాగధు బృహద్రథనందనుదోర్బలంబుచే
నణఁచితి గాదె కాలయవనాదిబలాఢ్యుల విక్రమించినీ
వణఁచినవారె మజ్జగములందు గణించినశూరు లెల్ల హా
వణఁ కుదయించె దిక్కెవ రపాయము వాటిలె నేమి సేయుదున్

కృ—కాల మాసన్న మయినది. తొందర పడకుము.

మ. తులువా! నీతలఁ దన్నినట్టిఘనదైత్యుల్ చండదుర్వారదో
ర్బలసంక్షోభితశత్రుభూధరచమూరత్నాకరుల్ ప్రేల్మిడిన్

శరభంబుల్ బలె మ్రగ్గినారు సుమి మచ్చక్రాగ్ని నీ వెంత వ్ర
క్కలుగావించెద మస్తకంబిపుడె నీగర్వంబుఁ గ్రక్కించెదన్. 29

ఉ. ఏటికినీచుతోడ నిపు డీగతి నున్నను బుద్ధిరాదె యే
నాటికినైన నంచును మనంబున నిగ్గణియింపకున్న నా
నాఁటికిఁ బిచ్చలించె భువనంబులు నీపెనుదుండగంబులన్
నేటికిఁ బండఁబాఱినది నీదురితంబు నిమేష ముండరా! 30

నర—నీవు నన్నశక్తదుర్జనత్వముచే సైరించుచున్నాఁడవు గాని చెల్లుబడి కలిగి కాదు. మేమన్ననో నిన్నొక్కత్రుటిలో నిగ్రహింపఁగలము.

చ. మగఁటిమిలేని యీపనికిమాలినభీరువుతోడ నేటికిం
బగ యని యెంచి నీపలుకుఁ బాడిగ నెంచకనిన్ను ద్వారకా
నగరమునుండి యెన్నియొ దినంబులక్రిందట సాగఁదోల కీ
పగిదిని వీడగాఁ బొగరుపట్టితి క్రొవ్వడఁగింతు నుండురా! 31

నీచక్రాగ్ని ననేకదనుజులు ప్రగ్గిరా?

శా. ఏఁడీ వ్రేలుమడంచి చెప్పుమని నీవేవీరు న్యాయంబుగా
నోడం బుచ్చితొ హంసునా, డిచికునా యొగ్యుం జరాసంధునా
పాడిం దప్పియె పిల్కుమార్చితివి యాభవ్యాత్ములం జాలునీ
యేడాగోణపుఁబల్కు లేల నిలు నిన్నేడాటలాడించెదన్. 32

నీకొకదానిలోమాత్రము విశేషప్రజ్ఞ యున్నది.

శా. పోరాటంబులు బెట్టి యొండొరులకుం భూపాలకశ్రేణిలోఁ
జేరందీయుదు వందు కొక్కనిబరుం జెండాడి యెట్లెట్లో భూ
భారం బంతయు బాపినాడ నిది నాప్రజ్ఞాబలం బంచు నూ
రూరం బల్మరుఁ జాటబంచెదవుగా యోహో యనన్ భూజనుల్. 33

అన్నిఁటికేమిగాని నన్ను మాటిమాటికిఁ బాపాత్ముఁడనని పలుకుచుంటివి. దానశీలుఁడనయి శమక్రియుఁడనై వేదవేదాంగవిదుఁడనయి మహేశ్వరచరణారవింద ధ్యానైకచిత్తుఁడనయిన నేను నీకన్న నెక్కుడుపాపంబు లేమొనర్చితినో యొక్కసారి సెలవిమ్ము.

కృ—ఓమూర్ఖుఁడా!

శా. వేదంబుల్ తలక్రిందుగాఁ జదువనీ, ఓప్రాలి కర్పింపనీ
భూధానాదులు; చేయనీ శతమఖంబుల్ భక్తినర్చింప నీ

వేదాంతార్థము; ముక్తినొందడు సుమీ పృథ్విన్ దయాసత్యసో
చాదుల్ దవ్వగ దోలుచుం దిరుగు మోహాంధుండు దైత్యాధమా. 24

నీపాపంబు నీ వెఱుంగవా? నీయంతరాత్మ నిన్నుఁ బీడించుటలేదా?
[illegible]
(తెరలో)

నరకమహారాజా! శరణు! శరణు! ఈగరుడ్మంతుఁడు మమ్ముం బ్రతుకనిచ్చుట లేదు. కుటిలనఖాగ్రమ్ముల నెత్తురుకండలఁ బెకలించియు జంచుపుటంబున మేనులఁ జీల్చియు బక్షఘాతంబులం దూల్చియు నితఁడు దానవసైన్యంబుల దైన్యంబు నొందించుచున్న వాఁడు. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

నర—ఓదనుజులారా! వెఱవకుఁడు. వెఱవకుడు. ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడ సూతుఁడా! రథము తోలుము.

సూతు—ఇదిగోఁ దోలుచున్నాఁడను. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దార—దేవా! ఈదురాత్ముఁ డీనెపము పెట్టి తప్పించుకొనిపోయినాఁడు.

కృ—వాఁడు పలాయితుఁ డయినను మనము వానిని విడుతుమా.

దార—వీ. కర్ణకఠోరముగా నొనరించిన భగవద్దూషణమునకు తత్క్షణమే చచ్చునాఁడు.

సత్య—దారకా! భగవంతుని దెలిసికొనుట కెంతవారు గావలయును.

శ్రీరంజిల్లగ ముక్తినామక మహాసీమంతినిం గూడి యోం
కారస్యందన మెక్కి స్వచ్ఛమయి విజ్ఞానాత్మకం బైనగం
భీరాకారముతోడ నయ్యుపనిషద్వీథి న్నిరాఘాటసం
చారంబుం బొనరింపగానియొఱుఁగన్ శక్యంబె దైత్యాళికిన్. 46

దార—అమ్మా! నీమాట నిజము ఈశ్వరుని నెఱుఁగుటకు వీఁ డెంతవాఁడు.

కృ—దారకా! నరకునిమీఁది కరదమును సత్వరము తోలుము. ఇప్పుడే వానిని చక్రంబునఁ దెగఁజేసెదను.

దార—చిత్తము. [అని తోలుచున్నాఁడు.]

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నా.)

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవనాటకము

పంచమాంకము.

[అప్పుడేడ్చుచు వజ్రకంఠుఁ డనురాక్షసుఁడు ప్రవేశించుచును.]

వజ్ర—(తనలో) హా నరకమహారాజా! హా శ్రితజనకల్పద్రుమా! హా దనుజకులపారిజాతమా! హా సుగుణరత్నాకర! దురాత్ముఁ డయినకృష్ణునిచే నిష్కారణముగా వధియింపఁబడితివా? అయ్యయ్యో! ఇంక మాకు దిక్కెవ్వరు? నీయండ నుండబట్టియేగదా దిక్పాలకులను స్వర్గమునుండి దొంగలనుదోలినట్లు తోలి కంటి కగపడిన దేవతల నందఱను జేతికిదొరకిన బడితెలతోఁ గుక్కలను కొట్టినట్లుకొట్టఁగలిగితిమి. నీసంరక్షణమున నుండఁబట్టియే గదా మేము గాదిక్రింది పందికొక్కులవలె నేవెలితియు లేక హాయిగా సుఖించితిమి. నీపేరు దివ్యులకు సింహస్వప్నముగదా? ఆమేలుదినములు పోయినవి. మందభాగ్యుల మగుమాకు నీవంటి యుత్తమోత్తముఁడు దొరకునా? ఇవి న్యాయమునకు దినములుగావు. అందుచేతనే స్వకులాభిమానులును ధర్మస్వరూపులును తేజోరాశులును నగుమీవంటివారు కడునీచులచేత మడియుటయు దుర్జనులును దుష్టాత్ములును దుశ్శీలురు నగువేల్పులు జయించుటయు సంభవించుచున్నది. లోకమునొ కెందఱికైనను చావున్నది కాని యీపాపమంతయుఁ గొను కృష్ణునకుఁ జావులేదుగదా! మారక్కసుల నందఱఁ జంపినాఁడు. వాని యాయువు పోసికొని చిరంజీవియై బ్రతుకుచున్నాఁడు. 'పాపి చిరాయు' వన్నమాట వీనియందే సార్థకమగుచున్నది. ఈపాపాత్మునకుఁ బుఱ్ఱెలో సందైనంగొట్టదయ్యె. పాపపుచిన్నెయైన రాదయ్యె. వీరక్కసుని చేతంబడియైనఁ జావడయ్యె. వీరోగములేక నాచిన్నప్పటినుండియు నీకృష్ణుఁడు రాయివలె నిక్కియున్నాఁడు. ఎంతోధైర్యవంతుఁడను నేనే యింత బెంగఁ గొనఁగా దేలలగు మంపపాలుఁడు లోనగువా రెంత కడుపగిలి యున్నవారో కదా!

[అంతట పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు మందపాలుడు ప్రవేశించుచున్నాడు

మంద—(తనలో] హా! రాక్షసరాజా! నీకెంతలోఁగాలమాసన్నమైనది. నీవు లేకపోవుటచేఁ బాపాత్ములగు మునులు దేవతలుఁ జెలఁరేగి మాకొంపలు త్రవ్వుదురుగదా! ఇఁక మాకెవ్వరు దిక్కు. నే నేమి చేయుదును? చిన్నతనమునుండియుఁ నన్నదమ్ముల లాగునఁ బెరిగితిమి? కనుక నేనును మావజ్రకంఠుఁడునుగలసి యేదో బ్రతుకుతెరువాలోచించికొనియెదము. ఇదిగో వాఁడిచ్చటనే యున్నాఁడు. [అని సమీపించును]

వజ్ర—[ఏడ్చుచు మందపాలుని కౌఁగలించుకొని మన మహారాజుగారిని కృష్ణుఁడు తనపొట్టను పెట్టుకొన్నాఁడురా! అన్నయ్యా!

మం—మన మిప్పుడు దిక్కుమాలినవారమైనాముగా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఎల్లప్పుడు నా పాడువేల్పులపంతమే నెగ్గుచున్నదిరా! అన్నయ్యా!

మం—మననోట శనియుండగా మనపంత మెట్లు నెగ్గునురా! తమ్ముడా!

వజ్ర—మనుష్యుల నెత్తురు గావలసినంత పానకము ద్రావినట్లు గుటగుట త్రాగెడువారముగదా! అన్నయ్యా!

మంద—మొక్కజొన్న పొత్తులవలె నిర్భయముగాఁ గావలసినప్పుడు మనుష్యులను గాల్చుక తినెడువారముగదా? తమ్ముడా!

వజ్ర—ఆ వైభవమే పోయిందిరా! అన్నయ్యా!

మంద—అప్పుడే పట్టణమంత పాడువారిందిరా. తమ్ముడా!

వజ్ర—ఇంతపని చేసిన కృష్ణునిఁ గడతేర్చుటకు నుపాయమాలోచింపవలయును.

మం—బుద్ధిమంతులము మన మిద్దఱమును దలచుకొన్న పక్షమున వాఁ డెంక బ్రతుకఁగలడా?

వజ్ర—అట్లయిన కృష్ణు నేవిధమున మృతినొందింతము?

మం—నీవు త్రాచుపామువై వానిని గఱవుము

వజ్ర—వెంటనే గరుత్మంతుఁడు నన్నుఁ జీల్చి చంపఁగలడు.

మం—అవునవును. అది వీలులేదు; పోనీ, పులివై వానిఁ గడతేర్పుము.

వజ్ర—అతఁ నరసింహమూర్తి అందుచేత నతడు పులిమీఁద పుట్ర.

మం—నిజము నిజము. అది వలనుపడదు పోనీ కొండనై నేను వానిమీఁద బడుదునా!

వజ్ర—వాఁడు కొండ గుండఁ జేయగలబండ. గోవర్ధనమెత్తలేదా?

మం—నిశ్చయమే. ఈ యుపాయములు బాగులేవు. ఈవొంగపోనిలేం!

వజ్ర—అవునవును. మహారాజుగారే మృతినొందగా మన మెంతవారము. ఈ తుచ్ఛప్రాణములపై నాశ విడిచి స్వామిభక్తిని జూపుదము. రమ్ము కత్తులఁ దెచ్చుకొందము.

మంద—ఉండు. ఉండు. ఎవరో వచ్చుచున్నారు.

వజ్ర—[చూచి] హా! చచ్చితిని. వాఁడు కృష్ణుని సారథి యగు దారకుఁడు.

[అంతట దారకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దార—(తనలో) భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుం బిల్చి, దారకా! పితృవిహీనుఁ డగుభగదత్తుకుమారుని నే నిప్పుడ చూచవలయు. వానికి నారాక నెఱిఁగింపు మని యానతిచ్చె. అతఁ డెందున్నవాఁడో తెలిసికొని యిప్పుడే సందేశ మెఱిఁగించెద.

మంద—ఓరీ! వజ్రకంఠా! మన మిప్పుడు పాఱిపోయినను వీఁడు చంపును. పాఱిపోక నిల్చినను వీఁడు చంపును. గతి యేమి?

వజ్ర—వానిమాట కెదు రాడకపోయినచో వాఁడు మనలఁ జంపఁడు.

దార—ఓయి! మీరెవరు? కుమారభగదత్తుఁ డెందున్నవాఁడు.

మంద—(గజగజవడఁకుచు) మేము నర-నర-నర-నర.

వజ్ర—(గద్గదస్వరముతో) మేము నరకుని బంట్లము కాము.

దార—మీరింత భయపడ నక్కఱలేదు. నేను మీజోలికి రాను. భగదత్తుని జాడఁ దెల్పుఁడు.

వజ్ర—అయ్యా! నరకాసురుఁడు పరమదుర్మార్గుఁడుఁ గడునీచుఁడు నీతిహీనుఁడునగుటచే మేమతని సేవించుటలేదు.

మంద—అయ్యా! భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణునకు నరకుఁడు విరోధి యగుటచే వానిసేవించుట మానితిమి.

దార—(తనలో) ఈపిరికిముండకొడుకులు నాకు వెఱచి యిట్లనుచున్నారు. (ప్రకాశముగా) రాక్షసులకు సయితము నంతటి యసహ్యము గలిగించు దుర్గుణము లతనియొద్ద నేమియున్నవి.

వజ్ర—ఒకటా, రెండా చెప్పనలవిగాదు. స్త్రీలఁ జెఱపట్టుట. మహర్షుల బాధించుట, యాగములకు విఘ్నములు సేయుట, విష్ణుభక్తులను వధించుట మొదలగు పాతకము లనేకములు చేసెను.

మంద—ఆ పాతకుని పేరు మన మిక్కడ తలపెట్టరాదు. కృష్ణుఁడు వానిం జంపి లోకమునకు మేలుచేసెను, వాఁడు తప్పక చావవలసిన వాఁడే.

దార—మీప్రసంగములు జాలించి భగదత్తునిజాడ నెఱుఁగుదు రేని చెప్పుఁడు. లేనిచో మీదారిని మీరు పొండు.

వజ్ర—స్వామి! మాకాజాడ తెలియదు. మాకు సెలవొసంగుఁడు. పోవుదము. రారా! మందపాలా! [అని యిద్దఱు కొంచెము నడచి రహస్యముగా] గండము గడచి యివతల బడితిమి. త్వరగా పరుగెత్తుకపోవుదము రమ్ము' [అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

దార—(తనలో) నాకిప్పుడు భగదత్తునిజాడఁ దెలుపు వారెవ్వరు? అదిగో నక్కడ యొకకంచుకి యగపడుచున్నాఁడు; వానినడిగెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!

[తెరలో]

అయ్యా! అతఁడు దుఃఖపరవశుఁడై తండ్రికళేబరము జూడఁగోరి పాలికలదికిం బోవఁ నుద్యుక్తుఁడై యున్నాఁడు.

దార—(ఆలకించి) సరే! నేనిప్పు డతనియొద్దకుఁ బోయి సందేశ మెఱిఁగింపనక్కఱలేదు. వాసుదేవుఁడే వానిని యుద్ధభూమిలోఁ గలసికొనఁగలఁడు.

[అని నిష్క్రమించును.]

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు యుద్ధభూమిలో మూర్ఛితుఁడైన భగదత్తుఁడును శంబర మంత్రియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

శంబ—(తనలో) పితృవియోగముదుఃఖము దుస్సహమైనదే. ఈభగదత్తుఁడు తండ్రికళేబరము నొక్కసారి చూచి మూర్ఛితుఁడై యింకను స్మృతినొందకున్నాఁడు. శైత్యోపచారమున వీనికిఁ దెలివి వచ్చునేని వీనిని దండ్రికళేబరమువద్దకు మరలఁ బోనీ [illegible].

తే. గీ. ఘోరసంతాప మెదఁ బొంగి పొరలునపుడు
చల్లఁదనమును వెదచల్లుసంగడీల
యూఱడింపుబల్కులుపాచు నుమ్మలంబు
పాలపొంగుచు చన్నీరు బాపునట్టు

భగ—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా! తండ్రీ! జగత్త్రయైకవీరా! తృణీకృతపురందరాదిదిక్పాలకా.

ఉ. తోలితి వాలమందలను దోలినపోలిక వేల్పుమూఁకఁ, ది
క్పాలురద్వారపాలకులుగా నొనరించితి కోటకొమ్మకున్
వ్రేలఁగఁ గట్టినాఁడ వరివీరశిరంబుల, నట్టినీవు గో
పాలునిపాలు గావలసి వచ్చెనె యీశ్వరమాయ నక్కటా! 2

క. తలిదండ్రులకుం దమతన
యులపై యంతకూర్మి యుండదు తలిదం
డ్రులపై బిడ్డల కనియెడి
పలు కిప్పుడు నాకు నిక్కవంబై తోఁచున్. 3

అందుచేతనేగదా నేను నిన్ననుసరింపలేకపోయితిని.

శంబర—(సమీపించి) కుమారా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

భగద—అయ్యా! శంబరమంత్రీ! అది నేను స్వయముగాఁ దెచ్చుకొనినది కాదు అందుచేత నేనడపఁజాల. అయిన నిటు వినుము.

సీ. ఎవని మెప్పును బొంద నేవేళ వసుమంతు వెచ్చరికాడ్రులు వీవ వెఱచు
ఎవనియల్కకు నోడి యెన్నండు భానుండు గట్టిగా నెండలు గాయ వెఱచు
ఎవనియానకలేక యెపుడు పర్జన్యుండు గొప్పగా వానలు గురియ వెఱచు
ఎవనిదాడికి నోడి యేపొద్దు మఘవుండు కుమురుగా కనుమూసి కునుక వెఱచు 4
ఎవని పేర్విన్నమాత్రాన ధృతిఁ దొలంగి
దిగ్గజంబులు స్వేచ్ఛమై తిరుగ వెఱచు
నట్టిజగదేకవీరుఁ బోఁగొట్టుకొంటి
నింక నూఱట గల్గు నెట్లు నాకు. 5

శంబర—నీతండ్రి నిజముగా నీవన్నట్లు నిరుపమానతేజోరాశి. విచారించిన కార్యము లేదని నేనట్లు నీకుపదేశించితినిగాని నీవుఁగల దుఃఖము నే నెఱుంగనా? సేవకుల మయిన మేమే యెంతో మఱుఁగుచుండఁగా [illegible] నీ వెంత దుఃఖించుచుందువో చెప్పవలయునా? కావున నిప్పుడు కార్యగతులఁ బరికించి వర్తింపుము.

భగద—అయ్యా! ఈసమయమునందు.

తే. గీ. ధైర్యశాలి కున్నవి రెండు కార్యగతులు
జనకుఁ బగటార్చువగతునిఁ జంపుటొండె
పరమసుఖమునఁ దానైనఁ జచ్చుటొండె
కానఁబడ దింక నాకన్యకార్యసరణి. 6

శంబర—కుమారా! అది గాదు. తండ్రి కగ్ని సంస్కారంబు చేసి యుత్తరక్రియలఁ జేయుటయే కార్యపద్ధతి.

భగద—హా తండ్రీ! ధ్రువనైకమల్లా! నీవిషయమయి యిట్టిదారుణవచనంబులు వినవలసె.

మ. అపచారం బొనరింప నెన్నఁడును నే నాబాల్యము న్నీకు నే
యుపచారంబును నీవు నావలన మున్నొక్కప్పుడుం గోరవై
తివి డీరీతిని గోరఁగా దగునె తండ్రీ యగ్ని సంస్కారమే
యుపచారంబగు వేళ వచ్చినదె యయ్యో నాదునిర్భాగ్యతన్. (మూర్ఛిల్లును)

శంబర—కుమారా! ఏమి యీ బేలతనము. (తనలో) ఈతఁడు మాటిమాటికి మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు. ఇకనితిదుఃఖోపశమన మెట్లగును చెపుమా? శుక్రశిష్యుల కెంతదురవస్థ సంభవించినది.

(అప్పుడు రాక్షసగురు వగుశుక్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శుక్రు—[తనలో] అసురులు వేల్పులకన్న నెక్కుడు తేజోదర్పితు లయినను వారి యైశ్వర్యము వినశ్వర మగుటకుఁ గారణ మేమి? (కొంచె మాలోచించి) కారణమునకయి వెదుకక్కరలేదు.

మ. సిరి యెల్లప్పుడు ధర్మమూల మనుచుం జెప్పన్ విధుల్ ధర్మత
త్పరుఁడౌ నాతనిభూరివై భవము నిత్యంబై ప్రవర్తిల్లు, దు
ష్కరుఁడై ధర్మము వీడు మానవు మహైశ్వర్యంబు లీభూమికిం
బరువై గట్టి పునాది లేనియిలు లేవం గూలు నొక్కుమ్మడిన్. 7

దానవులు ధర్మేతరమార్గవర్తను లగుటచే వారికడ సిరి యుండదు. ఎట్లయినను వారు మాకుఁ బ్రియశిష్యు లగుటచే వాత్సల్యంబు పెంపున మేము వారిని సమాదరింపక తప్పదు. ఇప్పుడు పితృవియోగదుఃఖితుఁ డగుభగదత్తకుమారుని సమాశ్వాసింపవలయు.

భగద—(స్మృతిఁ దెచ్చుకొని) తండ్రీ! నీవు లేమి జగమంతయుం నంధకారమయమయి యున్నయది. ఏలయన,

తే. గీ. పృథివి యంతయుం నేడు నిర్వీర మయ్యె
రాజకుల మెల్ల నేడు నిస్తేజమయ్యె
దితిజవంశంబు నేడు నిర్గతిక మయ్యె
నీవు లేనివెలితి ధాత్రి కెట్లు దీరు?

శంబర—కుమారా! ఇదే నీ నిమిత్తము భగవాను లగుభార్గవులు వచ్చియున్నారు. అభివాదముచేసి సదాచారము నడుపుము.

శుక్రు—కుమారా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

భగద—[కన్నీళ్లతో] భార్గవా!

మ. కదనోద్ధూతబిడౌజుఁ డాసురవధూకళ్యాణసంపాది, యు
న్మదరాజన్యశిరోవతంసవిలసత్పాదారవిందుండు, కో
విదుఁ డస్మజ్జనకుండు మీహితుఁడు మీబిడ్డండు మీశిష్యుఁ డ
ల్లదె నేలంబడియున్న వాఁడు హతుఁడై యాచార్య కన్గొంటివే? 9

శుక్రు—వత్సా! మృతు లయినవారిని మనము దుఃఖించి క్రమ్మఱ బ్రతికింపఁజాలము. చిరసంబంధముచే నెంత యూఁచుకొన్నను దుఃఖాతిశయముచేత నేనును కన్నీరు విడువక తప్పినదికాదు. తలఁచుకొనిన కొలఁది దుఃఖము పొరలిపొరలి వచ్చుచునే యుండును; కావున నీవింక నీతండ్రిని మఱవవలయు.

భగద—అయ్యా! వేదాంతవిద్యారహస్యజ్ఞాతు లగుమీరే దుఃఖమున కప్పుడప్పుడు వశులగుచుండ నింక మాదృశులా దుఃఖసాగరము నీదువారు!

చ. మఱవఁదలంతు నాయెడల మజ్జనకుం డొనరించు కార్యముల్
మఱవఁదలంతు వానియసమానగుణంబుల నెల్లఁ గాని యా
నెఱతన మాజగద్విమత నిష్ఠురవిక్రమ మా సుమూర్తియున్
మఱవఁదలంచినన్ మఱవ నాతరమా నిమిషార్ధమేనియున్. 10

శుక్రు—ధైర్యసాగరుఁ డగునరకునకుఁ దనయుఁడ వయిన నీవిట్లనఁ దగదు.

భగద—అయ్యా! ఇప్పు డేమి చూచుకొని నేను బ్రదుకుదును?

శుక్రు—కుమారా! ఏమియు లేనేలేదా?

తే. గీ. తల్లి గలదు రాజ్యరమాతల్లి గలదు
ప్రజలు గలరు నీకుఁ గన్నప్రజలు గలరు
పడుచువాఁడవు నీ కేమి బ్రతుక కేమి
చన్నవారితోఁ బోదురే యున్నవారు. 11

భగద—అవి యుండుట నేఱుంగుదును.

ఉ. ఉన్నవి వాజివారణము లున్నవి సంపద లెన్నియేని నా
కున్నవి నందనోపమమహోపవనంబులు పెక్కు లేలగా
నున్నవి యాళులెన్నయిన నున్నవి సైన్యము లెన్ని యున్న నే
మన్నరకుండు లేమి నవి యన్నియు లేనటు తోఁచు భార్గవా!

శుక్ర—వత్సా! అట్లయిన నీయుద్యమ మేమి?

భగద—వీరపురుషుల యుద్యమమే నాయుద్యమము.

శంబ—ఈయుద్యమ మనుచిత మయినది.

శుక్ర—ఏమి? నీవు హరితోఁ గయ్యమునకు సన్నద్ధుఁడవయ్యెదవా!

భగద—ఆచార్య! మఱేమి!

ఉ. అంతటివానికిం గొడుకనై, ప్రియశిష్యుఁడనై ధరిత్రి మీ
యంతటివానికిన్, ప్రభుఁడనై దితిసంతతి కెల్ల, నిన్ని నా
కృంతయశంబుతో నడరి యీసమయంబున బందనొంచు నే
సంతయు సేయకుంట తగవా నరకాంతకు నమ్మురాంతకున్. 13

శుక్ర—ఓయీ! వెఱ్ఱివాఁడా! నీతండ్రికిని నీతండ్రిం దలఁ దన్నిన మొక్క
లంపురక్కసులకును నలవిగాని యీపని నీకు సాధ్యమగునా?

క. ఏమనుకొంటివో నీమది
సామాన్యుఁడు గాఁడు చక్రి సమరంబున నీ
చే మర్దింపంబడుటకు
నామాటలు వినుము సంధి నడుపుము వత్సా.

శంబర—(శుక్రునితో మెల్లఁగా) దేవా! ఈయుద్యమ మెట్లయినమాన్పి దను
జకుల మనుగ్రహింపుము.

శుక్ర—కుమారా! కృష్ణునిప్రభావము విన, గోరుదు వేని నే నించుక ప్రశం
సించెద వినుము. అతఁడు మహీభారావతరణార్థమై యదుకులంబున నవతరించిన హరి
గాని మనుజుఁడు గాఁడు. అందుచే నతఁడు,

సీ. పసితనంబున నేలఁ బ్రాకఁ నేర్చిననాఁడె పగరతూటల కొఁగఁబ్రాక నేర్చెఁ
దిన్నఁగా నొక్క విద్దెయును నేరనినాఁడె దితిజులఁ జంపువిద్దెమును నేర్చె
నిల తప్పటడుగులు నిడుట నేరకమున్నె వెసతప్పటడుగులు వెట్ట నేర్చె
నుయ్యాలలం దుండి యుగ్గుత్రాగెడునాఁడె క్రిగ్గాడియసురుల నుగ్గుచేసెఁ

బాలు గుడుచునప్పుడె నెఱపాలఁ జేసెఁ
బ్రబలదైత్యుఁ బలుపురబలము మెఱయ
నతఁడు మాపినకులము లెన్నైనఁ గలవు
వలదువలదన్న హరితోడఁ బగలు మనకు. 15

వెఱియుం నితఁడు మాయలఁ బ్రయోగించుటయందు నెఱకాఁడు.

శంబర—అవును. వైష్ణవం బైనమాయ దుస్తరమని వినుచుందుము.

భగద—పగతుల సాధించుట కితఁడు మాయలనే ప్రయోగించునా?

శుక్ర—వత్సా! మఱేమి? చూడు.

మ. కెడపెన్ గంసుని, జంపె హంసుని, దృటిం గెల్చెన్ జరాసంధునిన్;
బొడిచెన్ బౌండ్రకుఁ, గూల్చె గాలయవనున్, బోకార్చెఁ జేదీశుఁ, జ
క్కడచెన్ బూతన, వీరి నందఱను మాయల్ వన్నియే చక్రిరూ
పడచెన్ గాని, పరాక్రమస్ఫురణచే నంతంబు నొందించెనే. 16

అవి యన్నియు నేల? నాస్వవిషయమున నేనించుక చెప్పెద వినుము. తొల్లి యతఁడు
మహేంద్రరక్షణము చేయ నదితికశ్యపులకు వామనుఁ డయి జనియించి దీనచింతా
మణియగు బలిచక్రవర్తియొద్దకు నిఱుపేదయట్లు వచ్చి మూఁడడుగుల నేల యాచించె
నప్పుడు నేను,

ఉ. కైటభదైత్యమర్దనుఁడు గాని యితం డొక యర్థిగాఁడు మో
మోటముచేత నీవలదు మూఁడడుగు ల్ధరయించుఁ జెప్పినన్
గాటపుటల్కదర్పఁగొని నన్నొడిచెన్ గను లొట్టవోవఁగా
నాఁటికి నేటికిం దనయ నాకుడికన్నెటులుండుఁ జూడుమా? 17

భగద—ఆచార్యా! మీకు చెప్పినదంతయు సహేతుకముగా నున్నయది.
అట్లయిన నాకిప్పుడు కర్తవ్యమేమి?

శుక్ర—ఇదిగో నుపదేశించుచున్నాఁడ వినుము.

మ. అభిమానమ్మును జంపుకొమ్ము సమరవ్యాపారము న్మానుకొ
మ్మభయం బిమ్మని నందనందనుని పాదాంభోజము ల్వేఁడికొ
మ్మభిషేకమ్మును జేసికొమ్మవనికిన్ న్యాయంబుగా నేలుకొ
మ్మభువిం బిమ్మటఁ జూచుకొమ్ము సిరియెప్డు న్నీకు నెట్లబ్బునో 19

శంబ—ఇదియే కర్తవ్యము.

క. అమరుల కాంగిరసుం డెటు
లమరారాతులకు శుక్రుఁ డట్టులె కానన్
సమయోచితంబులగు నీ
విమలోక్తుల నవధరించి వినుము కుమారా. 19

భగద—భగవానుఁడా! ఓభార్గవా! నీయుపదేశము మా కాదేశముగదా! నే నట్లే చేయుదు. కాని పితృమరణమునకుఁ బ్రతిక్రియఁ జేయుట యెప్పుడు?

శుక్ర—సమయ మగునప్పుడు.

తే. గీ. మానసంబున రవులుక్రోధానలంబుఁ
గానఁబడకుండ దిగ్రమింగి కార్యవాది
సమయ మగునప్డు చెలరేఁగి జగము లడలఁ
బైటఁ బడఁదగు నగ్ని పర్వతమువోలె. 20

భగద—ఆచార్యా! మేలు. మీమాట శిరసావహించితి. శంబరా! నీవు పోయి జనకుని యుత్తరక్రియల విషయమునఁ బ్రయత్నముసేయుము. నేనిప్పుడె కృష్ణునిఁ జూచి వచ్చెదను.

శంబ—చిత్తము. [అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.]

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కృ—దేవీ! చిన్ననాఁడు నేను సాందీపునియొద్ద విద్యఁ గఱచునెడనొక చిన్నపద్దెముఁ జదివితి. దానియాథార్థ్య మిప్పు డెఱింగితిని.

సత్య—అది యేదో యెఱింగించి నాకు వీనులవిందు సేయుమురా?

కృ—సందేహ మేమి, ఇదిగో విను.

క. ఘనుఁ డైన నల్పుఁ డైనను
జననింద్యుం డైన లోకసమ్మతుఁ డైనన్
ధనిదైనఁ బేద యైనను
దనతండ్రియె మంచివాఁడు తనయున కెపుడున్.

సత్య—దానియాథార్థ్య మెట్లెఱింగితిరి?

కృ—జగత్కంటకుఁ డగుతండ్రికొఱకు భగదత్తుఁడు మిక్కిలి విలపించుటచే దానిసత్య మెఱింగితి. ఇప్పుడు పితృశోకవిహ్వలుఁ డగుభగదత్తునిసమాశ్వాసింపవలయు.

సత్య—దేవా! తండ్రిని జంపి కొడుకు నెట్లూఱడింపఁ గలరు. మీకు మోమోటము లేదా?

కృ—సుందరీ! రాజనీతి మోమోటము నెఱుంగదు. తొల్లి రాముఁడు వా

లింగడతేర్చి యంగదుని యౌవరాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేసి వానికి సేవ్యుండు గాలేదె అది యటుండనిచ్చి యిటువినుము.

మ. ఖలునిన్ మాగధుఁ ద్రుంచి తత్తనయునింగద్దెం బ్రతిష్ఠించితిన
దులువం గంసునిఁ జంపి నిల్పితిని బంధుల్ మెచ్చ మాతామహున్
బలుగాకిన్నరకు న్వధించితిని గానం బ్రోతుఁ దత్పుత్రునిన్
దలిరుంబోఁడిరో! రాచపాడి యిది క్రొత్తల్గావు మాకీపనుల్ 21

అదిగో శుక్రాచార్యసమేతుఁడై భగదత్తుఁ డచ్చట నున్నాఁడు.

సత్య—పేరు వినుటయే గాని భార్గవుల నెన్నఁడును దర్శింపలేదు.

కృ—దేవీ! ఇతఁ డసురగురుఁడైనను మహామహిమగలవాఁడు. వందనీయుఁడు.

(ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

శుక్ర—కుమారా! దేవీసమేతుఁడై వాసుదేవుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అభివాదము చేసి శరణ నడుగుము.

భగద—చిత్తము. రండు. వారి నెదుర్కొందము.

శుక్ర—జయతు జయతు దేవకీనందన.

కృ—భార్గవుల కభివాదము సేయుచున్నవాఁడ.

శుక్ర—అనంతకళ్యాణమస్తు. యదుకుంజరా! నీకతమున పితృవిహీనుఁ డగు నీబాలకుఁడు నీకు రక్షణీయుఁడు. వత్సా! భగదత్తా! ఇదె నిన్ననుగ్రహించుటకు భగవంతుఁడు వచ్చియున్నవాఁడు. శరణము వేఁడుము.

కృ—అపరాధి వధింపఁబడిరా. ఇతఁడు మా కవశ్యము రక్షణీయుఁడు.

భగద—[చేతులు జోడించి దేవా! నందనందనా!

సీ. తమ్మిచూలినిగన్న తండ్రివయ్యు యశోదయొడిలోన బిడ్డఁడై యున్నవాఁడ
తెలిదీవిపైబాళి దగడి వ్రేపల్లెలో మందగాపరి వౌచు మన్నవాఁడ
వేవెఱుందులయిండ్లు వేమారు కొల్లాడి వెన్న మీఁగడఁ జాల తిన్నవాఁడ
తలఁపుల నెక్కించి వలపుల స్రుక్కించి గొల్లకన్నెలసిగ్గుఁ గొన్నవాఁడ
కమ్మవిలుకాని గడుపారఁ గన్నవాఁడ
వేఁడువారి నేలుదు వంచు విన్నవాఁడ
నన్నుఁ బ్రోవుము నీవాఁడ నన్నవాఁడ
చిన్నవాఁడనో నందుని చిన్నవాఁడ.

అని కాళ్ళపైఁ బడుచున్నాఁడు.

కృ—కుమారా! లేలెమ్ము. అని లేవనెత్తి,

మ. అలుకం బూనకుమయ్య నాపయిని నీమాత్మన్ రవం బేనియున్
దలకుం దాల్పకు మయ్య నేఁ బగతుఁడం గానయ్య నీకియ్యెడన్
ఖలుఁడై నీజనకుండు ముజ్జగములం గారించుటం జంపఁగా
వలసెన్ వానిని సేయఁగావలసె దుష్ప్రారంభముల్ నీయెడన్. 2

భగద—దేవా! ఇందు నీ తప్పేమున్నది? నీకుం బగతుఁడై మాతండ్రి స్వయముగా నింత తెచ్చుకొనియె.

కృ—ఓయీ! వెఱ్ఱివాఁడా! నాకుఁగాదు. లోకమునకుఁ బగతుఁడై యనుము.

శా. నాకుం జుట్టమనంగ దాయయన నున్నాఁడే ప్రపంచంబునన్
లోకద్రోహులు మాకుద్రోహులు జుమీ లోకప్రియుల్ మాప్రియుల్
శ్రీకృష్ణుం డవతారమెత్తెను జగత్క్షేమంకరోత్సాహియై
మీకు న్నీకును గీడు సేయుటకు జన్మింపంగ లే దిద్ధరన్ 26

శుక్ర—దేవా! నీకుం జుట్టమును బగతురు లేనిమాట నిజమే; కాని నరకుఁడు మీకుఁ జుట్టమును బగతుఁడుఁ గూడ నయ్యె.

సత్య—భార్గవులు లెస్సగా సెలవిచ్చినారు. ఈమహాత్మునకు నరకుఁడు భూమిదేవివలనఁ గొడుకగుటచేఁ జుట్టము. ధర్మద్వేషి యగుటచే వైరి.

కృ—అది నిజమే. కుమారుఁ డయినను దుష్టుఁ డగుటచే వాత్సల్యము ద్రోవాని వధించితిమి.

శుక్ర—ఎట్లయినను నరకుఁడు మీచే హతుఁడై ముక్తుఁడయ్యె.

భగద—నాతండ్రి హరిచేత ముక్తుఁడయ్యెనని నాకిప్పుడు కొంతదుఃఖ ముపమిల్లినది.

కృ—వత్సా! భగదత్తా! నీవు లోకానుభవమున కపరిచితుఁడవు గాన నన్యథా భావింపవేని నేనించుక యుపదేశింపఁ దలఁచుచున్నాఁడను.

శుక్ర—ఇది వాని ననుగ్రహించుట.

భగద—ఇందు నే నన్యథా తలఁపవలసిన దేమున్నది?

కృ—నరుఁ డెంత తేజశ్శాలి యైనను గుణహీనుఁ డయినచో నభ్యుదయము నొందఁడు. దానికి నీతండ్రియే తార్కాణము.

శా. ఆతేజంబున కాబలంబునకుఁ దోడై నీతియే యుండెనా
నీతిభ్రంశతఁ బాడు ముజ్జగముల న్నిక్కంబుగా లేఁడు సూ

నీతిభ్రష్టుఁడు గాన నిట్లు చెడియె న్నీతండ్రి నీవు న్నరా
రాతు ల్లోవ్వయిన పోకఁబోక గుణివై ప్రాగ్జ్యోతిషం బేలుమా. 31

శుక్ర—కుమారా! ఈయుపదేశము నీ కనుసరణీయమయినది.

భగద—ఇది నేను శిరసావహించుచున్నాఁడను.

కృ—ఇంకను నీ కుపదేశింపఁదగినవి రెండు గలవు. మహానుభావు లగుతపోధనులయెడ వినయవృత్తి నెఱపుము. పరకాంతలయందు మాతృభావము నిలుపుము. వీరియందు ధర్మవిరుద్ధముగా వర్తించుట స్వనాశమును దెచ్చుకొనుటయె.

సీ. ఋషికి నెగ్గొనరించి వృషలుఁడై జరియించె నవనిలో నరువర్తి యంతవాఁడు
మునులచేఁ బల్లకి మోయించి యజగరంబై పడె నహుషునియంతవాఁడు
జడధారి కోకకీడు దలిపియే శాపోపహతుఁ డయ్యె నమరేంద్రునంతవాఁడు
బ్రహ్మర్షి యలుకఁ బాతుకిఁడై నాఁడట్టు లడుగంటె వింధ్యునియంతవాఁడు
కాంతకై చెడె రావణునంతవాఁడు
అతివకై చెడె మీతండ్రియంతవాఁడు
ఎవఁడు సుఖియించెఁ బరకాంత గవయఁగోరి
యెవఁడు వర్ధిల్లె ఋషులకు నెగ్గు చేసి. 27

మఱియు నిన్నొకధర్మకార్యమునకు నియోగింపఁదలఁతు. అదియేదందువేని,

తే. గీ. తల్లిదండ్రులఁ గెడబాపి తగవుమాని
యదియునాజ్యేలకన్నెలఁ బట్టి తెచ్చి
చెఱల బంధించె మీతండ్రి చెనఁటి యగుచు
విడిచిపుచ్చుము వారి వేవేగ నిపుడు. 28

శుక్ర—అవును. నరకునిపాలిటి మృత్యుదేవతలో యన్నట్లు రాకన్యలు దుఃఖవిహ్వలమతులయి యున్నవారు. తత్క్షణము వారిని విడువుము.

భగద—ఇదిగో నిప్పుడే నేనుపోయి వారిని విడిపించెదను.

[అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.]

సత్య—దేవా! అనాథ లగునా రాజకన్యలను విపత్సముద్రమునుండి యుద్ధరించి మీరు పుణ్యముఁ గట్టుకొంటిరి. మీమేలు వారెన్నఁడు మఱచిరని తలంచెద.

కృ—సుందరీ! నేననాథలకు నాథుఁడను. అగతికలకు గతినిగద.

సత్య—అందుచేతనే దేవతలు మహర్షులు నిమ్మాశ్రయించి

శుక్ర—[ఆశ్చర్యముతో] ఎవరో యంతరిక్షమును దిగి యిట వచ్చుచున్నాడు

కృ—[చూచి] మహేంద్రసఖుఁ డగుచిత్రరథుఁడను గంధర్వుఁడు.

సత్య—ఈవిజయమునుగూర్చి మిమ్ము బహూకరించుటకు మహేంద్రుఁ డతనినిఁ బంపియుండును.

శుక్ర—అదిగో బృహదశ్వమహాముని యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

సత్య—ఇతఁడు తన్ని మిత్తమున నే యిటు వచ్చియుండును.

[అప్పుడు చిత్రరథుఁడు బృహదశ్వుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.]

చిత్ర—బృహ—విజయతాం దానవగజేంద్ర పంచానన.

కృ—గంధర్వరాజునకు స్వాగతము. మహర్షి కభివాదము.

శుక్ర—బృహదశ్వా! బదరికాశ్రమవాసులకుఁ గుశలమా! చిత్రరథా! దివ్యుల కభ్యుదయమా!

చిత్ర—బృహ—ఇప్పు డభ్యుదయమే.

కృ—మీరాకచేత ధన్యుఁడ నయితిని.

చిత్ర—దేవా! మహేంద్రుఁడు మీరొనర్చిన యుపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడయి తనభక్తిని మీకు విన్నవింపు మని నన్నుం బంపెను. ఇదిగో నాతనిమాటలు వినుఁడు

క. అనుజుఁడవై యొకమారా
దనుజభయం బుడిపి యొక్కటఁ జేర్చితివి నన్
మనుజుఁడవై యిప్పుడు దితి
తనుజుల మర్దించి నన్ను దయఁ జూచితివో. 20

కృష్ణ—ఎంతమాట. మహేంద్రునకు నేనా యుపకారము చేయఁగలవాఁడను. ఈజయమునకుఁ గారణము మహేంద్రప్రభావమే.

తే. గీ. అన్న సన్నద్ధుఁడై పోరకున్న నేమి
తమ్ముఁగుట్టిరి గెల్చె గా దనుజతతిని
మాపుల నినుండు లేఁ డన్నమాటె గాని
చంద్రకాంతియు నతని తేజంబు కాదె?

చిత్ర—ఇది కేవల వినయోక్తి.

బృహ—దేవా! బదరికాశ్రమపనులు తమభక్తి విన్నవింప మని నన్ను మీ వద్దకుఁ బుత్తెంచిరి.

మ. శ్రవణానందముగా వినబడిరొ శూరమ్మన్య గర్వాంధు డై
త్యవిభు న్నీ విటఁ జంపిన ట్టిశుభవార్త ల్తాపసశ్రేణిచే

భువనంబు ల్పదునాలుగుం బడసె సంపూర్ణప్రమోదంబు నీ
భువి నీగాథ నుయ్యో నీకరుణ నుత్ఫుల్లాంబుజాతేక్షణా! 21

కృష్ణ—శిష్యులయు మహర్షులయు ననుగ్రహముచే నిప్పుడు విజయలక్ష్మీసమేతుఁడనయితిని.

బృహ—ఇప్పుడుగాదు. ఈవిజయలక్ష్మిని నీవుద్వారకనుండియే వెంటఁదెచ్చితివి

చిత్ర—అవునవును.

క. ఇత్తలిరుఁబోడి చేఁ గ్రొ
న్నెత్తురులను ద్రావునట్టి నీచదనుజులన్
మొత్తించుట మెత్తనిపువు
గుత్తులతో రాళ్ళు పగులఁగొట్టించుటఁజూ!

బృహ—దివ్యమనుష్యాంగనలలో నెవ్వరు నీమెకు సవతుకారు.

శుక్ర—లావణ్యముండుచోట పరాక్రమ ముండుట యరిది.

[అప్పుడు భగదత్తుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భగ—దేవా! మాండ్రచేత బంధింపఁబడినరాజకన్యకల విడిపించితిని. వారందఱు రమానాథుఁడు జగన్నాథుఁడే మాకు నాథుఁ డని మిముం బరిణయ మగుటకుఁ గోరుచున్నారు.

చిత్ర—ఇది మీరు నిరాకరింపఁదగినది గాదు.

బృహ—జగత్కల్యాణకరునకుఁ గల్యాణము లగుట వింతగాదు.

శుక్ర—ఆకన్య లనుగ్రహింపఁబడుదురు గాక!

కృష్ణ—ఇందు నేను మధ్యస్థుఁడను. సత్యభామయే దానిని నిర్ణయింపవలయును.

సత్య—భరియించువారు మీరుండగ నేను నిర్ణయింపవలసినదేమి?

కృష్ణ—సవతులతో వేగవలసినదానవు నీవు.

సత్య—ఇందఱుభార్యలతో మీరు వేగఁగా సవతులతో నే వేగఁజాలనా?

కృష్ణ—భగదత్తుఁడా! మహర్షి సమక్షమున నందఱ నేను బరిగ్రహించితి.

చిత్ర—దేవా! పోవుటకు మాకిఁక ననుజ్ఞ యిమ్ము.

మ. అవతారంబుల నెత్తి భూభరముద్రోయ న్మీనమై కూర్మమై
సువరాహం బయి నారసింహ మయి గుజ్జుం బ్రోడయై మీఁద భా
ర్గవుఁడై రాఘవుఁడై యదుప్రవరుఁడై కల్యాణము ల్గూర్చి యా
దివిజానీకము గాచు వైష్ణవమహాతేజంబు మమ్మేలుతన్. 22

బృహ—దేవా! నిన్ను నేను గొనియాడఁజాలను; కాని,

సీ. ప్రామిన్కుటువిల్ల సీమంతమణు లౌచు నలరారు నెవ్వాని యడుగుదోయి
బ్రహ్మాండగృహమందు రతనంపుదివ్వెలై కడువెల్గు నెవ్వానికన్నుదోయి
శ్రితజనంబుల కెల్లఁ జేయూఁతకోలలై క్రాలెడు నెవ్వానికేలుదోయి
దుష్టనాశము దెల్పు ధూమకేతువు లౌచు ముడివడు నెవ్వానిబొమ్మదోయి
యట్టిజగదేక గురునకు నచ్యుతునకు
నాదిమధ్యాంతరహితున కవ్యయునకు
విశ్వమోహనునకు మహావీరునకును
జ్ఞానమయునకు నంజలి సేనొనర్తు.

కృష్ణ—దేవతలయు మహర్షులయు నీప్సితములు సిద్ధించుఁ గాక!

బృహ—జగముల కిదివరకే యనంతకళ్యాణములైనవి. పెండియు నిట్లగుఁగాక!

క. నెంతును మాకువాన లవనిం గురియుచుఁ బంట లెచ్చ రా
జులు బ్రజలం బరోం బ్రజలఁ జూచుకొనం దగుఁ బ్రేమమీఱ నీ
వలెఁ దలిదండ్రు లింక దలవంపులఁ దెచ్చెడు చెడ్డబిడ్డలన్
బెలుచన శిక్ష జేయుఁదగుఁ బ్రేమముఁ దోఁచి ప్రసన్నయాదవా! 35

కృష్ణ—తథాస్తు. అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.

సమాప్తము.

నెం ....
తేది ....

END OF
TITLE